

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

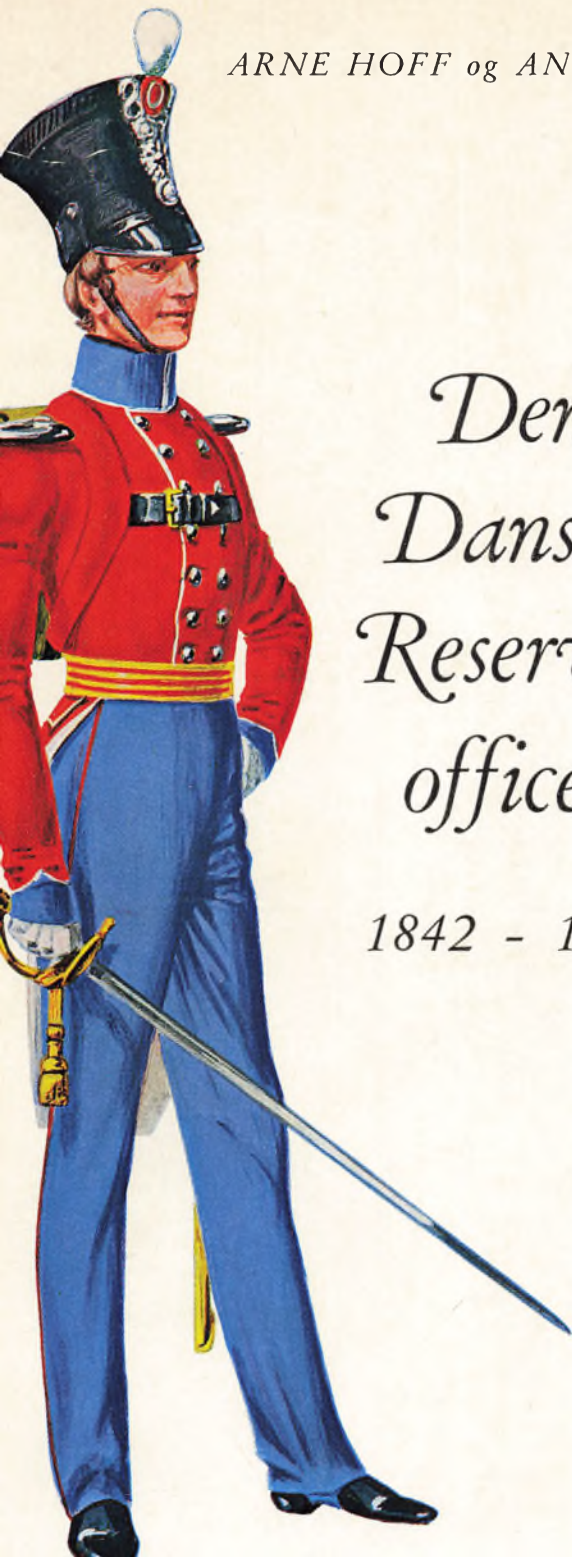
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Den Danske
Reserveofficer*

1842 - 1967

ARNE HOFF og ANTON HVIDT

Den
Danske
Reserve-
officer

1842 - 1967

DEN DANSKE RESERVEOFFICER
1842 — 1967

ARNE HOFF og ANTON HVIDT

DEN DANSKE
RESERVEOFFICER
1842 - 1967

UDGIVET AF RESERVEOFFICERSFORENINGEN I DANMARK
København 1967

Denne bog tilegnes den danske reserveofficers hustru, der i krigs- som i fredstid holdt sammen på hjemmet under hans ofte lange fravær og med sin tro og tapperhed blev sin mands kilde til den kraft, hans tjeneste for fædrelandet krævede af ham.

FORORD

Da der på grund af krig og besættelse i 1942 ikke kunne markeres noget 100-år for Hærens reserveofficerskorps oprettelse i 1842, besluttedes det at prøve på at indhente det forsømte i 125-året. Hertil har undertegnede prøvet at samle korpsets historie, hvad der på et stærkt begrænset sidetal har nødvendiggjort en ret summarisk fremstilling.

Ingen kan skrive et reserveofficerskorps historie uden samtidig at skrive en del af officerskorpsets, ja uden at give en kort gennemgang af hele Hærens liv i den samme periode.

Det er forfatterens håb, at den følgende beretning ikke trækker reserveofficerens rolle i Hæren frem på bekostning af andre personelgrupper, og det må da også her præciseres, at korpsets virke og tilværelse selvfølgelig ikke kan belyses som en isoleret komponent i den mægtige mekanisme, som en hær nu en gang omfatter.

Reserveofficerens gæld, tjenstligt som kammeratligt, til Hærens faste kadrer er ligetil og let påviselig.

Lejligheden skal derfor benyttes til i denne jubilæumsstund at lade en hilsen og tak lyde til disse kammerater og samtidig til Hærens reserveunderofficerer, de ikke fastansatte korporaler, sergenter og oversergenter, fra de kammerater i officerskorpset, der delte tjenestevilkår med dem. Var disse ofte besværlige for reserveofficeren, var de det ikke mindre for reserveunderofficeren, hvis korps' historie endnu venter på sin forfatter.

Endvidere en tak til Hærens Arkiv og mangfoldige kammerater af linie og reserve for hjælp i de år, hvor materialet til denne bog har været under indsamling. Hertil en speciel tak til formanden for »Fællesorganisationen af Hærens officerer«, generalmajor H. C. Engell, Generalinspektør for Artilleriet, og til formanden for »Specialgruppens Hovedorganisation (Hæren og Korpsene)«, kaptajn af specialgruppen A. C. Calundann af infanteriet, til tjeneste ved Forsvarsstaben, for gennemlæsning af manuskriptet og flere råd og oplysninger, fra begge d'herrer.

Endelig bringes der CARLSBERGS MINDELEGAT en ærbødig tak for den helt afgørende økonomiske håndsrækning, der er blevet ydet ved denne bogs udsendelse, til minde om CARLSBERG BRYGGERIERNES grundlægger, brygmester I. C. Jacobsen, Danmarks gode søn, selv med grad i datidens reserveofficerskorps — Københavns Borgervæbnings Infanteri.

Gentofte/Hellerup, april 1967.

Arne Hoff Anton Hvidt

Nogle definitioner og forklaringer.

Læsning af militær historie er ofte vanskelig for den, der ikke er fortrolig med militære terminologier. Det gælder ikke alene civile læsere, men også værnenes egne folk, i det øjeblik fremstillingen går lidt tilbage i historien.

Vi har derfor fundet nødvendigt at bringe nogle definitioner, forklaringer om man vil, på forskellige betegnelser, der går igen og igen i den følgende fremstilling — først og fremmest en helt encyclopædisk definition på bogens hovedtema: RESERVEOFFICER.

De øvrige forklaringer skyldes, at det har været nødvendigt at bruge samme terminologi om samme begreb gennem hele perioden 1842—1967, selv om officielt sprogbrug har vexlet — og stadig vexler. Det gælder især reserveofficerskorpsets to, tidløse, hovedgrupper: krigsreserven og rådighedsreserven. Det gælder betegnelsen: underofficer, der har været et klart begreb i hele perioden indtil for få år siden, hvor det udgik af officielt sprogbrug, men blev erstattet med en betegnelse, der kun kan bruges i pluralis og ikke i sammensætninger. Udtryk, der kun forekommer enkelte gange i fremstillingen er derimod forklaret i en fodnote.

Ligeledes er de for tiden autoriserede forkortelser for militære begreber helt søgt undgået. Dels af hensyn til civile læsere, dels til en efterverden, der ikke måtte have de nu gældende, hyppigt skiftende forklaringer tilgængelige.

RESERVEOFFICER (Definition)

En borger med civil uddannelse og erhverv, der efter eget ønske eller i henhold til de love, der skal tilsikre krigsmagten dækning af dens behov for officerer i krigstid, har gennemgået en, normalt meget koncentreret og kortvarig, uddannelse til officer.

Denne uddannelse er tilpasset således, at den danner et militært supplement til de almindelige kundskaber, især sprog, matematik, historie og samfundskundskab, der ubetinget kræves af alle officerer, og som meddeles linieofficererne ved gennemgang af en egentlig

officersskole. Reserveofficersuddannelsen er derfor baseret på disse kundskabers tilstedeværelse, tilegnet under reserveofficerens civile uddannelse.

Reserveofficerer er normalt ikke tjenstgørende i fredstid udover, hvad de strengt nødvendige øvelser nødvendiggør for en grundlæggende førsteuddannelse. Denne suppleres sædvanligvis med senere korte kurser og/eller tjenstperioder, der tilstræber vedligeholdelse og ajourføring af militær viden og rutine, eller som en udbygning heraf med henblik på avancement — normalt ikke udover subaltern-officersgrænsen (kaptajn, i Danmark dog major, og orlogskaptajn).

Et reserveofficerskorps er den vanlige forudsætning for at lande, hvis krigsmagter ved et fredsbrud skal øges ved mobilisering af hjemsenåte, færdigtuddannede, udskrevne borgere eller tilsvarende kategorier, kan aktivere deres militære styrker.

Det vil først og fremmest danne et supplement til linieofficererne i den laveste officersfunktion (delingsfører) men, alt efter landets økonomiske struktur, også finde anvendelse ved besættelsen af chefstillinger ved underafdelinger (kompagnier, batterier, eskadroner, flotiller og eskadriller), og således ikke blot supplere, men også erstatte de faste officerer. Disse overgår sædvanligvis til reserveofficerskorpset ved afsked før den sidste aldersgrænse er nået.

Reserveofficerer forekommer næsten alle steder opdelt i to hovedgrupper, de engangsuddannede (krigsreserven), der efter en første tjenstgøring i laveste officersgrad ikke kommer yderligere til tjeneste i fredstid og de, der har bundet sig til en kort, regelmæssig tjenstperiode hvert år (rådighedsreserven). I så henseende vil et reserveofficerskorps dele vilkår med et reserveunderofficerskorps.

ANDRE DEFINITIONER OG FORKLARINGER

I forbindelse med den ovenanførte definition på en reserveofficer skal det oplyses, at der i den følgende fremstilling er anvendt en række betegnelser, som i tidens løb har haft vekslede indhold, henholdsvis ikke har været egentlig officielle, men dels anvendt mand og mand imellem, dels været det udtryk, som civilbefolkningen har kunnet forbinde det rette indhold med, hvad der langt fra har været tilfældet, eller er det i dag, med officielt, militært sprog.

Dette gælder først og fremmest de to førømtalte forskellige reserveofficerskategorier, som har fulgt korpsets historie op gennem tiderne:

Krigsreserven har oprindeligt også heddet »krigsreserven«, derpå »den værnepligtige officersgruppe«, hvoraf den ældste del kaldtes »forstærkningen« og for løjtnantsklassens vedkommende distinktioneredes med grad over sekondløjtnanten. Efter 1951 har denne kategori, hvis majoritet har været eengangsuddannede sekondløjtnanter, skiftet betegnelse fra »værnepligtig officer«, som civilbefolkningen havde svært ved at forbinde noget forståeligt med, til »officer af reserven, der ikke har tegnet kontrakt om rådighedspligt«. Disse udtryk er overalt i denne fremstilling erstattet med den oprindelige betegnelse.

Rådighedsreserven hed fra sin start i 1909 »reservens faste officerer«, en betegnelse, der virkede forvirrende på civilbefolkningen, der fandt, at var man fastansat i Forsvaret, kunne man ikke samtidig være »af reserven« — altså civil borger. Udtrykket afskaffedes i 1955, hvor betegnelsen »af reserven« indførtes om alle officerer, der ikke var fast ansatte tjenestemænd. Reservens spaltedes så igen i den ovenforomtalte kategori og i »officerer, der har tegnet kontrakt om rådighedspligt«. I denne fremstilling er nævnte gruppe betegnet som »rådighedsreserven«, modsætningsvis til »krigsreserven«.

Rådighedsreservens officerer forretter tjeneste nogle få uger hvert år, modtager et lille fast, nærmest symbolsk, honorar hver måned, også uden for tjenesten, kan avancere i reserven og er pålagt visse administrative pligter, hvis de beklæder chefstillinger.

Forstærkningen. I tidsrummet 1842—1909 har hærordningerne rummet betegnelsen »forstærkningen« om den ældste halvdel af de i krigstid mødepligtige årgange. Krigsreservens (de første 8 årgange), senere »den værnepligtige officersgruppe«s oprykning i disse aldersklasser medførte betegnelsen »officer af forstærkningen«, til hvilken gruppe også afskedigede linieofficerer til og med generaler kunne overføres. Egentlig øvelsesvirksomhed fandt kun undtagelsesvis sted i fredstid med denne gruppe — undtagen på Bornholm. Betegnelsen »af forstærkningen« toges igen i brug i 1932-51, da man opstillede nogle mobiliseringsenheder (i infanteriet) af de allerældste mødepligtige årgange (Forstærkningsbataillonerne) og enkadrerede dem med ældre officerer afskediget fra linien eller rådighedsreserven. Disse officerer, der var ulønnet i fredstid, skulle gøre 8 dages tjeneste om året og blev således en slags mellemting mellem krigsreserve og rådighedsreserve. Kategorien omfattede kun kaptajner og oberstløjtnanter og kunne besættes med folk, der havde tjent i linie eller reserve.

Frivillig.

I hele Hærens historie har betegnelsen »frivillig« været identisk med en mand — eller kvinde — der uden at være forpligtet dertil, stillede sin person til rådighed for Forsvaret i krigstid, uanset at vedkommende derved måtte forlade sit borgerlige erhverv. Senere udvidedes det til at omfatte korps og personer, der brugte deres fritid fra en civil gerning til allerede i fredstid at forberede sig på deltagelse i landets forsvar. Forsvaret har imidlertid siden 1960 taget betegnelsen »frivillig« i brug om personel, der er fastansat i et af værnene for en længere eller kortere årrække, men som ikke er tjenestemænd, uagtet tjenesten i værnene er dets eneste beskæftigelse og indtægtskilde. I denne fremstilling er ordet frivillig kun brugt i sin oprindelige og stadig af civilbefolkningen forståede betydning.

Underofficer og underofficerstjeneste.

Udtrykkene er efter 1951 ikke mere officielle, men da de ikke er blevet erstattet af hverken sprogligt anvendelige eller for civilbefolkningen forståelige nye nomenklaturer, er de brugt i deres oprindelige betydning i hele denne fremstilling. Bortset fra perioden 1842—1867, hvor der fandtes en mangfoldighed af underofficersbetegnelser inden for hver våbenart, har underofficersgraderne i Hæren i de sidste 100 år været korporal, (kornet 1909—1951), sergent, oversergent (ikke i perioden 1922-32) og stabssergent (ikke perioden 1922-61) — efter 1961 kaldet seniorsergent. Underofficerstjenesten har været karakteristisk ved kun i begrænset omfang at omfatte taktisk virksomhed, men derimod hele »den indre tjeneste«, hele den formelle tjenesterytme i en militær enhed, hvortil al tilsynstjeneste med mandskab, heste og materiel, og især instruktørtjeneste med særlig henblik på udviklingen af enkeltmands manuelle færdigheder.

Stabsofficerer — subalternofficerer.

Et officerskorps deles gradsmæssigt i tre hovedkategorier: Generaler, stabsofficerer og subalternofficerer. Generalernes grader fremgår af generalsbetegnelsen, stabsofficererne udgøres af den gruppe, der kommanderer deres tropper gennem en stab, hvad tilfældet er for obersters vedkommende som chefer for regimenter eller brigader og for oberstløjtnanter og majorer, hhv. chefer og næstkommanderende ved troppeled af bataljonsstørrelse. Subalternofficerer er de ved kompagnierne og tilsv. enheder tjenstgørende officerer, normalt kaptajn, premier- og sekondløjtnant. I daglig tale bruges »subaltern-

officer« ofte synonymt med »løjtnant«. Betegnelsen har her i landet i mange år kun sjældent været anvendt, uden dog at være erstattet af nogen anden glose. Majorgraden var i Danmarks Hær indtil 1867, hvor den afskaffedes, som alle steder en stabsofficersgrad. Ved genindførelsen i 1962 blev den reduceret til subalternofficer.

Indkalde — indkommandere.

Fra 1842 blev alle reserveofficerer »indkaldt« til og »hjemmitteret« fra tjeneste ved Hæren. Fra 1867 ændredes sidstnævnte udtryk til »hjemsendt«, som for øvrigt personels vedkommende. Fra 1909 bruges udtrykket »indkommanderet« hhv. »hjemkommanderet« om rådighedsreservens officerer og underofficerer, mens krigsreservens stadig »indkaldtes« og hjemsendtes«. Da sidstnævnte udtryk ved hver større begivenhed har dækket de fleste antal tilfælde, er de, af hensyn til forståelsen og fremstillingens ensartedhed, brugt overalt i det følgende, uanset tidsalder og reserveofficers-kategori.

Afdeling — underafdeling.

Enhver civil læser vil have svært ved at fatte disse ords militære indhold. Et regiment, den historie- og traditionsbærende enhed i en hær, med egen fane, emblem, motto og evt. uniform, er delt i *bataljoner* (600-1000 mand). Bataljoner kaldes imidlertid i felt- og luftværnsartilleriet, ikke i fæstnings- og kystartilleriet, for »afdelinger«. Det samme er tilfældet i trainvåbnet. »Underafdelingen« er den enhed, som bataljonen (afdelingen) er sammensat af. Den hedder i infanteriet, trainet, ingeniørtropperne, telegraftropperne, kyst- og fæstningsartilleriet *kompagni*. I pansertropperne (rytteriet) *eskadron*, mens den i felt- og luftværnsartilleriet hedder *batteri*. Dette ord dækker også et mindre fæstningsværk, hvis artilleri kun har een hovedskudretning eller et mindre antal kanoner på et større fæstningsværk (fort).

Før i tiden brugtes ofte udtrykket: »Hærens afdelinger« om enhver selvstændig enhed, også regimenter og bataljoner.

TIDEN FØR 1842

Frederik VI's hær

I de skiftende hærordninger, der dannede grundlaget for vort landforsvar i Frederik VI's tid, kendtes begrebet reserveofficerer knap nok. Hæren var en stående hær, hvilende på værnepligt for bondestanden samt for en mindre dels vedkommende på hvervede danske. Det værnepligtige mandskab tjente i linien i 8 år, som regel fra det 22. til det 30. år, men lå ganske vist kun inde til stadig tjeneste i de 2 første år, mens det de følgende 4 år indkaldtes til »våbenøvelser«, d.v.s. manøvrer, i 28 dage. Hærens officerer var alle linieofficerer, udgået fra Landkadetakademiet eller Den kgl. militære Højskole.

Udover liniehæren eksisterede på papiret en række forstærkningsbataljoner, der skulle opstilles af hjemsendte værnepligtige af 9. til 16. årgang. Forstærkningen havde ingen officerer i fredstid, men det var tanken at enkadrere den med enkelte officerer afgivet fra linieafdelingerne, suppleret med officerer à la suite og afskedigede officerer og endeligt med nogle af »de dannede unge mænd, som i tilfælde af krig altid melder sig til krigstjeneste, og som efter en kort dannelse letteligen kunne bruges til subaltern officersposter«.

Nærmest begrebet reserveofficerer kom officerer i de borgervæbninger og frivillige korps, som fandtes i København og en række af de større provinsbyer. Disse officersposter, »hvortil ingen bør tvin-

ges«, besattes normalt af overøvrigheden efter indstilling af magistraten og på den højstkommanderendes forslag. »Dog må det påses, at lyst, iver, kundskab og nogen formue findes hos dem, som dertil udtages«. For Københavns Borgervæbning, Livjægerkorpset og Kongens Livkorps (studenterkorpset) var officersudnævnelsen gjort afhængig af, at den pågældende havde taget »en dertil befalet examen i de militære videnskaber«. Der skulle derfor afholdes forelæsninger i vintermånederne af en sagkyndig lærer. Praktiske prøver blev derimod kun afholdt for underofficerer. Det har formentlig ikke været nogen større militær viden, der forlangtes, og ved valg af emner har sikkert den borgerlige anseelse været et væsentligt kriterie. I 1848 finder vi således blandt borgervæbningens officerer universitetsboghandler Andr. Fred. Høst, filantropen, kaffehandler A. C. Gamél og den endnu ikke særlig kendte brygger J. C. Jacobsen. Som et kuriosum kan nævnes, at ikke blot var disse officerer ikke lønnede, men skulle ved udnævnelsen og ved senere avancementer betale en lille afgift til borgervæbningsfonden.

Hærlovskommissionen 1840

Med Christian VIII's tronbestigelse i dec. 1839 begyndte en ny tid, hvis motto var Kongens udtalelse om at »nu ville vi alle spare«. Alleerede i feb. det følgende år nedsattes en talstærk kommission, der skulle forberede en ny hærordning, hvis udgifter ikke måtte overskride $2\frac{1}{4}$ mill. rigsdaler. Da det tilmed var en forudsætning, at liniepersonalets lønninger skulle have en højst fornøden stigning, var det på forhånd givet, at den nye hærordning måtte komme til at betyde en forringelse af den stående hærs styrketal.

Kommissionens nedsættelse gav anledning til en livlig offentlig diskussion, dels i stænderforsamlingerne, dels i form af småskrifter. Allerede i 30'rne havde der fra forskellig side, således også af den senere som krigsminister så bekendte kaptajn A. F. Tscherning i en række småskrifter, været fremført krav om en udvidelse af værnepligten til at gælde også bybefolkninger, altså til almindelig værnepligt. Tanken havde dengang ikke fundet synderlig genklang hos Frederik VI og hans konservative ministre, men Christian VIII lod sig i højere grad påvirke af stemningerne i folket og indføjede i kommissoriet for hærlovkommissionen 1840 et spørgsmål om, hvorvidt det var tilrådeligt at indføre almindelig værnepligt. I de diskussionsindlæg, der støttede denne tanke, forekom hyppigt betragtninger over, hvorfra man skulle hente officerer nok til enkadring af de store styrker, der ville være

tale om, hvis man skulle udnytte hele værnepligtsmassen til en eller anden form for militær uddannelse. En nærliggende løsning var efter manges mening en særuddannelse af de mere velstående og bedre uddannede borgersønner, som til gengæld for at slippe for at dele lod med menigmand skulle påtage sig en forpligtelse til at gennemgå en reserveofficersuddannelse og stå til disposition i krigstid. Følgen af et sådant system, mente f. ex. pastor P. Worm i Hyllested, ville blive, »at de unge mennesker af adel- og middelstanden med glæde ville gribe et middel . . . til at undgå at stilles i de simple soldaters række«. Den teoretiske forberedelse til den examen, hvormed man skulle kvalificere sig til reserveofficersgerningen, kunne fordeles på de senere skoleår, hvilket måske også ville øge interessen i skoletiden for matematik!

En anden præst, P. D. Faber i Jungshoved, kom nærmere ind på, hvad man burde forlange af kundskaber hos reserveofficererne. De måtte »foruden modersmålets retskrivning . . . kende nabolandets sprog, kunne regning og matematik, udførligt fædrelandets og især dets militære geografi samt dets historie« og af egentlig militære fag våbenlære, befæstningskunst i det mindre, felt- og garnisonstjeneste«. Dertil kom så praktisk undervisning og øvelser for de enkelte våbenarter. Med en sådan uddannelse skulle de kunne bruges som subalternofficerer i forstærkningsenheder og i fæstninger og selvstændige faste batterier, og efter at have opnået 35 års alder skulle de bedste af dem kunne opnå chefstillinger sammesteds. Blandt de yngre måtte der i krigstid kunne findes »duelige og modige folk, der kunne ansættes til aktiv tjeneste«, d. v. s. i linien. Faber regnede kun med, at der kunne blive råd til at lønne reserveofficererne under genindkaldelser og i krig, mens de selv måtte klare udgifter vedrørende deres første uddannelse og udrustning, hvorfor de burde have nogen formue. En anonym forfatter med betegnelsen Δ , der utvivlsomt må have været officer, var allerede her i 1842 inde på et problem, der senere kom til at spille en central rolle, nemlig spørgsmålet om konflikten mellem reserveofficerens civile gerning og militære uddannelse. Han tænkte sig en hærordning, hvor det værnepligtige mandskab med studentereksamen, præliminæreksamen eller seminarieuddannelse strax fra mødedagen skulle på særlige skoler *af samme varighed* som det øvrige mandskab, efter hans mening i eet år, og dernæst ved manøvrer og i krigstid tjene som sekondløjtnanter af krigsreserven. Hvis der ikke kom almindelig værnepligt, duede systemet derimod ikke. Det lå nemlig i sagens natur, at den dygtige unge mand i al-

mindelighed ville være så optaget af sin civile beskæftigelse, at han ikke kunne ofre den nødvendige tid på noget så lidet tiltrækkende som ulønnet militærtjeneste i fredstid. Det ville derfor mest kunne være forfængelighed, lysten til at bære en smuk uniform og »føre en højtklingende titel«, der kunne motivere en sådan tjeneste.

En særstilling indtog Bornholm, hvis indbyggere i henhold til Frederik III's privilegier kun havde pligt til at forsvare deres hjemstavn, men ikke kunne anvendes udenfor øen. De regulære tropper, der omfattede det forbløffende tal af omkr. 12 % af hele befolkningen, kommanderedes af bornholmske officerer, der fik en vis gage (henimod halvdelen af de tilsvarende gager for linieofficerer) men havde et civilt hovederhverv, som regel som gårdejere. Ialt omfattede Bornholms milice foruden nogle få tilkommanderede stabsofficerer af linien henved 40 sådanne reserveofficerer. Deres militære uddannelse bestod for artilleriofficerernes vedkommende i gennemgang af artilleriunderofficersskolen i København, mens de øvrige officerer som regel havde gennemgået en exercerskole og forrettet et års tjeneste som underofficer ved linieafdelinger andetsteds i landet. Officererne udnævntes af kongen efter indstilling af kommandanten og synes for størstedelen at være taget fra nogle få indflydelsesrige familier. I 1848 hed således 17 af de 40 officerer Koefoed.

Mens hele denne diskussion stod på, arbejdede hærlovskommissionen. Man gik meget grundigt til værks, kommissionen holdt 101 møder og efterlod sig et arkiv på ialt 77 bind og 18 pakker aktstykker, og først i 1842 kunne man indgå med en betænkning til kongen. Dog var der allerede i maj 1840 kommet en betænkning om værnepligts-spørgsmålet. Kongen havde sendt den til udtalelse hos Danske og Slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli, hvor man imidlertid nærede så mange betænkeligheder, at man indstillede til kongen, at forslaget om almindelig værnepligt stilledes i bero indtil efter afslutningen af hærlovskommissionens arbejde. Denne kommissions ovennævnte betænkning lod Christian VIII bearbejde af den senere krigsminister, oberst C. F. Hansen, hvorefter der 28. april 1842 udstedtes en række forordninger om »Landmilitæretatens fremtidige Organisation«, der skulle træde i kraft 1. juli.

Den første reserveofficersordning

Efter hærplanen 1842 omfattede fredsstyrken (linien) de 4 yngste årgange, der havde en første tjenestetid på $1\frac{1}{2}$ år, hvorefter de var hjemsendt i $2\frac{1}{2}$ år. 5. til 8. årgang udgjorde krigsreserven, hvoraf 5. årgang indgik i linieafdelingerne for at bringe dem op på fuld krigsstyrke, mens der af de resterende årgange for infanteriet påtænkte opstillet $\frac{1}{2}$ reservebataillon pr. bataillon, og stort set tilsvarende ved de øvrige våben. Endeligt stod de værnepligtige 8 år i forstærkningen, hvis organisation dog ikke nærmere fastsattes.

Denne hær skulle i princippet føres af linieofficerer, idet det dog var tanken til krigsreserven og forstærkningen at anvende de ved Hærens reduktion afskedigede officerer, ialt over 200 officerer, suppleret med særligt egnede ældre underofficerer, og endeligt en ny kategori, frivillige *officerer af krigsreserven**. Som sådan kunne ansættes »unge mænd af almindelig dannelse«, der kunne dokumentere, at de havde midler til selv at betale deres udrustning (herunder for rytteriet egen hest) og til at underholde sig i den tid, de lå inde til uddannelse, idet de hverken fik gage eller nogensomhelst anden ydelse Uddannelsesstiden omfattede omkr. 6 måneder som menig volontær og underofficer, hvorefter volontæren kunne ansøge om at blive udnævnt til sekondløjtnant af krigsreserven. Hvis ansøgningen anbefalede af det pågældende regiments officerskorps, kunne volontæren vente at blive udnævnt. Det følgende år skulle han så gøre tjeneste som sekondløjtnant i en tilsvarende periode.

Krigsreserve-officerer skulle rangere under samtidige officerer i linien og kunne ikke avancere før deres liniekammerater. Iøvrigt krævedes i fredstid for avancement til premierløjtnant mindst to års stadig tjeneste ved en linieafdeling og derefter mindst to deltagelser i efterårsmanøvrer, til kaptajn derimod kun yderligere to manøvrer. Uanset grad forpligtedes krigsreserve-officeren til at møde ved Hærens overgang til krigsfod indenfor 16 år fra udnævnelser. Endeligt bestemtes det, at afskedigede linieofficerer kunne indtræde i nummer i krigsreserven og forstærkningen og der stadig nyde deres pension. For krigsforhold gjaldt, at »våbendåd« kvalificerede til avancement udenfor disse grænser.

En sådan ordning, hvor der krævedes så megen tjeneste, og uden at reserveofficeren fik nogensomhelst lønning eller anden økonomisk

* Om denne betegnelse se side 9.

støtte fra staten, havde på forhånd ikke mange muligheder for at lykkes. Folk som »Militairt Repertorium« redaktør, oberstløjtnant J. A. Fibiger og generalkommissær, oberstløjtnant J. Abrahamson fastslog da også strax, at så længe den almindelige værnepligt ikke var gennemført, ville der ikke være ret mange, der ville søge en sådan uddannelse.

Og de fik ret. I de følgende år indtil krigsudbruddet 1848 udnævntes kun ialt 12 officerer af krigsreserven, nemlig 8 af infanteriet og 4 af rytteriet, men ingen artillerister eller ingeniører. Een af disse 12 var en sekondløjtnant (linieofficer), der var blevet afskediget på grund af svagelighed, men som, da hans helbred bedredes, søgte overførsel til krigsreserven, hvor han udnævntes til premierløjtnant. Han faldt som kompagnikommandør i 1849. De øvrige var næsten alle sønner af godsejere eller velstående borgere, unge mennesker i 20-årsalderen, der havde udsigt til engang at arve en gård eller et firma, og derfor havde råd til at ofre et par år af deres ungdom i forsvarets tjeneste. I løbet af krigen udnævntes de fleste af dem til premierløjtnant af krigsreserven.

Reserveofficerernes ilddåb

Ved krigsudbruddet 1848 var der som følge af denne ringe tilgang af reserveofficerer stor mangel på delingsførere. Krigsministeren besluttede derfor, at indtil en fjerdedel af de ubesatte sekondløjtnantsnumre efter afdelingernes indstilling skulle besættes med særlig due-lige underofficerer. Hertil kom så, at der strax meldte sig et betydelig antal frivillige reserveofficersemner, som efter en kortere uddannelse blev udnævnt til sekondløjtnant. Efter afslutningen af felttoget 1848 sendtes de fleste på en kommandoskole og tilgik næste forår deres afdelinger, nu som fuldt brugelige subalternofficerer. Efter dette års felttog udnævntes godt et halvt hundrede af de bedste til premierløjtnanter. Ialt fandtes ved udgangen af 1849 238 officerer af krigsreserven. Herved og ved en øget tilgang af unge linie-sekondløjtnanter var man nået så vidt, at man hen på efteråret kunne erklære, at nu ville der ikke blive antaget flere skandinaviske frivillige officerer. Reserveofficersuddannelsen fortsatte vinteren over og næste forår, således at der i 1850 tilgik omkr. 100 nye sekondløjtnanter af krigsreserven, hvilket med forskellig afgang bragte det samlede antal reserveofficerer ved krigens afslutning op på godt 300. Heraf havde kun et fåtal tjent som kompagnikommandører, den overvejende part som delingsførere. Gennemgående synes de at have gjort god, nogle endda fortrinlig fyldest. Det fortjener også at nævnes,

Jeg holder det for min Pligt
at tilbyde Fædrelandet min Arm.
I Guds Navn Lad gaae.
Peter.

Sekondløjtnant fra Treårskrigen.

En ung kunstner, der ved efterretningen om krigens udbrud 1848 ilede hjem fra udlandet og meldte sig under fanerne. Citatet under billedet er slutningen på det brev, hvori han meddeler familien sin beslutning. I vinteren 1848—49 uddannedes han til sekondløjtnant, men faldt ved Isted 1850.

Endnu en reserveofficer fra Treårskrigen.

Meldte sig som nybagt cand. theol. som frivillig, blev snart efter sekondløjtnant og i 1849 premierløjtnant af krigsreserven. Tværstropperne på skulderen er til fastgørelse af de epauletter, der sammen med et skærf i rødt og guld kunne forvandle våbenfrakken til gallauniform.

at ingen af krigsreserveofficererne svigtede deres fane-ed og gik over til oprørerne.

Blandt de faldne var ikke mindre end 58 officerer af krigsreserven. De i generalstabsværket om treårskrigen bragte biografier af disse faldne giver et udmærket indtryk af den brogede skare, hvoraf denne officersgruppe bestod. Da man til reserveofficersskolerne næsten kun havde taget frivillige med boglig dannelse, er der ingen arbejdere og kun enkelte bønder i gruppen, men ellers er der en mangfoldighed af forskellige professioner og erhverv. Den dominerende gruppe er dog

den studerende ungdom og unge kunstnere, der tegner sig for henvend halvdelen. Dertil kommer to lærere, et par forstmænd, nogle håndværkere og industridrivende, kontorfolk og handelsmedhjælper. Af andre kan nævnes en kapelmusikus, en 40-årig hoboist (= militærmusiker) og en krigskommissær. Den ældste var en 44-årig kantor, mens den yngste kom lige ud af skolen, blev sekondløjtnant som 18-årig og faldt året efter.

Efter krigen

I årene efter krigen gik antallet af reserveofficerer hurtigt tilbage. En del af dem var allerede under krigen gået over i linien og fortsatte efter krigen deres karriere der. På den måde endte stud. theol. C. A. Thomsen som generalløjtnant og krigsminister, og handelskommis N. P. Jensen som oberst og krigshistorisk forfatter. En anden handelsmedhjælper, der efter krigen gik over i linien var den herhjemme mærkværdig ukendte senere kaptajn Johan Linnemann, opfinderen af den patenterede fodfolksspade, der i 1870 indførtes i den danske hær og derfra på få år vandt udbredelse i alverdens hære og gjorde sin opfinder til en rig mand.

Ifølge en lov fra marts 1852 måtte de reserveofficerer, der endnu var værnepligtige, aftjene resten af deres værnepligt, dog i den grad, de havde opnået. De øvrige kunne vælge, om de ville blive i krigsreserven eller afskediges. Blev de, fik de, så længe de var permitterede, halv gage. Disse bestemmelser gjaldt dog ikke for embedsmænd, der var reserveofficerer. De fik simpelthen ingenting. Resultatet blev, at af de 241 reserveofficerer, man havde i begyndelsen af 1852, afgik i løbet af sommeren de 44. Omtrent halvdelen af premierløjtnanterne fik ved denne lejlighed tillagt kaptajns karakter, d. v. s. blev titulært kaptajner. Og i de følgende år fortsatte afgang, d. v. s. blev titulært kaptajner. Og i de følgende år fortsatte afgang, d. v. s. blev titulært kaptajner.

Tilgangen fra neden faldt også strax tilbage til de samme usle tal som før krigen. I 1851 udnævntes 2 nye officerer af krigsreserven, det følgende år kun 1, og sammenlagt i tiden 1851-60 kun 24, deraf kun 5 af rytteriet og kun 1 af artilleriet. Årsager var ved siden af den almindelige reaktion ovenpå krigen først og fremmest, at de økonomiske vilkår var de samme som før krigen. Den tilskyndelse til at søge reserveofficersuddannelse, der kunne ligge i den nye værnepligtordning, blev heller ikke udnyttet. Nok blev de unge sønner »af den dannede klasse« nu udskrevet til soldat på lige vilkår med alle andre, men gennem stillingsvæsenet var der mulighed for at leje en anden udskrevet med frinummer til at tage tjenesten og udgiften var nok betydelig, men ikke uoverkommelig, omkr. 7-900 rdlr.

1848-ORDNINGEN TIL DEBAT

Meget forskellige synspunkter

Efter få års forløb var forholdet således, at man sad med et synkende antal brugbare krigsreserveofficerer og kun kunne forudse, at gruppen lidt ind i 1860'erne næsten helt ville være forsvundet. Det var således nødvendigt, at man søgte frem til en anden løsning af problemet.

En sådan fandt major A. B. Hoffmeyer i gennemførelsen af »sand almindelig værnepligt«, hvor alle våbendygtige unge mænd blev udskrevet. Dette ville antagelig føre til, at egnede frivillige ville melde sig som reserveofficersaspiranter. Af civil uddannelse skulle kun forlanges almindelig skoleuddannelse. Aspiranten skulle gennemgå den sædvanlige rekruttskole og blive ved bataljonen under manøvretræningen. Efter denne skulle der aflægges en prøve i militære færdigheder, hvorefter aspiranterne skulle samles 8 måneder i en centralskole. Efter bestået afgangsprøve skulle de udnævnes til sekondløjtnant og gøre tjeneste ved deres bataljon som sådan i 6-7 måneder. Den samlede tjenestetid ville således blive 3-4 måneder længere end mandskabets.

En anden løsning var den, der fremsattes af oberstløjtnant Niels la Cour. Han havde i 1849 været chef for Central- og kommandoskolerne i København, hvor størsteparten af treårskrigen reserveofficerer havde fået deres uddannelse, og derved burde hans ord have en vis vægt. La Cours forslag gik ud på at lade studenternes borgervæbningsafdeling Kongens Livkorps omdanne til en reserveofficersskole,^{*} hvor den unge student ved øvelser i fritiden i løbet af 4 år skulle kunne opnå en uddannelse, der ville gøre ham til en krigsbrugbar sekondløjtnant. Øvelserne, der skulle ledes af professionelle officerer og underofficerer, beregnedes ialt de 2 første år at skulle tage omkr. 300 møder à 3 timer, lidt mindre de følgende 2 år, hvor det nærmest gjaldt at vedligeholde det lærte. Det 5. studieår, hvor studenten formodedes at læse til eksamen, var helt tjenestefrit.

Med gennemførelse af denne tjeneste skulle studenten anses at have aftjent sin værnepligt og var nu kun forpligtet til at møde i krigstid. Ville en student hellere aftjene værnepligten på almindelig måde, skulle dette dog være tilladt. Efter la Cours beregninger skulle der årligt kunne være en tilgang på omkr. 70 egnede. Ved krigsudbrud skulle 3., 4. og 5. årgang altså strax kunne rykke ud som løjtnanter, hvilket ville give omkr. 210 reserveofficerer. Skulle dette tal ikke

* Om den samme idé 100 år senere, se s. 112.

være tilstrækkeligt, kunne man måske tage »polyteknikere eller dannede unge mennesker« (underforstået = som ikke var studenter) ind i korpset.

Selvom der intet kom ud af la Cours plan, er den interessant ved at være det første eksempel på en »*studenterordning*«, hvor den militære uddannelse foregår som deltidsuddannelse samtidigt med studierne.

Imidlertid var en ny hærplan (dubleringssystemet) kommet under diskussion, og det ville igen betyde et øget behov af reserveofficerer. Allerede i foråret 1851 havde den senere krigsminister, oberst H. N. Thestrup fremsat tanken om, at infanteribataljonerne ved overgang til krigsfod skulle dubleres og altså opstille en bataljon til. En noget lignende forøgelse forudsås også for de andre våbenarter. Til de lavere officersposter skulle fortrinsvis anvendes reserveofficerer, og det fornødne antal tilvejebringes allerede i fredstid.

Thestrups planer behandledes af en kommission, hvis materiale kom til at danne grundlaget for et lovforslag, der under de komplicerede indenrigspolitiske forhold først blev fremsat i januar 1858 i det for hele monarkiet fælles rigsråd. I forslaget var der dog kun regnet med, at der i hæren på krigsfod skulle være een reserveofficer pr. kompagni o.s.v. Imidlertid ville der dels være nogen afgang af linieofficerer til stabe, og dels en hel del poster udenfor felthæren, hvorfor målet sattes til to nye reserveofficerer årligt pr. kompagni. Når rekrutterne mødte, skulle egnede reserveofficersemner, der ønskede det, udtages og samles på en skole i København, hvor de skulle have en uddannelse, der gjorde det muligt på krigsfod at anvende dem til »Peletonscommandeurer«, d. v. s. delingsførere. De skulle hjemsendes med deres samtidige og genindkaldes til to manøvreperioder, men først udnævnes til reserveofficerer ved mobilisering og kun for krigens varighed. Adgangskravene til reserveofficersskolen var ganske de samme fysiske, intellektuelle og moralske egenskaber, som fordredes af vordende linieofficerer. De examensmæssige krav var: adgangsprøve til Den kgl. militære højskole eller Militærskolen, eller studentereksamen og lignende, eller en optagelsesprøve. Hele ordningen tænktes i første omgang kun at skulle gælde infanteriet.

Politikernes syn på reserveofficersordningen

Diskussionen i rigsrådet om den nye hærlov drejedes snart hen på det senere gang på gang debatterede emne: Akademikere eller ikke-akademikere? En af de første talere i debatten var Tscherning. Han

vendte sig meget skarpt mod de høje examenskrav, der stilledes til reserveofficersaspiranterne. Dette ville føre til en hær under københavnsk kommando! Snarere burde man sigte på at få yngre mænd af mere velhavende forældre, »navnlig dem, der lever omkring på landet, hvis hele liv og måde at være på gør dem i høj grad beskikket til en sådan stilling, så skikkede dertil, at de langt hurtigere ville finde sig i at styre folk, end de unge mennesker fra en skole, netop fordi de er voxet op med at styre folk«. Iøvrigt kritiserede han, at man ikke gav dem den fjer i hatten at få deres officersudnævnelse i fredstid. Gjorde man det ville noget sådant måske få nogle af dem til at søge over i linien.

Et ganske ejendommeligt forslag fremsattes af den nationalliberale overlæge og finansminister C. E. Fenger. Han tænkte sig alle officersaspiranter, altså både folk, der ville gøre officersgerningen til deres livsgerning og de, der blot ville være reserveofficerer, men som havde et civilt livssigte, samledes på en fælles skole af 2 års varighed. Efter afgangsprøven herfra skulle de bedst beståede kunne blive linieofficerer, mens resten udnævntes til reserveofficerer. Sådanne reserveofficerer ville dermed have fået en god uddannelse, og man kunne ikke sige, at de to år ville være spildt, da de på en sådan skole ville have fået »kundskaber, som de i enhver livsstilling ville have megen nytte af«. Hvis denne reserveofficersordning også kom til at gælde andre våbenarter end infanteriet, ville dette nyttesynspunkt i endnu højere grad komme til at gøre sig gældende, ikke mindst for reserveofficerer af ingeniørkorpset, hvis militære uddannelse i høj grad ville gavne dem i deres civile stillinger.

Fengers forslag afvist af general M. Lüttichau, der forudså, at det ville føre til svigtende tilgang af linieofficersemner. Hvem ville underkaste sig så langvarig en uddannelse, hvis han ikke var sikker på, når han bestod sin examen, da at blive udnævnt til linieofficer? Og for dem, der blev tvunget til igen at forlade hæren, fordi de ikke kom i linien, var uddannelsen civilt set værdiløs. Forøvrigt anså han, at reserveofficerer med kun 1 års uddannelse, som man havde det nu, efter hjemsendelsen ikke ville være krigsbrugbare ved mobilisering, men først efter nogen tids tjeneste.

Debatten afsluttedes med, at forslaget sendtes i udvalg, men snart blev det af politiske grunde, bl. a. hensynet til den tyske forbundsdag, midlertidigt opgivet. Tanken om at finde frem til en tidssvarende reserveofficersordning var imidlertid ikke opgivet, og i dec. 1858 udsendtes et krigsministerielt cirkulære om en prisopgave: »På hvilken

måde kan der forskaffes reserven og forstærkningen et tilstrækkeligt antal brugbare officerer i krigstid, uden at disse i fredstid forvolder staten for store bekostninger?»

Prisopgaverne

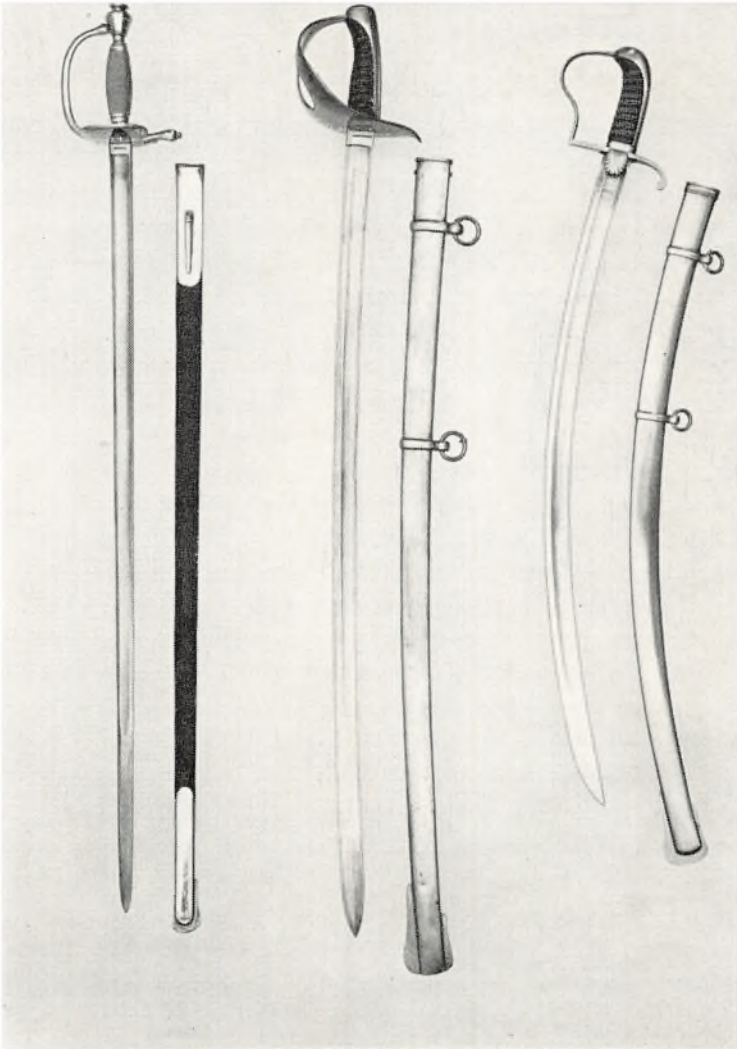
Blandt de indkomne besvarelser præmieredes to, af premierløjtnanterne Chr. Secher og Th. Sørensen.

Sechers forslag gik ud på blandt de værnepligtige med almindelig dannelse (hvilket i de tider næppe ville sige mindre end realexamen eller lign.) at udtage frivillige egnede til uddannelse til reserveofficerer, imod at disse aspiranter forpligtede sig til at stå til disposition for hæren i 8 år og møde i fredstid så ofte de indkaldtes. Uddannelsen skulle foregå ved afdelingerne, med rekruttskole, specialkurser og underofficerstjeneste i tilsammen henved 1 år, hvorefter aspiranterne udnævntes til løjtnant og tjente 1 år med samme løn som løjtnanter af linien. Derefter hjemsendtes de, men skulle i løbet af rådighedstiden have mindst 1 genindkaldelse. Ved udnævnelsen til officer fik de en rimelig munderingsgodtgørelse, men var så forpligtede til at holde sig med uniform i de 8 år, rådighedspligten varede.

I fredstid skulle disse løjtnanter ikke kunne avancere, mens de i krigstid skulle kunne blive premierløjtnanter eller efter omstændighederne endog mere, uden derfor at indtræde i linienummer. Og efter krigstjeneste var de berettiget til samme pension som linieofficerer, ligesom de havde adgang til de civile embeder, der ellers var forbeholdt (linie-)officersstanden.

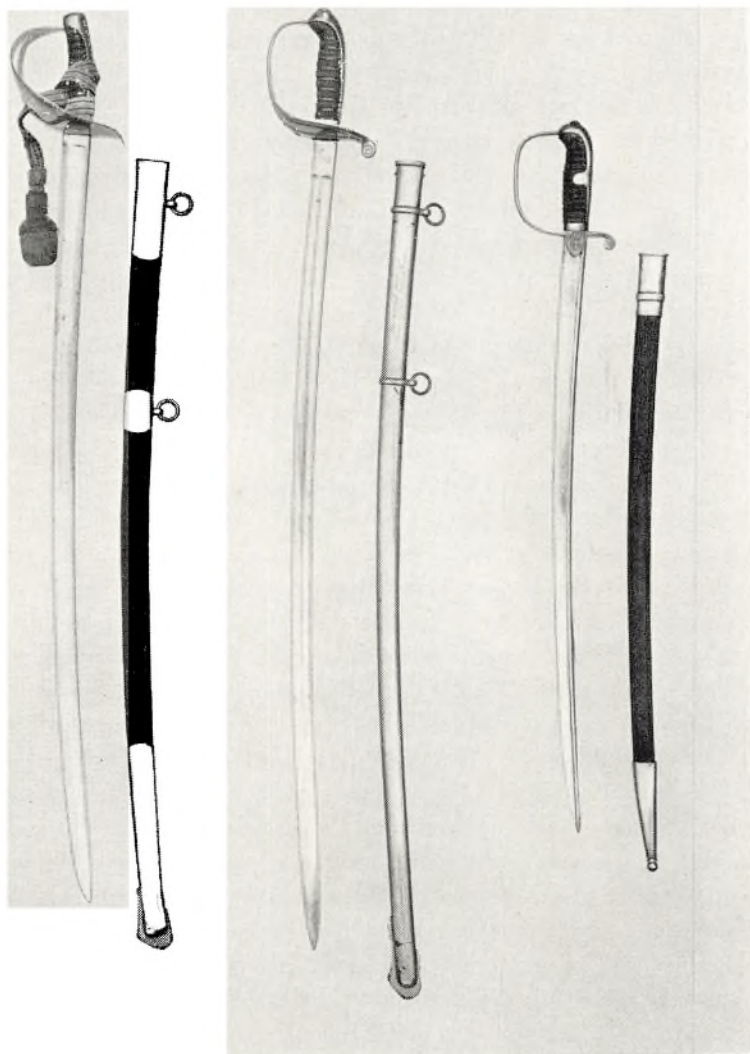
Halvdelen af alle Hærens sekondløjtnantspladser skulle besættes af disse nye (reserve-)løjtnanter, og efterhånden skulle den professionelle sekondløjtnant helt bortfalde, således at adgang til Den kgl. militære Højskole og anden egentlig officersuddannelse kun skulle stå åben for aspiranter, der havde opnået sekondløjtnantsgraden. Derved skulle denne grads anseelse øges. Det var nemlig vigtigt, hævdede Secher, »at den stilling, aspiranten har udsigt til at få, både i sig selv er tiltrækkende og ikke udsættes for at blive agtet ringe, hverken i eller udenfor armeen. Af denne grund ønsker vi at undgå benævnelserne »linie-« og »reserve-officerer«, som let i det almindelige omdømme kunne foranledige en adskillelse, der kaster skygge på de midlertidige officerers klasse«.

C. Th. Sørensen, der havde skrevet den anden præmierede afhandling om reserveofficersproblemet, havde de særlige forudsætninger for at udtale sig herom, at han oprindeligt havde været underofficer i

OFFICERS-SIDEVÅBEN I TREÅRSKRIGEN

I Treårskrigen var infanteriets officerer egentlig reglementeret med en kårde M/1838 med læderskede (t. v.), men af praktiske grunde anskaffede og bar de fleste en sabel, hyppigst jægerofficerssabelen M/1845 (t. h.). Denne sabel havde et fladt stålfæste, ret krum kling og stålskede med 2 bæreringe. For rytteriets og artilleriets officerer var reglementeret en lidt spinklere model af den berømte ryttersabel M/1843 (i midten). Den havde poleret stålfæste for ryttere og messing- eller forgyldt fæste for artillerister.

OFFICERS-SIDEVÅBEN I 1864 OG SENERE

Først sent i 1850'erne opgav man officielt kården som officersvåben og indførte i stedet en sabel M/1858 for infanteri- og ingeniørofficerer (i midten). Sabelen havde fæste af nysølv og stålskede med 2 bærerenge. Fra 1910 blev denne sabel, med »hvidt« fæste for infanteriet og »gult« fæste for artilleri og ingeniører, hærens almindelige officerssabel, brugt helt op til 1950. 1910-skeden havde dog kun 1 bærereng.

Den kgl. Livgarde fik før 1852 en variant af 1843-sabelen, med fæste af nysølv og sort læderskede med 2 bærerenge (t.v.). Denne model bruges endnu. Sabelen t.h., med forgyldt stålfæste med lille rigsvåben og brun læderskede, er officerssabel M/1904, hørende til den året før indførte grågrønne uniform. Sabelen blev aldrig populær og afskaffedes igen i 1910.

studenterkorpset, frivillig ved krigsudbruddet i 1848, snart efter sekondløjtnant af krigsreserven og i 1849 overgået til linien. Hans forslag til uddannelse af vordende reserveofficerer adskilte sig ikke væsentligt fra premierløjtnant Sechers. Dog lod det uddannelsen efter rekrut- og manøvretid foregå på Centralskoler og være af lidt kortere varighed end Sechers, hvorved hele tjenestetidens længde kun blev et par måneder længere end det værnepligtige mandskabs. Til gengæld skulle reserveofficeren kun stå til rådighed i 5 år efter hjemsendelsen. Også Sørensen regnede med at rekruttere linieofficerskorpset fortrinsvis gennem reserveofficerer, der særlig anbefalede af deres foresatte til optagelse i linien, mens der dog forbeholdtes et antal pladser for aspiranter, der havde gennemgået de højere militære skoler.

Ud over disse to skitser til en reserveofficersuddannelse kunne der være grund til at omtale nogle ret vidtløftige »Betragtninger over armeens reorganisation«, som fremsattes af kaptajn H. Daue i Tidsskrift for Krigsvæsen 1861. Daue begyndte med at præcisere, at officeren skulle være den selvstændige fører, mens underofficeren skulle være den perfekte soldat, forbilledet for de menige og deres lærer i excercits og indre tjeneste. Han var derfor meget mod planen om ved dubleringen at klare officersunderskuddet ved at udnævne løjtnanter fra underofficerskorpset. Mod de røster, der havde fremhævet, at sådan gjorde man i Frankrig, replicerede han, at den franske infanteribataljon var langt bedre enkadret end den danske, med 26 faste officerer mod kun 10 i Danmark. Derimod hævdede han med støtte i erfaringerne fra sidste krig, at reserveofficerer med en rimelig udvælgelse og uddannelse sikkert kunne være af »uberegnelig værdi« for hæren. Et gennemgående træk ved Daues system, der i ikke ringe grad var påvirket af det prøjsiske landstormssystem, var den faste forbindelse mellem reserveofficeren og hans regiment. Både den første uddannelse og den umiddelbare derpå følgende tjeneste som løjtnant skulle foregå ved regimentet og helst således, at løjtnanten videre frem skulle følge den årgang, han var uddannet som fører for. Ved siden af en kundskabsprøve skulle reserveofficersudnævnelsen være afhængig af regimentets linieofficerskorps' godkendelse, men til gengæld skulle den unge reserveofficer optages i linieofficerernes kreds og også omgås dem som hjemsendt. Kaptajn Daues forslag er interessant ved dets understregning af værdien af disse stærke bånd mellem et regiment og dets reserveofficer, et forhold, som først vandt videre udbredelse langt senere. I samtiden kom hans indlæg ikke til at spille nogen rolle.

DUBLERINGSSYSTEMET OG KRIGEN 1864

Et reserveofficerssystem indføres administrativt

I dec. 1859 blev Thestrup krigsminister, og fik således mulighed for at føre dubleringstanken ud i livet. Da bevillingsmyndighederne ikke ville forøge linieofficerernes antal, blev det derfor nødvendigt med en hurtig løsning af reserveofficersspørgsmålet, og det fornødne finansielle grundlag fik Thestrup ved at afskaffe underkorporalernes^{*} sidste tjenesteår og derved spare lønninger m. v. Som forklaring angav man, at det extra år, underkorporalerne havde i forhold til det øvrige mandskab, i høj grad vanskeliggjorde tilgangen af de bedste elementer. Endvidere nedlagdes Landkadetakademiet, uden at der oprettedes en anden tilsvarende militærskole.

For de derved sparede midler gennemførtes ad administrativ vej en reserveofficersordning. En kgl. resolution af 29. sept. 1860 om »Bestemmelser ang. tilvejebringelsen af reserveofficerer ved infanteriet« indførte en reserveofficersskole med 8 måneders uddannelse, hvorefter beståede elever ville blive udnævnt til reserveofficerer og hjemsendt for blot to gange senere indenfor værnepligtstiden at blive genindkaldt til manøvrer. Ansøgerne skulle være fyldt 17 år og fremlægge vidnesbyrd for bl. a. dannelsesstrin. Ved genindkaldelse ville de blive lønnet som linieofficerer, med hvem de også i krigstid ville dele avancementsvilkår. Endvidere skulle de have samme fortrinsadgang til en række civile embeder som deres kolleger af linien. Det drejede sig om ialt godt 700 embeder under postvæsenet, telegrafvæsenet og toldvæsenet, og hertil kom en række embeder under krigsministeriet, først og fremmest intendantposter ved afdelingerne. Endeligt fandtes i bestemmelserne et punkt om, at man på en påtænkt linieofficersskole kun ville optage reserveofficerer.

Da der strax meldte sig et større antal elever end de 50, man havde regnet med, besluttedes det at oprette to sideløbende skoler. Den 8. marts 1861 mødte 95 aspiranter på Landkadetakademiet i Bredgade i København og 81 på Kronborg. Som distinktion fik de på den mørkeblå våbenfrakke røde skulderklapper med bred sølvkant. Denne distinktion kom til at leve videre som kendemærke for Officersskolens yngste klasse (der som det senere skal ses, oprindeligt var sekondløjtnantselever) helt op til 2. verdenskrig. Tre måneder senere opret-

^{*} Indtil 1951 aspirantgrad til den laveste underofficersgrad, korporal, og tillige anvendt som »udmærkelsesgrad« for »flinke menige«. Underkorporalen var, indtil 1922, den eneste i Hæren, der hverken var menig, underofficer eller officer, men udelukkende »befalingsmand«.

tedes en tredje skole med 90 aspiranter på Frederiksberg slot, der hermed for første gang blev hjemsted for en officersskole.

Disse skoler var udelukkende beregnet på at give infanteriet reserveofficerer. For de andre våbens vedkommende åbnedes der imidlertid også efterhånden for en tilsvarende uddannelse, dog på lidt andre vilkår. Ved en kundgørelse af 11. marts 1861 bemyndigedes således artilleriet til at antage 30 »dertil skikkede« unge mænd til

SEKONDLØJTNANT AF INFANTERIET I ALMINDELIG
TJENESTEDRAGT

Mens buen var ens for alle officerer, markeredes hans grad af feltdistinktionen på skulderen. Sabelen (en privatmodel, variant af M/1858) bæres i sort lakgehæng. Mærkværdigvis har den ingen portepe. Efter krigen blev denne unge løjtnant cand. med. og siden gennem mere end et halvt århundrede en af dansk teaters mest feterede navne, kgl. skuespiller Peter Jerndorff.

uddannelse til reserveofficerer, således at de efter udnævnelserne kunne gøre tjeneste som løjtnanter på faste batterier samt ved arsenaler, laboratorier (= ammunitionarsenaler), parker m. m. Uddannelsen skulle vare et år, nemlig 9 måneder på skole og 3 måneder i praktisk tjeneste, mens al indkaldelse til senere tjeneste i fredstid bortfaldt. Året efter ændredes disse bestemmelser derhen, at der årligt måtte

antages 6 artilleriaspiranter, der skulle gå på skole 1 år og efter udnævnelse gøre tjeneste i 4 måneder samt genindkaldes to gange til manøvrer. Hensigten med forlængelsen af uddannelsestiden var, at de nu også skulle kunne gøre løjtnantstjeneste ved feltartilleriet.

Resultatet af denne løjtnantsskole må formodentlig have været meget tilfredsstillende, idet 16 af de 27 sekondløjtnanter af reserven året efter udnævntes til premierløjtnant, samtidigt med at et nyt hold aspiranter blev taget ind.

RESERVEOFFICERSASPIRANT AF RYTTERIET 1864

Uniform og lædertøj som for menige dragoner, mens huen er en officershue. På skuldrene har han aspirantdistinktionen, en karmoisin skulderklap kantet med en bred sølvtræse. Fotografiet viser aspiranten i almindelig tjenestedragt. I felten brugtes lange støvler og spændesporer.

Også rytteriet fik bemyndigelse til at antage 6 aspiranter årligt. De skulle i eet år skiftevis på skole og i geleddet, hvorefter fulgte udnævnelsen til sekondløjtnant, og i denne grad skulle de yderligere gøre tjeneste i 4 måneder og siden genindkaldes to gange. Svarende til infanteriets aspirantdistinktioner anlagdes ved artilleriet og in-

geniørerne mørkeblå skulderklap med guldtræse og for rytteriet kar-moisin skulderklap med sølvtræse.

Ved rigsrådets budgetdebat i jan. 1862 kom flere af talerne ind på den nye reserveofficersuddannelse. Tscherning hævdede bl. a., at de antagne aspiranter gennemgående var for unge, og kom igen ind på, at der burde være adgang til reserveofficersposterne for egnede under-officerer, der f. ex. burde besætte $\frac{1}{3}$ af pladserne. Flere andre hæv-dede, at uddannelsen var for ringe, og understregede værdien af, at de nyudnævnte sekondløjtnanter også fik lejlighed til at gøre tjene-ste som sådan inden hjemsendelsen. En anden betragtning, der brag-tes ind i diskussionen af departementschefen i krigsministeriet, major Stephan Ankjær, var spørgsmålet om reserveofficerernes anvendelses-og ansættelsesmuligheder ude i det civile liv. Ingen ville tage en re-serveofficer i sin tjeneste, »der er en usikker person, man ved aldrig, hvor man har dem«. Således havde man i selve finansministeriet sagt: »Her bliver ingen reserveofficerer antaget«. Ankjær bad derfor fi-nansministeren påtale noget sådant overfor sine embedsmænd. Finans-ministeren svarede, at det stod hans embedsmænd frit for, hvem de ville antage til private medhjælpere, men benægtede iøvrigt, at noget kontor under finansministeriet havde nægtet at ansætte reserveoffi-cerer.

Atter ved næste års budgetdebat kom reserveofficersspørgsmålet frem. Kaptajn W. O. W. Lehmann, som var ivrig forsvarsvæn, mente stadig ikke, at man fik tilstrækkeligt dygtige officerer ad denne vej. De manglede bl. a. »vanen til at føle sig som berettigede befalings-mænd overfor underofficererne, der er deres fødte modstandere«. Det var dog en forbedring, at krigsministeren (på dette tidspunkt oberst Lundbye) havde erklæret, at de nye løjtnanter burde have i det mindste 4 måneders tjeneste i geledet. Også denne gang tog Tscherning til orde, idet han hævdede, at der var for meget skole og for lidt praktisk tjeneste. »Det at leve blandt tropperne, og daglig gøre tjeneste imellem dem som underofficerer eller selv som menig, lærer de noget ganske andet af end ved at gå hver dag og exercere og mønstre og engang imellem tage ud for at kommandere deres jævnlige; dette er en urigtig måde at opdrage dem på«. Det menige mandskab burde kunne avancere til underofficerer og så få håb om at kunne blive officerer. De officerer, man ville få på den måde, ville i underordnede officersstillinger i krig være langt mere brugbare »end de mest lærd dannede, som i en håndvending bringes ind i rækkerne; hvad de sidste duer til ved man ikke, før man har prøvet dem!«

Efter erfaringerne fra de første to reserveofficersskoler, der afsluttedes i okt. 1861, oprettedes en fjerde sidst på året, igen i Landkadet-akademiets bygning og med 101 aspiranter. Den afsluttedes i aug. 1862, hvorefter fulgte en ny skole- — den femte — med 87 aspiranter, og efter dens afslutning igen en sjette, der begyndte i de første dage af januar 1864, men på grund af krigen afkortedes til godt to måneder, hvorefter aspiranterne afgik til de respektive afdelinger som menige, og altså ikke som alle de tidligere hold, fik deres officersudnævnelse før afgang. Det er en sådan aspirant, Felix, der er hovedpersonen i C. F. Rist's bekendte fortælling »En rekrut fra fire og treds«. Endeligt mødte midt i marts et sidste hold, hvis elever først afgik til regimenterne i juni, og altså for manges vedkommende fik deres ilddåb i de sørgelige kampe på Als 29. juni.

Officerer af krigsreserven

For krigsreserve-officerernes vedkommende svarede udrustning og uniformering ganske til liniens. Distinktionen for en sekondløjtnant var en skulderdistinktion af flettet sølv- eller guldtræse (den såkaldte »feltdistinktion« i modsætning til fredstidens epauletter) med 1 stjerne af modsat farve. Man kunne altså ikke se på manden, om han var af linien eller reserven. Aspiranterne derimod var uniformerede som menige, idet dog uniformen var af underofficersklæde og udstyret med de ovenfor omtalte aspirantdistinktioner. Yderligere bar de officershue og officersgehæng med sabel. De aspiranter, der under krigen gjorde tjeneste som underofficerer, anlagde foruden aspirantdistinktionen ærmedistinktioner (sparrer) svarende til den grad, de gjorde tjeneste i. I almindelighed fremstilledes sparrerne ikke som reglementeret af uldlidse, men af sølv- eller guldtræse, skønt dette udtrykkeligt var forbudt.

Det samlede antal elever på disse infanteriofficersskoler var 467, hvoraf 394 gennemførte med et tilfredsstillende resultat og derefter blev udnævnt til sekondløjtnant. Af de aspiranter, der ikke ved afgang fra skolen modtog udnævnelse (altså kursus januar 1864 og marts 1864) fik januarholdet først ved hjemsendelsen løfte om, ved eventuel genindkaldelse at blive udnævnt, mens martsholdet aldrig opnåede at blive officerer. Januarholdet følte sig meget dårligt behandlet af staten og måtte tilsidst anlægge sag mod krigsministeriet for at få økonomisk ligestilling med deres kammerater af de tidligere hold.

INFANTERIETS (RESERVEOFFICERS)ASPIRANTSKOLE FORÅRET 1864

Billedet giver et klart udtryk for den alvor der måtte præge de unge aspiranter, som efter blot et par måneders nødtørftig uddannelse nu skulle til fronten og der være førere for mandskab, som allerede havde været i ilden.

Det er ganske interessant at sammenligne den civile status hos reserveofficersaspiranterne i 1848-50 (se s. 20) og i årene lige før 1864. En statistik over eleverne på skolen på Kronborg 1861 giver følgende interessante billede: Studenter og kunstnere 13, lærere 4, landmænd og forstmænd 15, personel fra toldvæsenet og postvæsenet 24, handels- og kontorfolk 6 og endeligt 17, der endnu ikke havde valgt livsvej; ialt 87, hvoraf 24 gik fra undervejs. Mens før studenterne havde udgjort den største gruppe, var det altså nu unge folk fra etaterne, der udgjorde mellem en trediedel og en fjerdedel af hele holdet. I det hele taget var det sociale niveau nok lidt lavere end i treårskrigen.

For de første holds vedkommende må det vistnok siges, at uddannelsen i det store og hele var tilfredsstillende. I nogle betragtninger over uddannelsesplanerne meddelt i Tidsskrift for Krigsvæsen 1861 af chefen for skolen på Kronborg, kaptajn F. S. Wildenradt, udtales at ved udeladelse af alle unødvendige fag var det lykkedes at uddanne folk, som kunne føre en deling i kamp og samtidigt havde så megen kendskab til den indre tjeneste, at de kunne opretholde disciplinen også udenfor fægtningsforhold. Hovedvægten skulle udover kendskab til »hele det militære apparat« lægges på det feltmæssige, og derfor var det heldigst, at skolen ikke lå inde i København, hvor der var lang vej ud til et egentligt øvelsesterræn. Når eleverne efter de første par måneders uddannelse var blevet dygtige nok, burde der til skolen indkommanderes en styrke på et kompagnis størrelse, som de skulle virke som instruktører og befalingsmænd for. Forøvrigt synes det at have været forskel på, hvordan undervisningen blev drevet på de forskellige kurser. Generalinspektøren for infanteriet, generalmajor Gerlach, udtalte således i sine rapporter over de første skoler, at mens skolen i København var bedst med hensyn til sluttet exercits, var skolen på Kronborg i uddannelse i spredt fægtning den bedste. Det fremgår tydeligt af rapporten, at generalen synes bedst om det uddannelsessigte, der havde været anlagt i København. Også ude fra afdelingerne foreligger der vidnesbyrd om, at de inden krigsudbruddet uddannede reserveofficerer var velanskrevne. En sekondløjtnant Viggo Monrad, søn af konseilspræsidenten, refererer således engang i et brev til hjemmet, at hans oberst havde sagt, at »de fire reserveofficerer fra ifjor (∴ 1862) turde han bruge, hvor det skulle være«. Men disse folk havde jo også inden krigen haft ikke så lidt tjeneste. Eksempelvis mødte Viggo Monrad i maj 1861, blev sekondløjtnant i feb. 1862 og hjemsendtes i sept. efter

8 måneders tjeneste som officer. I sept. 1863 indkaldtes han igen og lå altså inde, da Hæren sattes på krigsfod.

Atter i krig

1. feb. 1864 talte Hæren ialt 635 linie- og 370 reserveofficerer. Størsteparten af disse sidste virkede som delingsførere, andre især

I FELTEN 1864

Som denne ukendte officer fra 1864 har de fleste af vore reserveofficerer været klædt og udrustet under felttoget. Sabelen var hans eneste reglementerede våben, men mangfoldige officerer medbragte (i lommen!) en mindre revolver. Skuldertaske og feltflaske var ikke normerede udrustningsgenstande, men de var under feltforhold lige så uundværlige for den uberedne officer som stokken og feltpipen. Kap-pens røde kantning, der kan skelnes på armeopslagene, var et særligt officerskendetegn, brugt helt til vore dage på gallauniformens kappe.

lidt ældre i mindre stillinger ved parker og depoter, og endelig tjente 12 premierløjtnanter som kompagnichefer. I løbet af krigen voksede tallet, således at 18. april ikke mindre end 25 kompagnier førtes af reserveofficerer, hvoraf 4 endda kun var sekondløjtnanter. I det hele taget var den danske hær meget svagt enkadreret, gennem-

gående med 4-5 linieofficerer pr. bataljon, mens de prøjsiske bataljoner havde 18! Set på baggrund af disse forhold er vore reserveofficerers indsats i 1864 al ære værd. Og de betalte med liv og førlighed deres andel af krigens dyre pris, med 35 faldne og 52 sårede. Under krigen planlagdes en særlig tapperhedsmedalje, og til denne indstilledes 145 sekondløjtnanter og officersaspiranter, men da krigen var slut, fandt man det ikke nødvendigt at uddele medaljen. Dens særlige bånd blev sidenhen anvendt til mindemedaljen, og tapperhedsmedaljerne smeltet om.

Også i den offentlige mening havde krigsreserveofficererne placeret sig smukt. Navne som Castenskiold og Anker, heltene fra Skanse II, var på alles læber. Af disse var Castenskiold cand. polyt. og havde i feb. 1861 meldt sig til den første af de nyoprettede skoler for reserveofficersaspiranter af infanteriet, men flyttedes snart over til artilleriet, og blev i 1862 sekondløjtnant af reserven. Anker var sekondløjtnant i Bornholms milice's artilleri, men meldte sig frivillig ved krigsudbruddet og blev »rigtig« sekondløjtnant af reserven, og efter krigen forfremmet til premierløjtnant.

En fremhævelse af reserveofficerernes krigsindsats på liniens bekostning skød dog langt over målet. Det blev da også påtalt, når bondevennen Balthasar Christensen i hærlovsdebatten 1867 i folketinget hævdede, »at det i sidste krig ikke sjældent, men hyppigt var tilfældet, at reserveofficererne, selv i artilleriet, formelig brillerede, ja endog fordunklede liniens officerer . . .«.

Under og efter krigen trådte en række sekondløjtnanter af krigsreserven over i linien for der at vie officersgerningen deres kræfter. Adskillige af dem nåede høje stillinger i Hæren, således endte sekondløjtnant W. E. Lemvigh som generalinspektør for fodfolket. En betydelig del af reserveofficererne søgte dog snart afsked af krigstjenesten, mens andre blev stående deres tid ud for stadig at være rede, om den revanchekrig skulle komme, som mange ventede, ja måske håbede på som den eneste mulighed for at få Sønderjylland tilbage. Også på anden måde kunne der virkes for forsvarssagen. Mange reserveofficerer gik ind i skyttebevægelsen, og to løjtnanter fra det næstsidste aspiranthold, cand. jur. Vilh. Valløe og godsejer Johs. Hage, stiftede i 1866 Akademisk Skyttekorps som en frivillig og moderniseret afløser af det gamle Kongens Livskorps, der officielt var blevet ophævet i 1864. (Se s. 112).*

* Korpsets oprindelige formål, der senere udvandedes, var »at danne en forskole til Hæren«, d.v.s. give de universitetsstuderende en elementær uddannelse, der i tilfælde af krig muliggjorde en hurtig gennemført udnyttelse af dem via en reserveofficersskole.

1867-ORDNINGEN

Reserveofficerer uddannes på Officersskolen

Efter krigen var det naturligt at tage hærloven op til revision og udlede de erfaringer, man kunne, af det der var sket. Til dette formål nedsattes i feb. 1866 en kommission, der efter et omfattende arbejde afgav betænkning i nov. På grundlag heraf udarbejdedes i krigsministeriet et forslag, der fremlagdes i folketinget i slutningen af feb. 1867.

Hovedtanken i forslaget var, at den almindelige værnepligt skulle gennemføres, stillingsvæsenet afskaffes og alle våbenføre mænd våbenøves. Hæren inddeltes i linie-, reserve- og forstærkningsafdelinger, hvoraf de to første kategorier havde omtrent samme linieofficersbesætning, mens forstærkningsafdelingerne udelukkende enkadreredes med ikke-professionelle forstærkningsofficerer. Sekondløjtnantsgraden gjordes til en reserveofficersgrad, så at den laveste officersgrad i linien blev premierløjtnant.

Tjenesten for vordende officerer skulle foregå efter følgende tur- nus: Først 6 måneders tjeneste som menig, idet ingen kunne blive befalingsmand uden at have været menig. Så en korporalskole af 7 måneders varighed. Efter 5 måneders tjeneste som korporal kunne man optages i officersskolens yngste klasse, der varede 7 måneder, hvorefter beståede elever udnævntes til sekondløjtnant. Nu kunne løjtnanterne enten hjemsendes eller blive inde til frivillig tjeneste, dog ikke kortere end 1 år ad gangen. Hjemsendte sekondløjtnanter genindkaldtes normalt kun til samlede øvelser med deres årgang.

Med hensyn til aspiranternes civile forkundskaber skelnedes der ikke mellem korporals- og sekondløjtnants elever. I begge tilfælde måtte der ifølge kommissionsbetænkningen ikke kræves andet end »en antagelig færdighed i at udtrykke sig mundtligt og skriftligt i modersmålet og i at regne med hele og brudne tal, samt et så stort mål af kundskab i historie, geografi, naturlære og geometri, som en flink elev antages at opnå ved i to halvår at nyde undervisning på en af landets bedste højskoler.« Derimod sattes kravet for adgang til linieofficersuddannelsen ved studentereksamen eller tilsvarende højere uddannelse. Selv dette vakte stor modstand hos en del af bondevennerne, der mente at man derved afskar de jævne lag af befolkningen fra at opnå at blive linieofficer.

Det er ejendommeligt, at der ikke protesteredes mod at antage elever til sekondløjtnantskolen uden højere civil uddannelse, når

man betænker, at de skulle virke som supplerung eller erstatning for de højt kvalificerede linieofficerer, og der altid tidligere krævedes, at de var »dannede«, altså havde i det mindste realexamen.

De sekondløjtnanter, der ønskede at blive linieofficerer, kunne så søge optagelse i officersskolens næstnyngste klasse (for aspiranter uden examen) eller næstældste klasse (for aspiranter med studentereksamen eller tilsvarende uddannelse). Al rekruttering til linieofficerskorpset gik således gennem sekondløjtnantsgraden.

Forstærkningens officersgrader var løjtnant, kaptajn og oberst af forstærkningen. Når sekondløjtnanten ved begyndelsen af det niende år efter udskrivningen gik over i forstærkningen, udnævntes han til løjtnant, men kunne avancere til kaptajn. Også afskedigede linieofficerer kunne blive forstærkningsofficerer og her avancere en grad. Avancement derudover kunne kun ske efter frivillig tjeneste i linien i en af krigsministeren bestemt tid. Såvidt vides er dog ingen »ægte reserveofficer« nået længere i forstærkningen end kaptajnsgraden.

For Bornholms vedkommende gjaldt en særordning, idet sekondløjtnanter, hjemmehørende på øen, kun stod i linien i 2 år, hvorefter de overgik til forstærkningen som løjtnanter og her kunne avancere efter de almindelige regler.

Dette hærlovsforslag gav anledning til en meget livlig debat på rigsdagen, hvor dog spørgsmålet om værnepligtige officerer og forstærkningsofficerer kun kom til at spille en mindre rolle. Blandt de punkter, hvorom der var uenighed, var spørgsmålet om, hvorvidt folk skulle kunne tvinges på skole. Hærlovskommissionen havde oprindeligt foreslået en formulering af udtagelsesbestemmelserne for befalingsmænd, hvori det hed, at ingen mod sin vilje kunne tages til befalingsmand. Adskillige røster hævdede sig for dette synspunkt, blandt andet med den motivering, at man sagtens kunne få sekondløjtnantsemner nok, dels fordi det var vejen til linieofficersposterne, dels fordi der var knyttet andre fordele i form af adgang til visse embeder, udbetaling af orlovspenge efter god tjeneste, og lignende. Blandt modstanderne af frivilligheden var den kendte ingeniørofficer oberstløjtnant J. Ernst, der havde ladet sig vælge ind i folketinget udenfor partierne for at virke for hærreformens gennemførelse. I den endelige affattelse af loven blev bestemmelsen dog et kompromis, idet der til korporalskolen skulle udtages egnede (dog fortrinvis frivillige), mens man til sekondløjtnantskolen (officersskolens yngste klasse), tog dem, der ønskede det og var egnede.

Med hensyn til længden af uddannelsen, der forøvrigt i lovfor-

slagets godt 2 år var væsentlig kortere end kommissionsforslagets, der havde været på 40 måneder, mente en taler, at når der krævedes så lidt mere tjeneste end det menige mandskab, og når stillingsvæsenet var afskaffet, så ingen slap udenom, ville det sagtens være muligt at skaffe det fornødne antal sekondløjtnanter. Andre nærede derimod den stærkeste tvivl herom. Professor Madvig var imod den lange vej, aspiranterne skulle gennem rekruttskole, korporalskole, tjeneste som underofficer, og endeligt yngste klasse, inden de nåede frem til sekondløjtnantsudnævnelsen, og mente iøvrigt, at den hjemsendte sekondløjtnant efterhånden blev fysisk for gammel til løjtnantstjeneste!

I forbindelse med omtalen af de i loven forudsatte genindkaldelser til manøvrer fremhævede krigsministeren, at disse i høj grad var for at give officererne lejlighed til at føre, og understregede værdien af, at underafdelingerne ved disse øvelser var oppe på fuld krigsstyrke.

På Fredericiadagen 1867 blev loven underskrevet af Kongen og i de kommende år begyndte så opbygningen af det nye korps af reserveofficerer.

Den nye hærlov

Efter det i loven fastsatte styrkemål var der et reserveofficersbehov på 534 sekondløjtnanter samt i forstærkningen 11 stabsofficerer, 51 kaptajner og 174 løjtnanter. Af disse blev stabsofficers- og kaptajnsposterne besat med afgåede linieofficerer, mens forstærkningens løjtnantsklasse fyldtes op med sekondløjtnanter, der med deres årgang gik over i forstærkningen. Mens sekondløjtnanterne dog efter første hjemsendelse normalt havde to genindkaldelser, fik forstærkningsofficererne ingen mulighed for yderligere tjeneste, idet de i loven forudsatte indkaldelser ved forstærkningsbataljonerne hvert andet år ikke fandt sted. En undtagelse dannede forholdene ved den i 1870 oprettede Københavns Væbning, der var en afløser af den tidligere borgervæbning. Væbningen organiseredes nu som to infanteribataljoner og to fæstningsartillerikompanier med 1 general, 2 oberster, 10 kaptajner og 27 løjtnanter af forstærkningen, af hvilke i første omgang næsten alle løjtnantspladserne og adskillige af kaptajnspladserne besattes med tidligere borgervæbningsofficerer. Væbningens yngste årgange indkaldtes hvert år i maj til 15 dages aftenøvelser, og heri deltog naturligvis også væbningens officerer. Såvidt det kan skønnes, havde disse øvelser meget lidt militær værdi, og samtidigt

bidrog de utvivlsomt til at undergrave forswarets og specielt reserve-officerernes anseelse i befolkningen.

Som en overgang til den nye uddannelse af sekondløjtnanter oprettedes 1. okt. 1867 en skole for officersaspiranter af infanteriet. Efter skolens afslutning sidst i april 1868 sendtes aspiranterne ud til praktisk tjeneste ved afdelingerne i 5 måneder, hvorefter de udnævntes til sekondløjtnanter. Skolen talte 34 aspiranter, der alle blev udnævnt, hvorefter de 31 søgte frivillig tjeneste. Samtidigt var der ved artilleriet uddannet 8 aspiranter, som alle modtog udnævnelse og fik 1 års frivillig tjeneste og ved rytteriet 5, hvoraf kun 3 blev inde 1 år endnu. Disse aspiranter havde endnu båret den gamle aspirant-distinktioner, den røde skulderklap med sølv- eller guldkantning. Men ved en skrivelse af 21. aug. 1868 fastslog krigsministeriet lidt syrligt, at da benævnelsen officersaspirant ikke havde hjemmel i hærloven, afskaffedes den såvel som den dertil hørende distinktion, så at de pågældende fremtidigt kun måtte bære de distinktioner, der var reglementerede for den klasse og grad af underofficer, hvortil de var forfremmet. I de følgende år foregik løjtnantsuddannelsen som forudsat i loven samlet for alle våbenarter på Officersskolen i yngste klasse, der varede fra 1. okt. til ca. 1. maj det følgende år, hvorefter eleverne gik til praktisk tjeneste ved deres afdelinger og først udnævntes til sekondløjtnanter sidst i juli (infanteriet) eller sidst i sept. (andre våbenarter). Bortset fra første hold, hvor kun 36 elever gennemførte, talte yngste klasses afgangshold i de første ti år omkr. 50-60 elever, hvoraf gennemsnitligt henimod halvdelen fortsatte uddannelsen til linieofficer. Tilbage blev altså årligt omkr. 35 sekondløjtnanter. Da de omkr. 6 år efter udnævnelsen overførtes til forstærkningen, når deres rekrutårgang blev 9. årsklasse, dækkede denne uddannelsesrate kun godt trediedel af mobiliseringsbehovet.

En serie 25-års jubilæumsartikler i »Militær Tidende«* om de respektive sekondløjtnantshold giver et interessant indtryk af, hvem der var, der søgte optagelse i disse klasser bortset fra de vordende linieofficerer. Den største gruppe af jubilarerne, næsten $\frac{1}{3}$ udgøres af folk fra etaterne (post-, telegraf- og toldvæsenet samt stats- og privatbaner). Heraf er dog mange i mindre chefstillinger som postmestre, stationsforstandere og lign. En anden bemærkelsesværdig gruppe er de udvandrede, omkr. 10 %. Motiverne til udvandring kunne naturligvis være højst forskellige, men i adskillige tilfælde har

* Et fjortendages-blad, der udsendtes 1891-1903 af »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste«, se s. 155. Dette var det første danske reserveofficersblad.

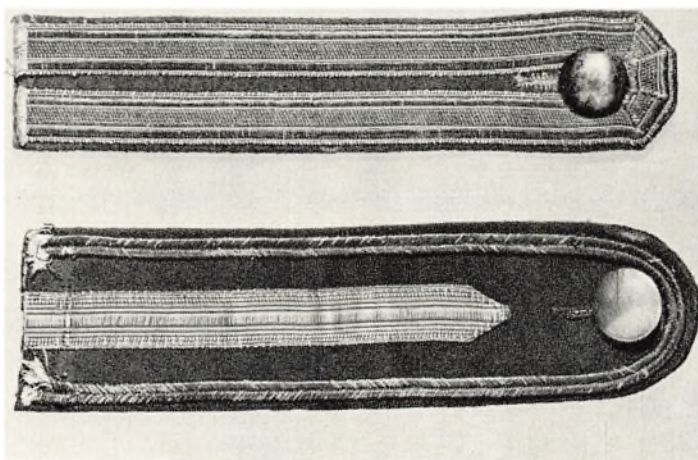
man indtryk af, at de pågældende var kommet på kant med samfundet og derfor »sendt til Amerika«. Tilsvarende forskellig er også den stilling, de tidligere sekondløjtnanter har opnået i det fremmede, idet vi formodentlig kun har sikre oplysninger om dem, det gik godt, som f. ex. den sekondløjtnant fra 1869, der på de 25 år opnåede at blive kinesisk telegrafdirektør og »virkelig mandarin«. Blandt dem, der blev herhjemme, er der meget få, der når frem til ledende stillinger i samfundet. De vordende departementschefer, højesterets-sagførere og direktører havde ikke haft lyst til at ofre 1-1½ år længere end nødvendigt på militærtjenesten.

I slutningen af 70'erne var man nået ned på yngste-klasser på kun omkr. 40 elever og følgelig sank antallet af sekondløjtnanter, mens antallet af løjtnanter af forstærkningen steg lidt. Fra tallene 520 sekondløjtnanter og 51 løjtnanter i 1868 var man i 1875 nået til 319 mod 438 og i 1880 180 mod 307. Det var klart, at der måtte gøres noget alvorligt for at afhjælpe denne kritiske situation. I hærloven 1867 havde det været forudsat, at der inden udgangen af finansåret 1872-73 skulle finde en revision af loven sted. Imidlertid medførte de politiske vanskeligheder, at det først i sommeren 1880 lykkedes at gennemføre en ændring i loven.

UNDER HÆRLOVEN AF 1880

Reserveofficersuddannelse ved regimenterne

Et væsentligt fremskridt i den nye hærlov bestod i, at infanteriets reservebataljoner ændredes til liniebataljoner og således fik en noget bedre enkadring, hvilket igen medførte et lidt ringere behov for værnepligtige officerer. Desuden havde man, som det lidt snørklet siges i en redaktionel anmeldelse i Militært Tidsskrift af den nye hærordning, »belært af erfaringen om, at det fornødne antal ikke ville melde sig til uddannelse for værnepligtige officerer, når den tid, der fastsattes for deres uddannelse, blev betydeligt længere end for massen af de værnepligtige, truffet bestemmelser, hvorved det ved en hensigtsmæssig benyttelse af tiden og ved at tage tilbørligt hensyn til de bedre betingelser for hurtig at tilegne sig de fornødne kundskaber og færdigheder, som man forudsætter at være til stede hos dem, der egner sig til og attrå uddannelsen som befalingsmænd, særlig som officerer, vil være mulig i en tid, der ikke altfor meget overskrider den for de menige soldaters uddannelse fastsatte, at uddanne de på-

SKULDERDISTINKTIONER

Øverst distinktion for reserveofficersaspirant 1861, nedenunder for officerselev 1885. Denne distinktion anvendtes efter 1909-loven for kornetelever og kornetter, der således stadig herigennem betegnedes som officersaspiranter.

gældende således, at de i indtrædende tilfælde ret tilfredsstillende ville kunne udfylde deres plads«. Fremtidigt skulle nemlig de egnede sekondløjtnantselever udtages ved slutningen af rekruttiden og direkte indtræde på en sekondløjtnantskole af et års varighed. Efter at have bestået skolens afgangsprøve blev de, der ønskede 1 års frivillig tjeneste, udnævnt til sekondløjtnanter, mens de øvrige udnævntes til underkorporal og først ved genindkaldelse fik deres officersudnævnelse. Til gengæld for den forkortede tjenestetid sattes der igen et højere civilt kundskabskrav for indtræden på sekondløjtnantskolen, nemlig bestået studenterexamen, højere forberedelsesexamen, lærerexamen eller lignende, eller en prøve, hvor kravene burde kunne opfyldes af folk, der havde gennemgået en god realskole. Endeligt må det nævnes, at frivilligheden ikke var nødvendig, idet man udover de frivillig egnede, der meldte sig, tog det eventuelt resterende antal af egnede ikke-frivillige.

Samtidigt med, at sekondløjtnantsuddannelsen lagdes bort fra officersskolen, indførte 1880-loven den bestemmelse, at der i officersskolens næstældste klasse, hvor de vordende linieofficerer uddannedes, optoges »befalingsmænd og menige«, hvoraf de sidste dog forlangtes at have gennemgået grunduddannelsen. Meget snart førte dette til, at den overvejende del af de menige, som ville være linie-

officerer, søgte direkte til næstældste klasse (hvis de havde studenterexamen) eller den nye yngste klasse (for elever, der kun havde mindre civil uddannelse), og således ikke kom gennem sekondløjtnant-skolerne. Disse fik således virkelig præg af at være reserveofficersskoler.

1867-lovens uddannelse af sekondløjtnantselever i en fælles klasse, der indgik i officersskolen, havde utvivlsomt haft mange fordele. Ikke mindst betød det meget, at eleverne lærte at føle sig som et korps

OFFICERSPISTOLER INDTIL 1940

Først i 1880 indførtes en reglementeret officersrevolver eller »omdrejningspistol«, som den officielt kaldtes (øverst t.v.). Den havde 6 kamre og brugte en 9 mm centralantændelsespatron. — I 1910 indførtes en i Liege fremstillet automatpistol, den såkaldte »Bayard« (øverst t.h.). Også den havde 9 mm kaliber, 1 skud i kamret og 6 i magasinet. Mindre ændringer gennemførtes i 1921, således fik den nyt greb af bakelit (nederst t.v.) eller træ (t.h.)

sammen med linieofficererne. Til gengæld kan det ikke nægtes, at det for de mindre våben var uheldigt, at undervisningen i yngste klasse hovedsageligt var lagt an på infanteriet, som ganske vist også udgjorde omkr. $\frac{3}{4}$ af eleverne. Klager over dette forhold gjorde, at man i 1880-loven forlod den samlede uddannelse og bestemte, at al befalingsmandsuddannelse til og med sekondløjtnant fremtidigt skulle finde sted ved regimenterne. For de mindre våbens vedkommende kunne skolerne dog samles ved et af regimenterne. Hvert sted skulle

der oprettes en befalingsmandselevskole, der igen opdelt i 3 klasser, en sekondløjtnantskole, en korporalskole og en underkorporalskole. Undervisning og øvelser i praktiske fag skulle være fælles for alle 3 klasser, mens teoriundervisningen naturligvis måtte holdes for hver klasse for sig. For rytteriet henlagdes skolerne til 5. Dragonregiment i Randers, mens artilleriet havde en skole for feltartillerister ved 1. Artilleriregiment i København, der omfattede alle feltartilleriets løjtnantselever og regimentets egne korporal- og underkorporals-

OFFICERS-SKYDEVÅBEN EFTER BESÆTTELSEN

Kort før besættelsen besluttede man at gå over til en officerspistol af Browning-type og indkøbte et mindre antal fra Fabrique National i Liege (øverst t.v.). Efter krigen benævnt M/1946. Med Sverigesbrigaden fik vi en Lahti-pistol, som vi kaldte M/45 S (øverst i midten), men snart efter gik man over til den endnu anvendte pistol M/1949 (øverst t.h.). Idag er dog en stadig større del af subaltern-officererne bevæbnet med maskinpistolen M/1949.

elever. Ved fæstningsartilleriet havde man en tilsvarende ordning, idet sekondløjtnantseleverne her var samlet på 1. Artilleribataljons skole.

Den hidtil anvendte distinktion for officersaspiranter, en rød eller karmoisin skulderklap med kantning af sølv- eller guldtræse, blev ved kundgørelse 1881-62, pkt. 1, fremtidigt forbeholdt de elever i officersskolens næstældste klasse, der ikke var sekondløjtnanter, mens sekondløjtnantskolernes elever blot skulle bære bogstaverne OE (officers-

elev) tillige med bataljons- eller andet afdelingsnummer, begge dele i hvidt eller gult metal svarende til knapperne på uniformen. Denne meget lidt prangende distinktion blev dog allerede i 1885 afløst af en form, der betegnede en delvis tilbagevenden til det gamle, idet sekondløjtnants eleverne nu skulle bære skulderklapper uden afdelingsbetegnelse, men med en sølv- eller guldlidse langs kanten og midt på skulderstroppen, i knapfarve (Kundgørelse for Hæren 1885-54, pkt. 6).

Mens den nye ordning stort set skabte tilfredshed ved de mindre våbenarter, viste det sig snart, at den for infanteriets vedkommende havde forskellige mangler. Således fremførte generalinspektøren for fodfolket i sin indberetning om uddannelsen i øvelsesåret 1885-86 den indvending, at specialuddannelsen af sekondløjtnants eleverne rundt om i landet lagde så stærkt beslag på skolernes lærerkræfter, at det gik ud over korporals- og underkorporalselevernes uddannelse. Hvis man derfor samlede alle infanteriregimenternes sekondløjtnants elever i en samlet skole, ville dette være til stor gavn for de to andre klasser, »særlig hvor kvantiteten af sekondløjtnants elever er meget stor, som ved 1. Regiment, eller kvaliteten er meget ringe, som i reglen ved de jyske regimenter«. Med hensyn til kvantiteten var forskellen mellem regimenterne faktisk ganske betydelig. År efter år kunne således de københavnske regimenter stille 12-14 elever, mens der ofte fra de nordjyske regimenter kun kom 3-4.

Infanteriets reserveofficersskole på Kronborg

Resultatet blev en kgl. anordning af 16. juli 1887, hvorved der oprettedes en fælles sekondløjtnantskole for infanteriet. Som hjemsted valgtes Kronborg, hvor der var efter datidens forhold gode øvelsespladser og desuden i det på slottet kasererede 2. Regiment fandtes et øvelsesapparat for de vordende officerer. Endelig ville en sådan placering gøre det muligt for skolen at anvende regimentets læger, intendant og bøssevagter, hvilket ville være en besparelse. Da der ikke var plads for skolen på selve slottet, anvendtes nogle ældre bygninger ved Kronprinsens bastion, hvor der også opførtes en ny skolebygning. Midt i okt. 1887 mødte det første hold elever, omkr. 100, hvoraf omtrent en fjerdedel afgik i løbet af de 7½ måned, skolen varede, eller ikke bestod afgangsprøven. Næste år var spildprocenten så stor (næsten $\frac{1}{3}$), at generalinspektøren følte sig foranlediget til at henstille, at man ikke anlagde så streng en bedømmelse. Da dumpeprocenten ikke ændredes væsentligt de følgende år, måtte generalin-

spektøren endnu en gang gribe ind. I en skrivelse til skolen hed det, at resultaterne tydede på, at fordringerne måtte være for store, og at man i det hele taget burde være yderst forsigtig med definitivt at erklære en ung mand for uanvendelig som officer, navnlig på et så tidligt tidspunkt som ved afgangsprøven fra skolen. Resultatet blev da også det følgende år en lidt mindre afgang, men århundredet ud lå procenten stadig omkr. de 25. Og så var der jo endda mange linieofficerer, der mente, at den ikke var høj nok, hvortil ganske vist andre replicerede, at så havde regimenterne indstillet ukvalificerede folk.

I forbindelse med det store politiske forlig i 1894, der afsluttede den såkaldte provisoritid, opnåedes også enighed om forskellige ændringer i hærloven. Blandt de bestemmelser, der fik betydning for reserveofficersspørgsmålet, var en nedsættelse af tjenestetiden for det menige mandskab, hvilket igen medførte, at man også måtte forkorte tjenestetiden for sekondløjtnantselever, der nu efter bestået examen og udnævnelse til underkorporal kun tjente som underofficer i 2 måneder (mod godt 5). Ved Kundgørelse for Hæren 1895-10 blev det fastslået, at det civile uddannelseskraft for sekondløjtnantselever var realexamen. Ved prøver for ikke-realister skulle der især lægges vægt på tilstrækkelige kundskaber i dansk. Dermed var i virkeligheden examenskravet gennemhullet, hvad der med tiden skulle blive årsagen til den »uro om befalingsmandsspørgsmålet«, som endnu (i 1967) tærer på Hærens kræfter.

For at blive sekondløjtnant strax skulle underkorporal-officersaspiranterne søge 1 års frivillig tjeneste i forlængelse af den første uddannelse. Dette extraår søgtes af omkr. $\frac{3}{4}$ af disse aspiranter, synkende imod århundredets slutning til omkr. $\frac{2}{3}$, mens resten altså først udnævntes ved genindkaldelse og kun, hvis de ønskede udnævnelsen. I mellemtiden var der nogen afgang, således at sekondløjtnantsholdene blev endnu lidt mindre.

Som et forsøg på at gøre sekondløjtnantsuddannelsen mere tillokende indeholdt hærlovsændringerne i 1894 (§ 2, stk. 1.) en mærkelig bestemmelse om, at hvis et passende antal egnede frivilligt inden første indkaldelse meldte sig som interesserede i uddannelse til befalingsmand, kunne der for disse oprettes centralskoler, således at de altså ikke kom til at stå i geledet med det almindelige mandskab. Da der imidlertid udtrykkeligt fastsattes, at den samlede tjenestetid ikke derved måtte blive kortere end for øvrige befalingsmandselever, viste der sig ikke interesse nok for tanken, som derfor efter et forgæves forsøg i 1895 igen blev opgivet.

NY DEBAT OM RESERVEOFFICERSINSTITUTIONEN

Uddannelsen for ringe

Tiden henimod og lige efter århundredeskiftet blev militært set en urolig periode, med heftige diskussioner om forsvarssagens fremtid, både indenfor officerskorpset og også udadtil. Et spørgsmål, som hyp-pigt kom på tale, var reserveofficerernes ringe uddannelse. Således havde den betydelige del af hver årgang fra sekondløjtnantskolerne, der ikke strax tog 1 års tjeneste, overhovedet aldrig virket som officer, når de efter et par års forløb blev indkaldt til manøvre og tilmed skulle optræde som førere og vejledere for mandskab, der ligesom de selv havde glemt en betydelig mængde af det, de havde lært som rekrutter.

I en heftig diskussion i »Militær Tidende« 1891 om hvorvidt kompagnichef eller delingsfører skal lede infanteriets ildafgivelse, spiller det netop en vigtig rolle, at man anser sekondløjtnant-delingsføreren for altfor ringe uddannet til at kunne bruges som ildleder. Når man ikke kan nå at uddanne sekondløjtnanterne til dette på det år, man har dem inde, siger »en ældre kompagnichef«, går det så meget mindre, når de kommer ind igen efter flere års forløb. I al hans tid har han kun haft een sekondløjtnant, der forstod at lede sin delings ild selvstændigt. Og det var 22 år siden.

I virkeligheden er »den ældre kompagnichef«s hovedmodstander i diskussionen, en premierløjtnant, ikke så uenig med kaptajnen i sin vurdering af sekondløjtnanterne. Han ville ikke anse det for noget tab, om de sekondløjtnanter, der nu udnævnes ved genindkaldelse, var forblevet i geledet som korporaler. Dog har han set adskillige sekondløjtnanter, som har klaret sig godt, ikke så meget på deres militære viden som på deres intelligens og større modenhed.

Den senere generalløjtnant I. Lembcke foreslår tilsvarende i »Mil. Tidende« 1896, at man kun skulle opnå løjtnantsudnævnelsen ved at forpligte sig til mindst 1 års tjeneste i graden. Og en anden indsender foreslår i 1901 (smstds. sp. 260 f.), at man vender tilbage til 1867-ordningen, selvom man derved får færre reserveofficerer. Dengang havde sekondløjtnanterne 2¹/₄ års militær uddannelse, inden de fik deres officersudnævnelse, og blev så liggende mindst 1 år til yderligere tjeneste. Sådanne folk kunne deres tjeneste perfekt, og det gav respekt nedad.

En anden indsender anlægger det modsatte synspunkt, nemlig at man ikke fik de rette folk, når tjenesten var væsentlig længere end

mandskabets. Derfor skulle man forlange studentereksamen som adgangsvilkår, samle eleverne strax fra første møde i et studenterkompagni i København, hvor de i de 2 første måneder skulle lære alt, hvad det almindelige mandskab lærte på 6 måneder. Derefter skulle følge 6 måneders officersuddannelse og endelig 4 måneders tjeneste som sekondløjtnant.

Også fra de andre våbenarter kom der kritik af sekondløjtnanternes uddannelsestrin. En rytterofficer udtaler i 1898 (Mil. Tid. s. 215), at de »i reglen ikke er i stand til« at udføre en for den subalterne rytterofficer så central opgave som patruljeridt og desuden ikke kan anvendes ved mandskabets uddannelse, da de »mangler rutine og den rette interesse for tjenesten«.

Svigtende kontakt mellem Hæren og de hjemsendte reserveofficerer

Ved siden af den utilfredsstillende uddannelse var der imidlertid endnu en faktor, der bidrog til at forringe reserveofficerernes brugbarhed, nemlig at de fra den dag, de blev hjemsendt, helt mistede kontakten med deres regiment. De holdtes aldrig underrettet om ændringer i reglement og bestemmelser, de havde ingen hjælpemidler til at vedligeholde det engang lærte, og regimenterne havde ikke noget personkendskab til sine reserveofficerer. Hertil bidrog også en ejendommeligt bestemt fra 1888 om, at sekondløjtnants elever efter at have gennemgået løjtnantskolen *ikke* måtte komme tilbage til det regiment, hvorfra de var kommet, men blev forsat til et andet regiment. Meningen hermed var, at man ikke ønskede, at de skulle komme til at stå i et overordnet forhold til de underofficerer, der i sin tid havde haft dem som rekrutter. Måske har dette nok undertiden kunne volde vanskeligheder, specielt mellem de ringeste af sekondløjtnants eleverne og de ældre, veltjente og rutinerede underofficerer, men den nye ordning skabte til gengæld vanskeligheder mellem de vordende reserveofficerer og linieofficerskorpset. En krigsministeriel skrivelse til begge generalkommandoer (Love og Best. for Hæren 1888, s. 27) fandt det nødvendigt at indskærpe linieofficerskorpset, at man skulle vise dem imødekommenhed og »ved at admittere dem til officerernes kreds give dem lejlighed til at erhverve sig det rette blik for de fordringer, deres fremtidige stilling (ville) stille til dem, og de pligter og hensyn, den (ville) pålægge dem«.

Yderligere må i denne forbindelse nævnes, at reserveofficererne havde forpligtelse til at anskaffe og vedligeholde uniform og udrustning, men samtidig ikke ret til at bære uniform undtagen når de

gjorde tjeneste. Den ved udnævnelsen udbetalte udrustningshjælp slog langt fra til til et rimeligt udstyr. Et indlæg om officersløjtninger i »Mil. Tidende« (1901, s. 402) nævner som passende udrustning 2 våbenfrakker, 2 par buxer, 1 kappe, 2 huer, kepi med svejff, sabel med 2 gehæng, handsker og støvler. Dette ville ialtfald koste omkr. 450 kr., mens man kun fik 120 kr. Resultatet var, at de fleste sekondløjtnanter havde gæld til skrædder og skomager, og det var derfor fristende at sælge uniformseffekterne efter hjemsendelsen. Skulle man blive genindkaldt, kunne man måske låne eller leje sig frem. Det er klart, at dette forhold betød en ikke uvæsentlig svækkelse af mobiliseringsberedskabet, og der nævnes derfor undertiden i diskussion om reserveofficerernes forhold, at man burde give dem en højere udrustningshjælp og til gengæld føre kontrol med, at udrustningen stadig holdtes i orden, så at mangler medførte bødestrafte.

Det fremgår klart af diskussionen, at det ikke blot var uddannelsen, der var noget i vejen med. Også kvaliteten af eleverne ansås gennemgående at være for ringe. En linieofficer foreslog således i 1901, at man skulle indskrænke tilgangen til sekondløjtnanterne til højst det halve af det nuværende. »Landet kan nemlig ikke præstere så mange i social henseende tilfredsstillende officersemner, som det nu forlanges«. De folk, man havde brug for, var forst- og landbrugskandidater til infanteriet og polyteknikere til de tekniske våben. Man kunne f. ex. forlange som ansættelsesbetingelse i statsskovvæsenet, at ansøgeren var reserveofficer.

Også reserveofficererne selv var undertiden betænkelige ved korpsets intelligensmæssige og sociale niveau. En sekondløjtnant beretter i 1901, at han havde mødt en løjtnant, der var tjener på en beværtning og et par andre, der var stationskarle, hvilket fik civilbefolkningen til at se med skepsis på hele løjtnantsklassen. Derfor burde ingen udnævnes til officer lige efter uddannelsen, men først gå som kornet, fænrík eller lignende, mens regimentets linieofficerer så ham lidt an. Efter omkr. 1 års forløb kunne han så udnævnes til sekondløjtnant, hvis officererne anbefalede ham dertil. Endelig mente indsenderen, at forbliven i graden måtte være afhængig af, at den pågældendes sociale niveau holdt.

FRIVILLIG UDDANNELSESINDSATS

Et afgørende skridt i retning af at forbedre forholdene kom med stiftelsen 1891 af »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste« (se s. 154). I det opråb, hvormed der opfordredes til stiftelse af foreningen understregedes netop de vanskeligheder, reserveofficererne havde med at følge med i krigsvæsenets udvikling i almindelighed og specielt deres eget våbens forhold. Da mange reserveofficerer satte en ære i at kunne udfylde den stilling, de var designeret til at have i krig, og da også tjenestereglementet direkte pålagde reserveofficererne at følge med i deres våbens reglementer og lign., ville den nye forening med foredrag, frivillig deltagelse i øvelse og besøg ved militære institutioner prøve at give reserveofficererne mulighed for at opfylde de kundskabskrav, man måtte stille til dem.

I 1893 fremsatte kaptajn S. J. Rasmussen, en linieofficer, der var medlem af »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste«s bestyrelse, at man hvert år skulle samle reserveofficererne til et 1-uges frivilligt kursus i København med besøg på forskellige afsnit af fæstningsfronterne, militære afdelinger og lignende samt fælles og våbenvisse instruktionsforedrag. Planen mødte stor begejstring og kun ringe modstand — en indsender i »Mil. Tidende« indvendte, at civiletaterne ikke kunne undvære så mange funktionærer på engang — og blev ført ud i livet hvert år fra 1894, gennemgående med et deltagerantal på over 100 reserveofficerer.

Kaptajn Rasmussens ovennævnte indlæg indeholdt en vigtig ting mere, nemlig et forslag om at give reserveofficererne lov til at bære uniform ved foreningens møder, nationale festligheder o. lign. Endnu engang havde han held med sin bestræbelse, idet en kgl. resolution af 10. juli 1894 gav reserveofficerer lov til at bære deres våbens uniform »ved nationale, militære og kirkelige højtideligheder, når de med tilladelse overværer militære øvelser, ved mønstringer samt ved møder af »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste«. Med disse to Rasmussenske ideers realisation havde den frivillige uddannelse fået et godt skub fremad.

Tanken om frivillig uddannelse blev taget op af de militære myndigheder. I et hærlovsforslag, der fremlagdes ved begyndelsen af rigsdagssamlingen 1892, fandtes der en bestemmelse, som bemyndigede krigsministeren til at tillade hjemsendte befalingsmænd m. fl., »som for deres uddannelses skyld måtte ønske det, på kortere tid at forrette tjeneste med lønning efter deres grad«. Sådant personel skulle

ikke medregnes i det i loven fastsatte antal lønnede pladser for befalingsmænd. Lovforslaget gik ikke igennem, men i hærlovsrevisionen 1894 fandtes i § 13 en bestemmelse om, at der årligt måtte anvendes 5000 kr. til lønninger for reserveofficerer, der efter hjemsendelsen frivilligt meldte sig til 2 måneders tjeneste ved deres regiment. I 1896 ændredes tjenestetiden til 6 uger, at regne fra slutningen af august, og der fastsattes en lønning af 100 kr. pr. måned plus fri rejse til og fra tjenesten. Specielt for forstærkningsofficererne arrangeredes i 1899 et par 3-ugers kursus ved skydeskolen for håndvåben i anledning af, at infanteriets forstærkningsbataljoner fremtidigt bevæbnedes med Remingtonrifler M/1867/96. I kurserne indbeordredes nogle kompagni- og højere chefer, mens det tillodes et antal løjtnanter, ialt godt 30, at indtræde.

OPLÆGGET TIL 1909-LOVEN.

Forsvarsproblemet kulegraves.

Da man — i forbindelse med den i 1902 nedsatte forsvarskommission — i årene lige efter århundredeskiftet blev klar over, at en ny ordning af Hæren stod for døren, blussede reserveofficersspørgsmålets flamme kraftigt i vejret.

Man havde nu næsten et halvt århundredes erfaringer bag sig, og det kan uden risiko for modsigelse fastslås, at »Sekondløjtnantsinstitutionen« havde givet anledning til megen — og berettiget — kritik, uden at man dog havde kunnet finde noget middel, der muliggjorde en mere tilfredsstillende løsning på Hærens uomgængelige krav på en reserve af officerer, der kunne dække det store behov for subalternofficerer, som Hærens overgang til krigsfod ville udløse.

Angrebene i »Underofficersbladet«

Hvad der særligt kom til at farve debatten efter århundredeskiftet, var starten af »Underofficersbladet«, et 14-dages blad for alle Hærens underofficerer, hvis første nummer udkom 1. oktober 1900.

Allerede den 1. juni 1901 indeholdt bladet, der senere (i 1923) ændrede navn til »Officiantbladet« og igen i 1951 til »Værnet«, et angreb på reserveofficerskorpset i form af et krav om intet mindre end »Sekondløjtnantsinstitutionen«s afskaffelse! Da »Sekondløjtnantsinstitutionen« udgjorde 95 % af Hærens reserveofficerer, var det jo et krav af en ikke ubetydelig rækkevidde. Angrebet — det første af utallige, der senere er fremkommet i de tre ovennævnte blade — tog sit udgangspunkt i den (naturlige) irritation, enhver veltjent underofficer med op til 30-40 års tjeneste bag sig måtte føle ved at blive efterstående (den gang kaldet »undermand«) for en ikke fastansat udskreven værnepligtig, som i løbet af 12 måneder havde opnået officersgrad efter gennemgang af en rekrutskole og en sekondløjtnantsskole.

Dels denne kommandomæssige disharmoni, dels den hyppigt forekommende lave alder hos sekondløjtnanterne (teoretisk kunne man blive officer som 18-årig), dels den normalt meget ringe civile uddannelse og status hos de pågældende, gjorde det nemt for underofficersbladets penneførere at vinde gehør for deres indignation. Artiklen den 1. juni 1901 blev da også kun et startskud — senere myldrede det med tilsvarende angreb.

At denne agitationsbølge mod reservens officerer kom til at på-

virke 1909-ordningens udformning er hævet over al tvivl. Og målt med vore dages alen kan man næppe karakterisere det nævnte resultat som så ringe endda. Man kan måske tilføje: det blev en løsning på en gammel, vanskelig sag, som altid har været og altid vil være i en hær og træde skarpt frem i et samfund som det danske.

Ingen tog til genmæle

Men man må samtidig undre sig over, at bogstaveligt samtlige, ofte meget skarpe, og normalt lidet gennemtænkte angreb af den

EN RESERVEOFFICER FRA 1906.

Uniformen, her er tale om en infanterist, bestod af lyseblå hue og bukser og mørkeblå jakke M/1904, en overgangsjakke, mens man ventede på at se det blå tøj afløst af det grågrønne, hvad der aldrig skete. Distinktionssnorene om underarmet (Model 1903) angiver, at her er tale om en løjtnant af forstærkningen, der er kompagnichef. (Hærens Arkiv).

art, »Underofficersbladet« rettede mod reserveofficersordningen, ikke kaldte mere besindige penne frem. Måske ikke så meget til modsigelse som til en noget bredere og mere nuanceret belysning af hele problemet. Penne, der kunne have understreget reserveofficerskorpsets uundværlighed i en hær, der påregnede at skulle kalde 20

årgange under fanerne i krigstilfælde — og som kunne have taget en mere saglig debat op med angriberne om en ændring af udtagelses-, uddannelses- og fredstidstjenestens problemer, således at den voldsomme irritation ikke kun havde haft et i sig selv meningsløst alternativ: reserveofficerskadrenes afskaffelse!

Men ingen tog til genmæle mod »Underofficersbladet«s talrige artikler om de unge reserveofficerer. Hertil kan der vel kun bemærkes, at det næppe har været mangel på den fornødne indsigt hos et stort antal officerer, der havde kunnet svare på disse voldsomme angreb, med deres urimelige og realitetsforladte konklusion. Men i tiden før 1. verdenskrig har det næppe været foreneligt med den reserverede, afmålte, uengagerede holdning, som udgjorde en del af datidens officersideal, at indlade sig i skriftlig polemik med et blad, hvis blotte forekomst, for ikke at sige emnevalg, har virket som noget aldeles utilstedeligt på en majoritet af datidens officerer. De betragtede — og var opdraget dertil — underofficererne mere som en slags »faste menige«, der ingen rettigheder havde og kun pligter — og blandt pligterne rangerede den, at vise ydmyg ærbødighed for en officer højest blandt alle.

Det var ikke af kærlighed til »den inaktive officer«, at officerskorpset afholdt sig fra at krydse klinger med »Underofficersbladet«, for kritikken var lige så levende mod sekondløjtnanterne i officerssom i underofficerskorpset, det var jo kun amatører og hyppigt folk uden så megen civil baggrund og skoleuddannelse, at linieofficeren med sine militære, matematiske og sproglige kundskaber kunne føle sekondløjtnanten som sin socialt ligestillede.

Man beklagede sig nok — officielt — over, at det kun var undtagelsesvist, at en akademiker* fandt vej til sekondløjtnantsgraden, men omvendt var det ofte besværlige folk at tumle. De var ikke så imponerede af at være »officerer« som handelsbetjenten eller trafikassistenten.

Civiletaterne og Reserveofficerskorpset

Dermed være ikke sagt, at civiletaternes unge skulle have »været imponeret« af at opnå officersgrad i Hæren, men disse unge assistenter fra jernbanen, told-, post- og telegrafvæsenet medbragte i tjenesten en velindarbejdet respekt for statens kommandosystem, som gjorde dem »let håndterlige« i Hæren — også efter opnået sekondløjtnantsgrad.

* Hermed forstås den alm. anerkendte opfattelse af ordet: en studerende ved eller kandidat fra et af vore universiteter — altså ikke bare en adgangsberettiget (student).

Det var nu ikke den eneste grund til, at de var efterspurgte reserveofficersemner. De havde alle en homogen, solid skoleuddannelse og kom fra hjem og miljøer, der udgjorde en sund kerne i det civile borgerskab og var eksponenter for en stabil livsførelse og en velafbalanceret livsholdning.

Dertil kom, at de fleste havde en solid telegrafuddannelse, hvad der var et vældigt aktiv i felt-, fæstnings- og kystartilleriet samt i ingeniørtropperne.

Medaljens bagside var den betydelige mængde fripas, adskillige af dette specielle reserveofficersklientel efterhånden måtte have udstedt, idet deres tilstedeværelse i etaterne under krigsforhold var lige så påkrævet som i Hæren, hvorved en del tomgang og tab var den uundgåelige følge af disse reserveofficerers udnævnelse.

Akademikeren som reserveofficer

Fra denne gruppe udskilte de (få) akademikere fra sekondløjtnanterne sig. De kunne godt give udtryk for en selvstændig opfattelse, selv af militære problemer, ideer, som ikke altid faldt sammen med hr. premierløjtnantens eller hr. kaptajnens. Især sådanne løjtnanter, som i deres studietid havde gjort 6-7 års tjeneste i »Akademisk Skyttekorps« og som kunne være ganske godt inde i visse militære problemer.

Det var derfor ikke altid nogen lystelig tilværelse sekondløjtnanten fristede, der gjorde fredstidstjeneste. Han var *lige tålt* af officerskorpset og *afskyet* af underofficerskorpset. Han var i realiteten urørlig af sidstnævnte korps, men blev ofte udskreget som »taktløs«, et adjektiv, det i de år lykkedes at få gjort synonymt med »ung sekondløjtnant«.

Det vrimler med historier om sekondløjtnanternes taktløshed mod ældre veltjente underofficerer fra den tid — og episoder fra århundredets begyndelse fremdroges endnu i 1960'erne under specialofficersgruppens angreb på reserveofficers-ordningen.

Det er indlysende, at man med så lavt et civilt adgangskriterium til sekondløjtnantsgraden som den gang eksisterede — og som først i vore dage er blevet hævet en smule, måtte få mange »fisk i rusen« som hverken havde modenhed eller andre menneskelige forudsætninger for at blive betroet kommandoen over ældre, fastansatte befalingsmænd. At disse ikke altid har været begejstrede støtter og hjælpere for de usikre, purunge løjtnanter kan næppe drages i tvivl. Lysten til at drille har nok været tilstede på begge sider, hvad

der utvivlsomt skal med i et sandfærdigt billede af datidens spænding mellem reserveofficerer og underofficerer.

Aldersgrænseønsket

Mens man under oplægget til 1909-ordningen fandt frem til en metode, der kunne afbøde den berettigede anke over manglende modenhed hos reserveofficeren eller reserveofficersaspiranten under førsteuddannelsen i fredstid ved at lade den pligtige tjeneste efter sekondløjtnantsskolen forrette som underofficer med grad under den laveste af de faste underofficersgrader (sergent), kan man forbavses over, at man ikke satte ind på samtidig at hæve adgangskriteriet til reserveofficersuddannelsen — og dermed fjerne den anden af hovedankerne mod korpsets medlemmer: den ringe civile status, som majoriteten havde.

Men her spores ingen energi i anstrengelserne under 1909-lovens tilblivelse. Hverken officerernes stemme eller »Underofficersbladet« fremfører eet eneste argument til fordel for et højere civilt eksamenskrav til reserveofficersaspiranten — et kuriosum, der sikkert kan henføres til de foran anførte betragtninger og som uaført prægede såvel officers- som underofficerskorpset: angsten for en reserveofficerstype af den selvbevidste, akademikerarrogante slags, der nok kunne være præget af, *men ikke lod sig genere af*, at det skortede på rutine på de felter, hvor den faste underofficer ikke var til at røre, og som alene i kraft af sin alder og modenhed kunne splintre de klassiske angrebepunkter mod sekondløjtnantskorpset. De som nu var blevet dogmer blandt underofficererne.

Allerede den gang blev det nemlig slået fast, at der intet »sekondløjtnants-problem« var, når løjtnanten var 25 år og cand. jur., mag., theol., polit. eller polyt. Ham accepterede underofficeren alene p. gr. af hans civile status — et fænomen, som op til vore dage er trådt tydeligt frem i forholdet mellem »løjtnant af reserven, Model 1951« og fenrikken af specialgruppen.

Kornetgradens genindførelse — i ny skikkelse

At lovens forfattere valgte benævnelsen »kornet«, som indtil 1798 havde været den laveste officersgrad i rytteriet, og nu gjorde den til underofficersgrad i alle Hærens våben, måtte kalde og kaldte kraftig kritik frem. Da kritikken imidlertid ikke rummede noget positivt

modforslag, blev benævnelsen vedtaget som den første af tre tidligere officersbetegnelser, der blev taget i brug i dette århundrede, uden at graden var indrangeret i officerssøjlen (1923: officiant, 1951: fenrik).

Det må retfærdigvis anføres, at der fra officerskorpsets side blev gjort en del anstrengelser for at forhindre, at den fra sekondløjtnantsskolen bestående reserveofficersaspirant skulle forrette sin første pligtige tjeneste som underofficer — og man henviste med føje til den uheldige ordning i årene 1880-94, hvor aspiranten i samme periode end ikke havde haft underofficersstatus, men grad af underkorporal. Se fodnote s. 30.

Hovedindvendingen mod kornetordningen var den ulempe, der var forbundet med, at aspiranten ikke kom til at gøre regelmæssig officerstjeneste i sin tvungne tjenestetid. Dertil svarede man, at kornetten nok var underofficer, men tillige (reserve)officersaspirant og som sådan skulle øves i officerstjenesten, *når som helst lejlighed gaves*. Det medførte bl. a. at kornetterne ikke skulle deltage i uddannelsen på rekrutskolerne i disses første klasse — og først kom til det efter 1922, da man ikke havde faste sergenter mere.

Det blev således i høj grad overladt de enkelte underafdelingschefer at afgøre, hvor meget de ville gøre ud af kornettens uddannelse, hvor megen reserveofficer der kunne udvindes af produktet.

Til det sidste prøvede man fra officerskorpsets side at få kornetten givet rang mellem sergent og oversergent — her spillede jo spørgsmålet om delingsfører-funktionen på rekrutskolerne stærkt ind — men fra underofficerskorpset sattes der kraftigt ind mod ideen, og det præciseredes, at skulle denne vanskabning have underofficersgrad, måtte det blive efter sergenten.

Kadet henholdsvis kornet

Iøvrigt strittede underofficerskorpset lige til det sidste kraftigt mod kornet-institutionen, men uden held — og ved lov om Hærens Ordning af 30. sept. 1909 indførtes den nye grad i forbindelse med adskillig anden omkalfatring af Hærens reserveofficerskorps — vel den største i hele korpsets 100-125-årige historie.

Om den valgte benævnelse kan der anføres et lille positivt træk: der skabtes en temmelig mundret militær parallel til det maritime »kadet« — officersaspirantgraden i Den Kongelige Marine, som siden 1868 havde kappet betegnelsen »søkadet« for sin første stavelse (der først kom tilbage i 1932). Det fik en vis offentlig bevågenhed

derigennem, at linieofficersaspiranterne, der gik på Hærens Officersskole skulle have opnået kornetgrad ved optagelsen, hvorved kornetbetegnelsen i manges bevidsthed blev en militær parallel til Marinens officersaspirantgrad — en sammenligning, der dog ikke kunne stå for nærmere prøvelse.

Sekondløjtnantsskolernes beståede elevers ændrede status fra officer til underofficer søgtes afbødet en smule gennem bestemmelsen om, at kornetten skulle være selvbeklæder.* Fra 1923 skubbedes det op til at han først blev selvbeklæder ved officersudnævnelsen, en beslutning, der næppe kan kritiseres.

FRA 1909-LOVEN TIL 1. VERDENSKRIGS UDBRUD.

Rådighedsreservens tilbliven

1909-loven nåede kun langsomt at komme i kraft. Enkelte af dens bestemmelser virkeliggjordes først så sent som i 1917, men i 1910 udnævntes de første kornetter M/1909 — og nu kastede »Underofficersbladet« sig over dem. Imidlertid var der sket andre og interessante ting m.h.t. reserveofficerskorpset.

Loven indførte, hvad man idag kalder »Rådighedsreserven«, i loven blot benævnt »reserven« — altså en reserveofficerskategori, der — som civile borgere — bandt sig til at gøre tjeneste 30 dage om året i fredstid og derfor fik grad af »løjtnant af reserven« med udsigt til at kunne avancere til »kaptajn af reserven« — stadig med tjenstgøring 30 dage om året. Denne »faste« reserve skulle rekrutteres fra sekondløjtnantskorpset (eller kornetternes række) og antagelse var kun betinget af en acceptabel tjeneste som kornet eller sekondløjtnant. Ved Hærens overgang til krigsfod skulle denne »faste« reserve kunne indkaldes uden forbindelse med hvilke årgange, der iøvrigt skulle møde — det havde jo hidtil været afgørende for sekond- og forstærkningsløjtnanternes risiko for indkaldelse i »truende tider«.

Loven foreskrev ingen kurser eller examiner for antagelse eller avancement i den »faste« reserve — en betegnelse, som udløste en del (vel berettiget) kritik, da betegnelsen *fast officer* altid havde været anvendt *modsningsvis* til »reserveofficerer« og stadig opfattes således af civilbefolkningen.

* Kun for civile læsere: »Selvbeklæderen« køber og vedligeholder sine uniformsager for egen regning, dog med kontant hjælp fra statens side. Modsat »ikklædt« personel.

Kaptajnerne kunne avancere til oberstløjtnanter af reserven — stadig uden kursus — og aldersgrænserne fastsattes til 50 år for løjtnanter, 60 for kaptajner og 65 for oberstløjtnanter.

I nummer i reserven kunne indtræde linieofficerer — for premierløjtnanternes vedkommende med bibeholdelse af betegnelsen »premier-« — ligesom stabssergenter og stabssergenter af reserven kunne udnævnes til løjtnanter af reserven, for de førstes vedkommende ved afsked fra linien.

Løjtnanten fik grad mellem sekondløjtnanten og premierløjtnanten. Det vakte en del misnøje, da sekondløjtnanten i daglig tale altid benævntes »løjtnant« — men det havde den fordel, at løjtnanten, der gik i lære ved en underafdeling som »næstkommanderende-lærling« (eller som det dengang hed: »ældste-løjtnants-aspirant«) havde grad under læremesteren og over sekondløjtnanterne, ligesom man bekvemt kunne bruge ham som delingsfører uden at hans grad kolliderede med ældsteløjtnants.

Men der var også, letfattelige, ulemper ved, at samme funktions udøver havde forskellig grad i linie og reserve — og i 1951 forsvandt da også denne forskel.

Aldersønsket opfyldes

I anden sammenhæng kom ordningen også til at indebære nogle besynderligheder.

Som en af alle forstået og vel også værdsat enkelthed kan man nævne, at kornetten ikke kunne udnævnes til sekondløjtnant før han, normalt i forbindelse med en genindkaldelse, havde opnået 25 års levealder. Det var en bestemmelse, der klart indrømmede, at der i dette land finder en skelsættende modning sted hos en ung mand mellem 20 og 25 årsalderen. Da man i 1909 udskrev soldater i det år, de fyldte 22 år og kornetten således altid ville være 23 ved sin udnævnelse var ventetiden jo ikke lang — og udnævnelsen næsten sikker ved 1. genindkaldelse, som loven foreskrev 3 af. Selvsagt forudsat, at han iøvrigt havde gjort tjeneste på en måde, der retfærdiggjorde hans officersudnævnelse.

Men her kom ordningens svage side frem.

For hvad skete der med kornetten, der ikke havde opnået en sådan bedømmelse under sin første tjeneste, at han blev udnævnt til sekondløjtnant, når han genindkaldtes? Han vedblev at være kornet — og det vil sige, at alle kunne se på ham, at han havde været »umulig« — hvad der som bekendt ikke altid behøver at være den endelige dom over en ung mand.

Den »sprungne« kornet

Denne hårde skæbne — at være udtaget og uddannet til en bestemt placering, og så ikke nå den med en til offentligheden udstillet tilkendegivelse af nederlaget — ramte mangfoldige kornetter dobbelt hårdt, fordi de var udtaget til kornetuddannelse mod deres vilje. Havde deres rekrutkompagnichef fået den opfattelse, at her var et »sekondløjtnants-emne«, så befalede han blot den pågældende på kornetskole — eller om man vil — tredoblede den pågældendes tjenestetid, uden at nogen indsigelse var mulig.

Dette følte som en blodig uretfærdighed af mangfoldige udskrevne værnepligtige, der havde gode evner og »vist et smukt forhold« som rekrut, og influerede desværre meget kraftigt på værnepligtens popularitet netop blandt den ungdom, hvor det største antal med naturlige anlæg for reserveofficersuddannelsen lå. Man kan her uden tøven nævne hele akademiker-gruppen, som efterhånden betragtede Hæren som en straffeanstalt for akademikere, da der næsten uvægerlig ventede dem 17-18 måneders tjenestetid mod — for at nævne det store gros — 5½ måned ved infanteri-regimenterne.

Resultatet var de senere så ofte omtalte »akademiker-hjertefejl«, hvis lægeattester sessionerne var ved at drukne i — og som der helt op til vore dage er skrevet mangfoldige indlæg om i den militære fagpresse — og undertiden også i dagspressen.

»Reserve-hæren« oprettes

1909-loven blev, som det vil fremgå af det følgende, i flere henseender en skelsættende lov for Hærens reserveofficerer. Tidligere tiders svagt enkadrerede og lidet øvede forstærkningsenheder blev erstattet med reserveenheder med en enkadrering, taget i groft snit, af underafdelingschefer og -næstkommanderender, der var reserveofficerer med rådighedspligt. Dertil foreskrev loven klare bestemmelser for disse reserveenheders regelmæssige formering til efterårsøvelser og endelig betød det samlede antal reservebataljoner, -kompagnier, -eskadroner og -batterier en kendelig forøgelse af »reservehæren« i var heltidsbeskæftiget i soldatermetier'en.

Som et kuriosum skal nævnes, at man i infanteriet opstillede reservebataljoner, hver under kommando, for de sjællandskes vedkommende, af en reserveoberstløjtnant med 4 reservekaptajner og 4 løjtnanter af reserven som hhv. chef og næstkommanderende foruden 3 sekondløjtnanter ved hvert kompagni. Men for at stabilisere den

meget svage styrke, som man havde til rådighed i Jylland-Fyn, efter at man havde samlet de 80 % af Hæren på Sjælland, bestemte man, at reservebataljonerne vest for Store Bælt skulle have liniechefer.

Hvis man i 1967 ville sætte sig ind i, hvor lidt der krævedes i årene før 1. verdenskrig for at »føre« en infanteribataljon til sammenligning med, hvad der fordres idag, så ville man stille sig helt uforstående overfor, at det overhovedet kunne kræve en mand, der var heltidsbeskæftiget i soldatermetier'et.

De øvrige våbens reserveenheder var alle af kompagni- hhv. batteristørrelse og også helt reservenkadrerede, men indgik alle i linieafdelinger, hvori også fandtes linieunderafdelinger.

De langvarige indkaldelser i 1914-19 medførte iøvrigt, at næsten alle reserveenheder fik en helt uforudset militær kvalitet, så man noget ind i perioden kunne ændre bestemmelserne for deres anvendelse og faktisk slette skellet mellem linie- og reserveenhed i taktisk forstand. Det betød en betydelig øgning af Hærens styrke, umiddelbart tilkendegivet ved forberedelsen af oprettelsen af 2 divisioner på Sjælland foruden de eksisterende 3 og opstilling af en territorialhær af gamle årgange på små 20 bataljoners størrelse — fordelt på alle våben. Denne styrke overtog reserveenhedernes oprindelige funktion: at danne besætning i de befæstede linier, der var bygget under krigen — f. eks. Limfjordsstillingerne, Roskildefjord- og Tunestillingen m. v.

En ordning uden »markedsanalyse«

Man må — når man i 1967 betragter de ideer, hvorefter man i 1909 ville skaffe Hæren reserveofficerer — atter og atter undre sig over, hvor ringe kendskab til livet uden for Hæren og til ungdommens uddannelsesvilkår og dens indstilling, lovens bestemmelser gav udtryk for — og hvad 1909-loven i så henseende kunne opvise af ejendommeligheder skulle 13 år senere yderligere accentueres ved 1922-lovens affattelse.

Det har bogstaveligt været således, at man med føje har kunnet spørge, om man helt havde lukket af for kendskabet til det marked, man appellerede til — alias den ungdom, hvorfra man naturligt måtte hente sine reserveofficersaspiranter. Meget kunne tyde derpå.

»Underofficersbladet« fortsatte uforstyrret sine regelmæssige angreb, snart på sekondløjtnanterne, snart på kornetterne — mere sjældent på den nye »løjtnant af reserven«, som jo kunne rekrutteres af underofficerskorpsets egne rækker. Igen og igen ankede man

over, at det ikke var fra de rutinerede underofficerers rækker, at man besatte delingsførerpladserne. DET tema blev man aldrig træt af — men det afslørede igen, at man ikke kunne indse, hvad reserveofficerskorpset i det hele taget havde til opgave. Man så alt gennem den daglige fredstjenestes briller — og man fortsatte uimodsagt at »hænge« den til uddannelse med mobiliseringsforhold for øje tjenstgørende kornet eller sekondløjtnant ud.

Kornettens vanskeligheder

Dette vanskeliggjorde — man ville idag sige: »klimaet« i kompagnier, batterier og eskadroner i ubehagelig grad. Kornetten blev

*INFANTERIKORNET I 1910-UNIFORM OG INGENIØRKORNET
I 1915-UNIFORM*

Den første lyseblå-mørkeblå med underofficerssparrer på overarmet, den anden lysegrå med distinktionen lige over ærmeopslaget. Begge med underofficerssabel og livremmen, efter datidens store mode, båret under våbenfrakken.

jo, der hvor han var placeret, en slags elev hos sergenten. Man bør her erindre, at i datidens danske hær kendtes kun »styrker til uddannelse«. Som delingsførere under uddannelsen virkede normalt de faste sergenter — det var de rent manuelle færdigheder, der her skulle læres sammen med den formelle interne tjeneste.

Når rekruttskolerne hen mod sommerens slutning — og hovedparten af al uddannelse fandt sted i sommerhalvårets 6 måneder — var ved at klinge af, gled man over i »manøvre-måned« med dens indkaldelse af nogle ældre årgange og med dem reserveofficererne.

Da »manøvre-måned« var den, hvor den taktiske tilretning af samtlige styrker fandt sted, trådte nu de indkaldte løjtnanter ind som delingsførere, og de faste sergenter blev delingssergenter, næstkommanderende i delingerne med alle den indre tjenestes krav, der jo under de feltmæssige udrykninger, »kantonnementerne«, var af betydeligt omfang.

Den taktiske og anden førermæssige tjeneste lå i løjtnantens hænder, kornetten virkede fortsat som en slags trediekommanderende i delingen, hvis han ikke var sektionfører.

Sådan var ideen og rytmen i grove træk, men det må retfærdigvis anføres, at det ofte voldsomme sprog mod kornetten (og sekondløjtnanten) som »Underofficersbladet« hver 14. dag anvendte og fik læst af samtlige sergenter, måtte udløse — og udløste — en let forståelig uvilje hos sergenten mod sin elev.

Vanskelighederne ved kornetbedømmelserne

Kornetten, der gennem sin lærers virke, skulle gøres fortrolig med hele delingens og dermed kompagniets indre tjeneste i garnisonen som i felten til gavn for hans senere officerstjeneste, fik langt fra altid nogen munter læretid. Derved opstod mange vanskeligheder. Sergenten havde jo nemt ved at påvise den grønne, urutinerede kornets »umulighed som befalingsmand« — og mange underafdelingschefer fik derigennem sløret deres blik for ideen med kornetten: at give ham lejlighed til at indleve sig i en underafdelings virke og rytme i felt og garnison for at få en rimelig baggrund for den kommandoføring, han som officer ville få betroet.

Han skulle nok »gå i lære« hos sergenten, men ikke perfektioneres i underofficerstjenesten — og bedømmelsen af ham skulle ikke foretages på baggrund af hans formåen i denne forbindelse. Men det blev den meget ofte — og adskillige kornetter fik deres papirer ødelagt på dette skær af chefer, som ikke kunne vurdere kornettens værd som vordende taktisk fører og bærer af ånd og tone. En vurdering som var mere afhængig af hans civile status end hans tjeneste som næstkommanderende i en deling rekrutter.

Var det galt i årene 1909-22, så gik det i så henseende helt af

sporet, da kornetten efter den faste sergents afskaffelse i 1922-23 ikke mere skulle lære af sergenten, men erstatte ham!

Nu indtrådte der imidlertid få år efter lovens ikrafttræden så ekstra-ordinære forhold i Hæren ved »sikringsstyrkens« opstilling i 1914-19, at de mere »skematiske« vanskeligheder, som kornetordningen straks frembød, udviskedes, eller erstattedes af andre ved den helt egenartede rytme, som Hærens liv kom ind i under 1. verdenskrig.

Messevanskeligheder for kornetterne

En række forhold, som lige havde stukket hoven frem — messetilhørsforholdet for kornetten f. eks. — nåede ingen reel afgørelse, da de feltmæssige forhold, hvorunder Hæren levede 1914-19, nødvendiggjorde en række improvisationer. Men problemet var der jo — og blev både før og efter den periode grebet meget forskelligt an rundt omkring.

Kornetten var som underofficer tilsyneladende medlem af underofficersmessen og henvist til at spise og dele opholdsrum i lejr og garnison med enhedens øvrige underofficerer. Men det havde ikke været kornetideens fædres mål. Man havde ment, at kornetten, som officersaspirant, netop skulle optages i officersmessen, så man der kunne lære ham at kende »som menneske« og vurdere hans evner som officer iøvrigt m.h.t. »forhold uden for tjenesten«.

Nogle steder gennemførte man den ordning — andre steder ikke, ofte under pres fra sergenterne, der fandt det besynderligt, at en underofficer med rang mellem korporal og sergent, ved hvil skulle udskilles fra sin »gruppe« og pludselig nyde godt af en officersmesses komfort, eller hvad man nu forestillede sig, livet i officersmessen indebar. Få tænkte på de *pligter*, livet i en velsmurt officersmesse indebar — og at kornetten ofte følte det som en byrde oven på dagens øvrige tjeneste at skulle spille op til officersmessens krav, i stedet for at føre en mere uforpligtende tilværelse sammen med enhedens korporaler og sergenter. Dem var der ingen, som forbød ham at være god ven med — specielt da korporalen ofte var en rekrutkamerat og han selvsagt uden ophør kunne møde sergenter, som mødte kornetten med velvilje helt upåvirket af opfattelser fra anden side.

I messespørgsmålet stak den skillelinie, som gik gennem kornetgruppen, også hovedet frem. De faste underofficerer betragtede den civilt højt- og færdiguddannede kornet med helt andre øjne end den 22-23-årige — for ikke at sige den 19-årige, der hverken havde modenhed eller uddannelse. Den første fandt man naturligt hørende

til i officersmessen, den sidste kategori gav selvsagt anledning til undren og irritation også i denne forbindelse. Ved artilleriet og ingeniørtropperne, hvor en majoritet af kornetter var cand. polyt'er var der faktisk ingen diskussion — anderledes især ved infanteriet.

Da det store krav kom til Hæren ved 1. verdenskrigs udbrud den 1. aug. 1914, i halvtredsåret for Hærens seneste store prøve, blev der hurtigt — og i et omfang ingen havde kunnet forudse — brug for alle, der havde militær uddannelse — derunder i betragtelig grad for reservens officerer og underofficerer.

Reserve-underofficeren

Denne kategori var også blevet rekonstrueret i 1909 ud af nogle meget svage forstærknings-underofficersgrupper og havde en struktur, stort set svarende til officerernes med korporaler, der, som sekondløjtnanterne, var »værnepligtige« — altså af krigsreserven — og med sergenter, oversergenter og stabssergenter af rådighedsreserven. Underofficererne af rådighedsreserven havde samme vilkår som reserveofficererne — med 30 dages tjeneste om året. Ulykkeligtvis var et meget stort antal reserveunderofficerer ansat i statstjenesten, og havde fripas — en forkludring af vore forsvarsforberedelser, som næsten er gået igen i alle vore hærordninger. Herpå er næppe andre forklaringer end også her en alt for snæver *militær* betragtningsmåde ved udtagelse og uddannelse af reservebefalingsmænd.

Med stort held havde man iøvrigt benyttet årene mellem 1909 og 1914 til at opbygge dette underofficerskorps af rådighedsreserven og havde i de pågældende år fået uddannet og udnævnt ca. 300 korporaler til reservesergenter med 30 dages årlig tjeneste.

Man kan her med endnu større undren end for reserveofficerernes vedkommende spørge, fra hvilken civil profession man i 1909 havde forestillet sig, at man kunne engagere reserveunderofficerer, der forpligtede sig til 30 dage om året at være borte fra det daglige brød. Der kunne næsten kun være tale om befalingsmænd fra de civil-etater — postvæsenet især — som Hæren fra gammel tid var »på talefod med«. Disse reserveunderofficerer havde fripas ved mobilisering, men ikke ved sikringsstyrkens formering, derfor fik Hæren dem ind i 1914 — men hvad var der sket, hvis der var blevet mobiliseret?

Den danske reserveofficers saga kan ikke skrives, uden at den danske reserveunderofficers skæbne omtales. Det kan med sikkerhed fastslås, at forudsætningen for reserveofficerens tjeneste i de mange

rene reserveenheder jo var reserveunderofficerer med nogenlunde hurtig mobiliseret militær anvendelighed. Sekondløjtnanten skulle have en sergent som næstkommanderende i delingen, en, der kendte »korporalskabstjenesten«s mange kringelkroge og som helt kunne betros delingens formelle disciplin og materiellets forvaltning og være »ældst for« delingens sektions(gruppe)førere — korporalerne.

Kompagniets eller batteriets næstkommanderende måtte i oversergeren have den faste hånd over underafdelingens administration og dens beholdninger, uden hvilken alt ville gå i opløsning i felten.

Disse funktioners friktionsløse bestridelse måtte nødvendiggøre, at reservens sergenter og oversergenter fik samme øvelse som dens officerer gennem årlige genindkaldelser.

Det underofficerskorps af rådigheds-reserven, der skabtes i årene efter 1909, blev — alene som »baggrund« for reserveofficerskorpsets virke — en værdi af ubetalelig højde for Hæren, og det er vanskeligt i året 1967 at finde en motivering for, at man i tiden omkring 2. verdenskrig lod det smuldre bort for i 1951 helt at følge det til graven.

Vil man fortsat pege på rådigheds-reserve-officeren som noget nødvendigt for Hæren, vil det være svært at finde en motivering for at tøve med underofficerskorpsets genoprettelse inden for rådigheds-reserven.

Reserveofficers-»markedet« før 1914

De ovenfor anførte betragtninger over 30-dages-pligten for reserveunderofficererne kan med samme ret fremdrages for officerernes vedkommende. 1909-loven var ikke blevet gammel før man — jfr. bemærkninger siderne 62 og 63 — med rette hørte mange spørgsmål om, hvem det egentlig var, Hæren forventede kunne påtage sig den pligt at være soldat 4 uger om året og iøvrigt civil 48?

Der ses ikke i lovens bemærkninger at være givet nogen anvisning på, hvilken gruppe borgere, man egentlig havde tænkt sig at rekruttere reservens befalingsmænd fra. Udtagelsen og uddannelsen til kornet hhv. korporal var, som omtalt allerede, en tredobling af den første tjenestetid under fanerne, og måtte indebære, at netop det klientel, man helst så uddannet til krigsreserve-befalingsmænd, med alle midler ville søge at unddrage sig værnepligtens aftjening — fordi risikoen for en tvungen tredobling af tjenestetiden var for stor. Og lige op til vore dage, hvor der var en skarp konkurrence om hver civil arbejds- eller uddannelsesmulighed, kunne en målsætningsfast ungdom ikke tillade sig at »forsvinde ind i Hæren« i årevis —

og tro, at chancerne på arbejdsmarkedet ikke alvorligt forringedes.

Nogle gamle bestemmelser (se side) om fortrinsvis adgang til visse stillinger under stat og kommune var stort set forblevet et tomt bogstav. Civiletagerne, som der her var tale om, kunne ikke antage en mand til en vellønnet stilling, blot fordi han havde været gennem en sekondløjtnantsskole, hvis han iøvrigt ikke havde en til stillingen svarende uddannelse. Og det kunne iøvrigt heller ikke friste unge mænd med eksempelvis akademisk uddannelse eller en uddannelse, der tilsigtede selvstændigt erhverv inden for industri, landbrug, handel eller pengeomsætning. De målsætningsfaste unge mænd prøvede da også, efterhånden som det rygtedes, at man kunne blive tvunget på kornetskolen, med alle midler at komme på »hjerrefejlsholdet«, og mange værdifulde reserveofficersemner gik tabt for Hæren på den konto.

Ingen forståelse i civilbefolkningen

Det må heller ikke glemmes, at det drejede sig — og det gør det som bekendt stadig — om en nation, hvor »militæret« absolut ingen velvillig placering har i civilbefolkningens bevidsthed.

Mens der let kan nævnes andre lande, hvor det at have været soldat 3 gange så længe som den hyppigste tjenestetid for menige foreskrev, var en anbefaling, ja endog en hæder, så var dette ingenlunde tilfældet i Danmark.

De, der har tjent i værnene en smule udover det vanlige minimum for menige og som læser disse linier, vil kunne bekræfte, at den normale reaktion blandt civile danske over for den, der tilkendegiver, at han har været gennem en mere udstrakt militær uddannelse, hhv. har påtaget sig en beskeden pligt helt frivilligt i den forbindelse, er stille, overbærende hovedrysten. Adskillige arbejdsgivere vil beklage sig over, at den anvendte tid altså er gået tabt på bekostning af erfaring og uddannelse inden for det borgerlige erhverv.

Før 1. verdenskrig var der lande, hvor en reserveløjtnant bogstaveligt kunne opnå en hvilken som helst civil stilling, blot fordi han var officer i hæren. I Danmark kunne en cand. jur. med 1. karakter få lov at høre spydigheder, når han søgte om plads som sagførerfuldmægtig, fordi han havde opnået en kornet/sekondløjtnantsgrad i Frederik VIII's landkrigsmagt — og se sig forbigået af en, der ikke havde spildt sin tid med den slags narrestreger!

Disse — beklagelige — tilstande gjorde det som nævnt endnu mere gådefuldt at prøve at finde frem til, hvad »man«, altså 1909-lovens

skabere, egentlig havde tænkt sig. Og hvad der i højeste grad var gådefuldt var, at man i 1914 overhovedet havde haft held til at få rådigheds-reservens pladser besat, men man skylder da også sandheden at sige, at det kun drejede sig om ialt 120 løjtnanter — hvoraf enkelte opnåede kaptajnsgrad inden 1. aug. 1914. Da behovet var på 350, var underskuddet jo let påviseligt, men det letforklarlige, lovens manglende jordforbindelse med »markedet«, ses ikke at være blevet trukket frem i den almindelige debat om den store manco.

Her kom imidlertid »sikringsstyrken« og rettede pludselig, eller i hvert fald lidt efter lidt, hele situationen uforudset grundigt i vejret — men dette havde jo ingen forbindelse med den egentlige fiasko, som differencen mellem lovens normtal og rekrutteringen til rådighedsreserven viste i 1909-14.

Skuffelse over akademikerne

Den tilgang, det var muligt at skaffe kornetskolerne, blev med tiden en betydelig skuffelse hos mange af Hærens linieofficerer, i hvert fald dem, der havde et klart blik for forudsætningen for, at en mand kunne anvendes som officer i krig side om side med, eller i stedet for, linieofficeren.

Skuffelsen var så meget større, som man så, hvorledes man i andre lande, bare hos vore naboer, havde skabt reserveofficersordninger, hvortil der var en solid tilgang fra den bedst begavede og bedst uddannede ungdoms rækker, og hvorledes disse, senere i det civile samfund toneangivende personligheder, kunne forstå og vurdere forsvarets problemer, klarlægge dem for offentlige forsamlinger, hvor de havde indflydelse — og med en betydelig autoritet tale forsvarets sag i befolkningen.

Få broer mellem folk og forsvar var — og er — af større vigtighed end broen mellem universiteterne og krigsmagten.

Men iblandt de danske akademikere — de universitetsstuderende eller -uddannede var der ingen forståelse for denne sag. Man fandt reserveofficersordningen så urimeligt tidskrævende, at enhver idealistisk indstilling m.h.t. »afbetaling« af, hvad samfundet havde ydet studenten (universitetsuddannelsen), hurtigt klingede af, når regningen: tredobbelt tjenestetid, skulle præsenteret.

Den »stillingstilladelse«, som var afskaffet i 1867, og som deres fædre i vid udstrækning havde gjort brug af, burde efter mange akademikers opfattelse fortsat have bestået, og skulle man partout i trøjen, var det om at slippe så billigt som muligt. Sekondløjtnants-

skolen ville betyde, at den ældre »hr. kandidat«, normalt ca. 25 år, nu yderligere skulle udskyde påbegyndelsen af embedskarriere, forretning og start af hjem i 2-3 år. Nej — sekondløjtnantsskolerne — og senere kornetskolerne — blev ikke nogen akademisk, militær højskole. Dem overlod man gerne til civiletaternes unge folk uden »højere« uddannelse. Reserveofficersinstitutionen blev således meget lidt kendt blandt landets toneangivende akademiske »overklasse« — og dermed i det hele taget lidet kendt — og populær.

Et poetisk intermezzo

Kun én gang — i 20-året for infanteriets sekondløjtnantsskoles ibrugtagen af egen skolebygning på Kronborg, henledtes opmærksomheden en smule mod denne skole, den største af samtlige sekondløjtnantsskoler, men dog kun én af fire. Det var i anledning af Valdemar Rørdams digt »I sommervind og blæst«, som blev skrevet til skolen og hurtigt blev meget populær, vel især takket være Lange-Müllers på én gang følsomt og mandigt farvede melodi. Denne afløste hurtigt melodien til »Dengang jeg drog afsted«, som sangen var skrevet til — og derved vandt digtet væsentligt. De digte af tidløs værdi, der er blevet skrevet til Hæren eller et led af denne, kan hurtigt tælles i dette land. Sekondløjtnantsskolens sang kunne være skrevet til en hvilken som helst militær skole, eller rettere, til hvemsomhelst, hvis åndelige virke har traditionel patriotisme og militær forsvarsvilje som baggrund. Den rummer et utilsløret tyskerhad, som var god latin fra 1864 til 1920, hvor det afløstes af skepsis, for fra 1940 op til natoalliancens dage at blive forvandlet til afsky. Det gjorde ikke sangen mindre værdifuld, og man kan kun beklage, at denne, som blev kronborgskolens sang, yderligere kom til at trække denne skole frem i rampelyset på bekostning af de 4 andre sekondløjtnantsskoler (Rytteriets, Feltartilleriets, Fæstningsartilleriets og Ingeniørkorpset fra 1909 tillige Kystartilleriets).

Takket være dels infanteriskolernes store elevtal, og fra 1887 skolens henlæggelse til »Kronborg Volde« i egen skolebygning, identificeredes ofte enhver sekondløjtnants- eller kornetelev som en Kronborg-mand, hvad der skabte berettiget irritation blandt de andre, mindre heldigt stillede skoler.

Alarmeringsøvelsen i 1913

En omtale af reserveofficerskorpsets historie i årene før 1. verdenskrig kan ikke udelade omtalen af den første, og eneste, prøve-

mobilisering, Hæren nogensinde har haft uden forbindelse med en »udenrigspolitisk truende« situation.

Den 11. september 1913 foretoges en af de i hærloven hvert fjerde år foreskrevne »alarmeringsøvelser«. Kl. 6 om morgenen klemte alle kirkeklokker over hele den sjællandske øgruppe i tre timer, mens lægds- og politimænd overalt på gadehjørner, ved jernbanestationer, posthuse og færgelejer opklæbde krigsministerielle ordrer om øjeblikkeligt møde for alle værnepligtige på den sjællandske øgruppe ved de pågældendes militære enhed, Flådens folk fraregnet. Det gjaldt 20 årgange.

Til trods for datidens primitivt udviklede transportmidler mødte det beregnede antal forbavsende hurtigt, og i løbet af eftermiddagen var de fleste enheder udrykningsklare.

Den følgende dag hjemsendtes alle, der ikke var pligtige i at deltage i årets 25-dages genindkaldelse, men såvel for reservens befalingsmænd som for stabe, og ikke mindst depottjenesten, blev der indhøstet ubetaleligt værdifulde erfaringer, som knapt et år efter skulle blive genstand for en intens udnyttelse.

Senere tilsvarende øvelser har ikke været afholdt. Det spærrede dels sikringsstyrken for, dels skyldtes ideen hensynet til en hurtig sikring og besættelse af Københavns befæstning, der fra 1920 opførte at eksistere for landfronternes vedkommende.

SIKRINGSSTYRKEN 1914—19.

En gigantisk militær præstation

Lørdag den 1. aug. 1914 kl. 12,00 gav »Krigsministeriet« ordre til indkaldelse af sikringsstyrken på Sjælland og »Forøgelse af Fredsstyrken« (som det hed) i Jylland-Fyn med visse begrænsede indkaldelser. Kl. 21,00 var der dagen i forvejen givet ordre til ekstraordinære indkaldelser til Kystartilleri-Regimentet og til Den kgl. Marine.

Den 5. aug. kl. 17,30 gaves derudover ordre til indkaldelse af 2.-8. årgange på Sjælland og til en ny forøgelse af »Fredsstyrken« i Jylland-Fyn. Den 11. august indkaldtes yderligere 1100 mand til Fæstningsartilleriet, med det resultat, at man omkring årsskiftet 1914-15 havde 65.000 mand under fanerne foruden 5-6000 indkaldte til Den kgl. Marine. 70.000 danske mænd under våben ud af en befolkning på godt 2 millioner. Det største antal, Danmarkshisto-

rien nogensinde har mønstret — og den største udskrivningsprocent vi har været oppe på. Hertil kom yderligere et ikke mobiliseret frivilligt hjemmeværn med godt 3000 mand i de cykleberedne maskingeværkorps (»Rekyllkorpserne«) og 40.000 i de såkaldte »Jernbanebevogningskorps«. Hæren var ikke mobiliseret — ordet var ikke brugt, det ville have bragt den op på ca. 130.000 mand — men da den egentlige sikringsstyrke var ansat til 18.000 mand, kan man roligt tale om en halv mobilisering. Flåden var totalt mobiliseret.

Disse »militære foranstaltninger« — de største landet har oplevet — betød selvsagt en maximal udnyttelse af alle kadre, og hele rådhedsreserven blev da også omgående indkaldt, mens man for krigsreservens vedkommende gik op til 16. (!) årgange og senere indkaldte 17.-20. omend ikke til geledtjeneste, så dog til ajourføring af hensovet militær viden.

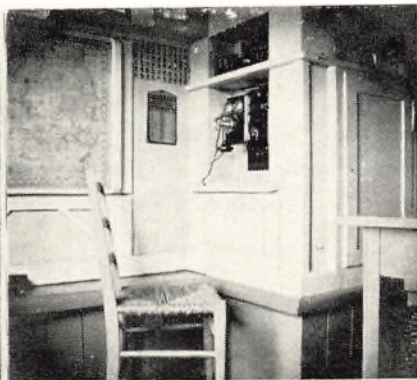
En hård tårn for »reserven«

Det siger sig selv, at reservens officerer og i lige så høj grad dens underofficerer kom til at bære sikringsstyrkens største belastning. Liniebefalingsmændene kunne jo ikke ømme sig over pludselig at se sig anvendt under forhold, som de dog mentalt havde forberedt sig gennem mange år på at leve og dø i — og for underkorporaler og menige blev der gjort, hvad der var menneskeligt muligt m.h.t. begrænsning af indkaldelsernes længde og hyppighed, med tilståelse af orlov o.m.a. Rådighedsreservens, og til en vis grad krigsreservens, folk var værst stillet. Indkaldt på ubestemt tid, med en tjeneste, der i modsætning til liniens ikke talte i nogen pensionsgivende sammenhæng. Dyrtid og varemangel i hjemmet, vanskeligheder med enhver form for bedrift inden for landbrug, handel og industri, udkommandoer til fjerne og øde steder og yderst begrænsede orlovsmuligheder. Dertil: landet var ikke i krig. Det var truet, men man skulle stå med gevær ved fod og med en forståelig, uoverskuelig række vanskeligheder af disciplinær og moralsk art om sig.

Det er vist et anerkendt faktum, at ingen militær opgave er vanskeligere end at holde ånd og moral oppe blandt tropper, der 1) er indkaldt på ubestemt tid og 2) ikke er i krig.

Det var situationen for Danmarks Hær fra aug. 1914 til marts 1919, da sikringsstyrken endelig hjemsendtes.

Til disse rent militære prøvelser fik reservens befalingsmænd så yderligere den belastning af private, erhvervsøkonomiske bekymringer, som de kunne dele med de indkaldte menige — men disse

Kommandostationen på Buddinge Batteri 1914

Da Buddinge Batteri den 1. aug. 1914 bemandedes, armeredes og gjordes krigs-klart sammen med Københavns øvrige befæstningsanlæg, fandtes der ikke eet overdækket rum udover et ammunitionsmagasin. Batteriets officerer — en to- og enstjernet reserveløjtnant, hvoraf den ene var arkitekt, gik på eget initiativ straks igang med at indbygge en betonneret kommandostation i en af traverserne. Cement og tømmer købte de for egen regning i den nærliggende købmandshandel, de indkaldte konstabler* udgjorde arbejdskraften og på få dage øgedes batteriets modstandskraft med en skudsikker kommandostation med telefon, lys, varme, ly og læ samt bordplads til ildledelsen. Det lykkedes aldrig reserveofficererne at få refunderet deres udlæg (168,— 1914-kroner = 2 løjtnantsmånedslønninger). De havde nemlig ikke indhentet ministeriets tilladelse til dette »fæstningsbyggeri«, og så havde de uanset den øjeblikkelige krigsfare brugt cement(!), hvad der udtrykkeligt var forbudt iflg. Forsvarsforliget 1894 mellem Venstre og Højre, hvorefter Københavns Landbefæstning ikke måtte øges i styrke, bl. a. ved anvendelse af dette modstandsdygtige produkt. Endelig havde de, uden tilladelse, taget fotografier i befæstningsområdet (vedlagt indstillingen til ministeriet). Det sidste vil efterverdenen takke dem specielt for! Billederne, der her er gengivet, hører nu hjemme i Københavns Befæstnings historie — men også reserveofficerskorpsets. Forbrydelsen var for resten fuldkommen: i pagt med god fæstningsbyggeskik indmuredes den regerende Konges navneta over kassematindgangen. Der sidder det endnu, efter at »Geodætisk Institut« forlængst har taget batteriet i brug som målestation, og sløjfet de fleste minder om stedets fortid. (Forf. foto).

* Konstabel var indtil 1945 en 150-årig betegnelse for en menig artillerist i felt-, fæstnings- eller kystartilleriet, eller i Den kgl. Marine, hvorfra betegnelsen oprindeligt hentes til brug i Hæren.

kendte efterhånden deres hjemsendelsesdag, det gjorde reservens officerer og underofficerer ikke, bortset fra visse krigsreserve-årgange. At skellet mellem krigsreserve og rådighedsreserve hurtigt blev udvisket og bl. a. sekondløjtnanter i vid udstrækning fik ordre til at blive inde, så længe sikringsstyrken var formeret uden hensyn til, om deres rekrutårgang skulle blive hjemsendt (udskiftet med en anden, genindkaldt, årgang), må også noteres. Det skyldtes bl. a. en bemyndigelseslov, som Rigsdagen vedtog den 5. december 1914 og hvori forsvarsministeren fik frie hænder til at afvige fra hærlovens bestemmelser m.h.t. udtagelse, uddannelse, anvendelse og indkaldelse af reservens befalingsmænd.

De ledige numre udfyldes

Den hermed opståede situation fik den bekvemme følge, at man pludselig fik de ledige løjtnantsnumre i rådighedsreserven besat! Da det bekendtgjordes, at sekondløjtnanterne kunne søge de ledige numre, og ovenikøbet ikke skulle binde sig til rådighedsreserven længere end »krigen varede«, altså længere end sikringsstyrken var inde — strømmede det ind med ansøgninger. I 1915 og 1916 udnævntes da også 261 sekondløjtnanter til løjtnant af reserven, med vedtegningen »midlertidig« d.v.s. med rådighedspligten slettet ved krigens ophør — og kun 1 udnævntes til løjtnant af reserven uden denne vedtegning. Sekondløjtnanternes motivering var ligetil: de skulle ligge inde alligevel og kunne nu få højere løn og mere ansvar; mange blev kompagni- eller batterikommandører og uniformen fik en snor til om huen og underærmet — fra 1916 blev snoren om ærmet dog en lille »bjælke« på kraven, føjet til sekondløjtnantsstjernen.

Hele denne procedure gentog sig iøvrigt 25 år senere — i vinteren 1939-40. Men da blev der fordret en prøve aflagt — det blev der ikke i 1915.

En uforudset anvendelse af reservens officerer

Sikringsperioden blev egenartet på mange områder for reserven. Da man af hensyn til beredskabet i 1914 dislocerede samtlige linieafdelinger — og de var alle på fuld krigsstyrke — til de områder, hvor de påregnedes anvendt ved et angreb på landet, ville man ikke tappe dem for liniebefalingsmænd til den rekrutuddannelse, som for enhver pris måtte holdes igang i garnisonsbyerne. Således oprettede

man i vid udstrækning rekrutskoler, der udelukkende var enkadreret af reservebefalingsmænd, hvis enhed enten ikke var indkaldt eller blot indkaldt med halv krigsstyrke. Denne ordning var nu kun gældende en del af perioden, men der var en klar tendens til helt at betro rekrutuddannelsen til reservens officerer og underofficerer. Det var i sig selv et paradox, da det jo aldrig havde været — og aldrig kan blive — reservekadrenes job at *uddanne*, men at *føre*.*

Det er dog ingen hemmelighed, at ordningen for visse reservebefalingsmænd var ganske bekvem, når rekrutuddannelsen foregik i garnisonsbyen, med dertil hørende mulighed for de indkaldte reservefolk til at se til egen bedrift, for dem der var så heldige at gøre tjeneste der, hvor den lå.

Modsætningsvis må det fastslås, at man var ikke bange for at udkommandere reserveofficerer til de mest isolerede detachementer og militære anlæg.

Reserveofficerer i »forreste linie«

Således blev afsides beliggende kystbefæstningsanlæg som Hårbølle Batteri, Borgsted Batteri (begge på Møen), Lynæs Fort og Spodsbjerg Batteri på Halsnæs, kommanderet af reserveløjtnanter. Det samme gjaldt værkerne på Saltholm og mange af de meget isolerede kystdetachementer, feltartilleriets på Halskov og på Knudshoved på Fyn, styrken ved Skjern, i Limfjordsbefæstningerne o.m.a. steder. I og for sig en kompliment til reserveofficerens formåen, for sådanne steder var det et spørgsmål om konduite, hvis der »skete noget«, som f. eks. på Saltholm, den 19. aug. 1915, hvor tyske torpedobåde tog en strandet britisk ubåd under ild. Denne konsekvente anvendelse af reserveofficerer på de isolerede poster gav under og efter krigen anledning til megen snak om hensigtsmæssigheden. Man træder næppe datidens linieofficerers ære for nær ved at antyde, at med den støtte, eller mangel på støtte, som landets forsvarsminister havde udvist, da der første gang var en »affære«, hvor der var brug for konduite (den østrig-ungarnske gesandts anholdelse i september 1914 af en patrulje fra Bagsværd Fort i terrænet nord for København), var lysten til at komme ind i »episode-områderne« stærkt kølnet, og tjenesten der, hvor episoderisikoen var størst, blev velvilligt overladt til reservens officerer.

* Det må dog erindres, at der selv i krigstid ved enheder, mobiliserede af reserveårgange altid, uden den egentlige kampvirksomhed, vil finde en vis uddannelse sted. Repetition eller nyt stof.

Således vakte det opmærksomhed, at man i 1916 valgte en 27-årig løjtnant af reserven til chef for det nyopførte Lynæs Fort med det underlagte Spodsbjerg Batteri og dermed til afsnitschef for hele Isefjordsstillingen. Denne funktion indebar ansvaret for 250 kystartillerister og lige så meget infanteri samt 6 75 mm og 2 120 mm kanoner som chef for et fløjfort (Roskildefjordstillingen) med nøglen til hele Nordsjællands forsvar og til trafikknudepunktet i Roskilde. Det var Kystartilleri-Regimentets valg, blandt 20 kaptajner af linie og reserve og lige så mange premierløjtnanter af linien, at fordele mellem de 10 større værker, som krævede en chef med kaptajnsgrad!

Fortets isolerede beliggenhed og mangel på en radiostation gjorde chefposten til noget for en mand med selvtillid og konduite, hvad man altså mente at finde hos denne unge maskiningeniør, der iøvrigt var udgået fra et præstehjem ved Isefjord. Han delte kår med sin kammerat, der ligeledes som løjtnant af reserven havde fået kommandoen betroet over værket, der skulle beherske Grønsund-indsejlingen, få timers sejlads fra nærmeste tyske havn.

Bortset fra eskadrechefen i Storebælt var ingen stillinger så udsat i 1914-19 som disse to reserveløjtnanters, der ikke måtte løse et skud uden tilladelse fra den minister, som de i praksis var helt afskåret fra at få forbindelse med i det øjeblik, britiske eller tyske stridskræfter søgte at trænge ind i de farvande, der skulle holdes spærrede.

Flere reserve-officersbekymringer

Ellers delte linie og reserve de ofte trange vilkår i broderlig kammeratlighed. Som en særlig byrde lå der endelig det på reserven, at den foruden »indkaldelse på ubestemt tid« aldrig vidste, om en uvarslet hjemsendelse pludselig forestod. Forsvarsministeren P. Munch arbejdede jo i hele perioden målbevidst på at reducere sikringsstyrken til det mindst mulige, så langt han kunne få ansvaret dækket af rigsdagen — og havde sommetider held til i forbindelse med en politisk »handel« at få store dele pludselig hjemsendt. Derved blev der ofte fra den ene dag til den anden opløst hele enheder af bataljonsstørrelse, og de dertil knyttede reserveofficerer hjemsendt. Hvad der for manden med egen bedrift eller i fast stilling var en gave, var for manden, der havde mistet sin stilling eller som på anden måde skulle have et vist varsel for at genoptage civil gerning, et betydeligt problem. Men i så henseende kendte forsvarsministeren ingen barmhjertighed. For ham var en reserveofficer også »en officer« — og dermed noget, der kunne »jages hele året«.

Endelig bød perioden på en betydelig belastning af officerernes — og især reserveofficerernes — økonomi i forbindelse med det i Hæren herskende uniformskaos. I perioden 1903-15 havde infanteriets officerer skiftet uniformsfarve og -snit 4 gange, artilleriets og ingeniørtroppernes 3 gange og rytteriets 1 gang. Det var strengt nok for liniens selvbeklæderes, men reservens kunne slet ikke følge med og den een gang modtagne — beskedne — udrustningshjælp rakte end ikke til een uniforms allernødtørftigste dele. Da »man« som officer dengang ikke kunne gå i »depot-tøj«, hvad enkelte dog gjorde til manges forargelse, og ministeriets direktiver for ensartet påklædning var yderst mangelfulde, blev et almindeligt kaos med sammenrodning af een- og toradede blå uniformer og lysegrå »midlertidige« sager resultatet, der igen dannede baggrunden for økonomiske besværligheder. Disse mærkedes især af de reserveofficerer, som bl. a. af sikkerhedsmæssige grunde ville — ikke skulle(!) — bære samme uniform som det geled, de var indtrådt i. En selvfølgelighed, som mærkeligt nok ikke forlangtes betingelsesløst gennemført.

Alle befalingsmænd af linien såvel som af reserven kæmpede i hele perioden en hård kamp mod dyrtid og dobbelthusholdning, mens det retfærdigvis må anføres, at der fra Krigsministeriets side iøvrigt gjordes, hvad der var muligt, for at afbøde virkningerne af de abnorme økonomiske og forplejningsmæssige forhold i landet.

Periodens historie kan ikke slutte uden at det nævnes, at reserveofficerer deltog med iver i opbygningen af, hvad der senere skulle blive til »Hærens Flyvetropper« og igen til »Flyvevåbnet«, såvel som begyndelsen til »Ballonparken«.

Under sikringsstyrke-tiden uddannedes 45 piloter, hvoraf 14 officerer, 15 reserveofficerer, 6 underofficerer, 8 reserveunderofficerer, 1 underkorporal og 1 civil, alt på den administrativt oprettede »Hærens Flyveskole«. 4 officerer og 1 reserveofficer satte livet til under denne pionergerning, »Ballonparken«s fødsel kostede 1 reserveofficer og 1 reserveunderofficer livet.

25-års-grænsen opgives

Den omstændighed, at Hæren i de første augustdage i 1914 faktisk kom på krigsfod, bevirkede, at alle mangler i dens kadrer trådte tydeligt frem og krævede øjeblikkelig afhjælpning. Den bemyndigelsesløs (se s. 74) som forsvarsministeren fik kort tid efter, blev da også umiddelbart udnyttet til en midlertidig ophævelse af 25-årskriteriet for kornetteres udnævnelse til sekondløjtnant. Grænsen sattes

til 23 år — senere sænkedes den yderligere til 22. »Underofficersbladet« fik her ny næring til gammel forargelse, som det flittigt brugte, og man må atter undre sig over, at ingen linieofficer eller myndighed rykkede ud med begrundelsen for dette nødvendige skridt. Ingen anede, hvad den nærmeste tid kunne bringe, og den paragraf, der skulle sikre de i fredstid tjenstgørende sekondløjtnanter en attråværdig modenhed, måtte sættes ud af kraft ansigt til ansigt med det drama, der kunne have kastet landet ind i en krig. Der var simpelthen ikke officerer nok. Loven havde pr. underafdeling regnet med en kaptajn, 1 premier- el. reserveløjtnant og 2-3 sekondløjtnanter. Ved 50 kompagnier, batterier og eskadroner, hvilket vil sige ved 18 % af underafdelingerne, manglede premierløjtnanten, og der var gennemgående kun 2 sekondløjtnanter til rådighed for samme enhed.

SECUNDÆR DIAGNOSE

Hr. Redaktør Christiansen!

Naar en Mand, der hidtil har haft sin Fornufts fulde Brug, begynder at faa Mistanke om, at det saa smaat begynder at rable for ham, føler han uvilkaarligt Lyst til at tale med et fornuftigt Menneske for at faa sin Tilstand bestemt.

Et saadant Tilfælde er jeg for Øjeblikket i. Er det muligt, at en Kornet, der har gennemgaaet ca. ½-aarlig Skole og derpaa gjort Tjeneste som saadan 1, 2 å 3 Maaneder, er mere skikket til at udnævnes til Officer, end en fast Underofficer, der ialt har gennemgaaet ca. 4 halvaarlige Skoler, foruden flere eller færre kortere eller længere Fortsættelseskursus og maaske har op til 20 Aars praktisk Tjeneste? (At der er Mangel paa Officerer fremgaar af, at der er sket Forespørgsel til Kornetter af føromtalte Slags, om de ønsker at udnævnes til Sekondløjtnanter, mens der, saa vidt jeg ved, ikke er sket Henvendelse til nogensomhelst Underofficer desangaaende).

Er det muligt, at der her i Landet eksisterer en Skole, der i saa forbausende kort Tid er i stand til at frembringe saadanne Underværker, saa frygter jeg næsten Deres Svar med Hensyn til min aandelige Tilstand.

Fix.

UIMODSAGT BEGREBSFORVIRRING

Dette læserbrev var optaget i »Underofficeren« 1. Juli 1915, utvivlsomt affattet af redaktøren selv, der aldrig blev afkrævet en forklaring på overskriftens ejendommelige ordvalg.

Tonen i »brevet« giver med få ord, hvad bladet beskæftigede sig med på den tid. Det forsmædelige lå ikke i, at sådanne indlæg kunne forekomme, men at ingen, med forstand på tingene, ulejlignede sig med at forklare bladets efterhånden helt vildførte læsere, hvad ideen med et reserveofficerskorps var.

Det virker forbløffende, at så megen surhed fik lov at slå så dybe rødder, uden der fra officerskorpsen eller de ældre, faste underofficerers side blev gjort opmærksom på, at man for det første ikke kunne tappe underofficerskorpsen for samtlige sergenter ved at uddanne dem til officerer, dels ikke kunne sende samtlige fastansatte underofficerer hjem som reserveofficerer uden civil uddannelse og beskæftigelse.

Men samtlige årgange af bladet indeholder ikke en linie om dette, og der er næsten ikke et nummer, hvor denne jamren ikke lyder fra hver spalte.

Enhver med lidt erfaring fra geleddet vidste, at man kunne klare sig med 3 officerer pr. kompagni/eskadron/batteri i fredstid på en 10-døgnsovelse, men i en længere fredsperiode, hvor tab gennem sygdom, orlov, afgivelse, kurser m. v. tynder ud i kadrene, er 5 officerer minimum; i krig ikke mindre.

Underofficers-krigen mod »de ungdommelige kornetters udnæv-nelse til officerer« havde jo nok lidt berettigelse, hvor kornetten var en civilt mindre velfunderet ungersvend, der måske var sluppet ind på kornetskolen med en middelmådig mellemskoleeksamen, men gennemgående rummede kornetgruppen, trods dens ringe akademiske islæt, mange folk, der hævdede sig kundskabsmæssigt smukt på højde med linieofficeren og som, deres alder ufortalt, kunne have ført kompagniet lige så godt — vel bedre — end den linesergent eller oversergent af reserven, som fandt det rimeligt, at det var ham, der forfremmedes til officer — for nu at anføre »Underofficers-bladet«s hyppigt forekommende forslag.

Samme blad fortalte nu ikke ret meget om, at det jo *ikke var no-gen fast stilling* her var tale om — som sergentens — ej heller noget om, hvem der skulle remplacere den således »nyoprykkede« under-officer, der jo i sig selv var en mangelvare.

Det er rimeligt at anføre, at dispensationen fra 25-års-bestem-melsen straks ophævedes ved sikringsstyrkens hjemsendelse i 1919.

En uventet kvalitetsforbedring

Dramaet om hele denne sag fik imidlertid hurtigt et forløb, som gjorde, at dets virkning ikke blev den katastrofe for Hærens virke og værdighed, som man profeterede fra underofficerskorpsets side.

I bestræbelserne for at aflaste de ældre årgange mest muligt m.h.t. tjenstgøring i sikringsstyrken øgede man i årene 1915—18 rekrut-udskrivningen meget betydeligt, således at de 11.000, der årligt skulle udskrives, øgedes til 20.000 i gennemsnit. Dette tal kom man op på ved en stramning af sessionskriterierne og afskaffelse af »frinumre-ne« på sessionerne.

Antallet af »akademiker-hjertefejls-kassationer« sank til næsten 0, og ved udtagelse til kornetelever stod regimenterne nu og kunne ud-tage det ene velegnede, modne, civilt veluddannede og velplacerede emne efter det andet.

På de 6 kornetskoler tog akademikerprocenten til til et sted mellem 50 og 80, ingeniørerne og artilleri-kornetskolerne bestod i disse år

næsten udelukkende af cand. polyt.er, og infanteriets kornetskole rummede hold efter hold en majoritet af cand. eller stud. jur.er og theol.er. Heraf havde et stort antal i deres studietid gjort tjeneste i »Akademisk Skyttekorps« og var vel inde i datidens, set med vore øjne, yderst ukomplicerede infanteritjeneste. Skolerne satte de år rekord i gennemsnitslevealder — og examenspoint'er.

Efter kort tids tjeneste som kornetter kunne disse hold trygt ud-nævnes til sekondløjtnanter, og det var yderst sjældent, at nogen ikke slap gennem det nåleøje.

»Hvor følte vi os grønne og usikre,« skriver en nu afdød stabs-officer i sine erindringer, »da vi i efteråret 1915 meldte os på kornetskolen, som vi, der havde adgangsexamen til Officersskolen, jo også skulle gennemgå. På min stue var der 4 cand. jur.er, 1 cand. theol., 1 cand mag. og 1 stud. jur., 3 skolelærere og 1 civilingeniør. Alle folk omkring de 24—25, mens jeg var 19 og uheldigvis kendt som en, der ville være fast officer. Det måtte jeg døje meget under, men hvor jeg beundrede disse »gamle« mænd med deres læse- og eksamens-teknik. De kunne gå i byen flere timer før de mindre fiffige, og eksercits og skydeteori kunne de på fingrene fra »Akademisk Skyttekorps«. Iøvrigt var de virkelig gode kammerater, både indbyrdes og mod de yngre. Det var morsomt senere i livet at se, hvor smukt de klarede sig, og hvor velplacerede de blev i samfundet, de fleste i indflydelsesrige stillinger. Mødte man dem og lykønskede dem til, hvad de havde nået, svarede de næsten alle: det var de lederevner og den selvstændighed, vi fik indoktrineret på kornetskolen, glæden ved pligten til at tage et ansvar, som vi kan takke for, at det gik så mange af os, uforskyldt, godt. Muligt sagde de blot det for at glæde mig, der var blevet i tjenesten. Men jeg har senere ofte tænkt på, om jeg ikke skulle have foretrukket et civilt virke og dertil lagt en reserveofficers-gerning.«

Reserveofficers-uddannelsen — ikke lutter «tilsætning»

Til dette beskedne memoire-citat kan man vel tilføje, at var Hæren vel tjent med at se mange akademikere i sine reserveofficerers rækker, som en »borgergruppe«, der havde gode betingelser for at placere sig rent »reserveofficers-mæssigt«, og som var genstand for en ægte respekt fra selv de ældre underofficerers rækker, var akademikeren ikke mindre vel-tjent med at gennem gå en reserveofficers-

uddannelse. Blot det at aftjene værnepligten ved en almindelig udskrevet hærenhed giver jo sin mand et kendskab til hans landsmænd, som det er svært at se, ikke vil spille en rolle — ja, være et næsten ubetaleligt aktiv — i næsten alle akademiske livsbaner. Det gælder præsten, det gælder sagføreren, det gælder dommeren og politimesteren, det gælder centraladministrationen (»sagsbehandleren«) hhv. ham i praktisk socialt arbejde. Det gælder adjunkten, skolelæreren, rektoren, såvel som ingeniøren — og hermed uden for den akademiske kreds i særlig grad: arbejdsgiveren i industri, landbrug og handel. Hvem af disse mange professioner er ikke velfarende med blot een gang i deres liv at have været ud af deres ofte »beskyttede miljø« i kontant føling med tilværelsen under et halvt års »rekreationsophold« på en rekruttskole med alle danskere, som de nu engang er? Og dertil reserveofficersskolens indterpede: vurdér, beslut, sæt-i-værk — tag dit ansvar, væn dig til at tage et ansvar. Væn dig til, at ikke to mand skal behandles ens, og at hver soldat er »en fri mand under våben«, væn dig til, at alles øjne hviler på dig, og at du er eksemplet for dem alle. Med dette indset, spiller den tid, der af ungdommen »spildes på militæret«, ingen rolle; der er rigeligt med modposter, der varer et langt liv — og yder noget hele tiden.

Korpsets geografiske slagside

Inden denne 1. verdenskrigs-periode, der som de slesvigske kriges epoke blev et meget farverigt kapitel i det danske reserveofficerskorpsets historie, afsluttes, må det nævnes, at perioden afslørede de betydelige vanskeligheder, der altid havde været og vel stadig er, med at sørge for en til behovet passende spredning af reserveofficerskorpset som hjemsendt — rent geografisk.

Det støt stigende krav til tilegning af boglig viden, der skulle nås på kortest muligt tid, gjorde overalt i verden — og her var Danmark ingen undtagelse — kravet til reserveofficersaspirantens civile skoleuddannelse og hurtige pensumstilegnelse større og større.

Hvor gerne man end havde set korpset rekrutteret som »det bredest mulige udsnit af befolkningen«, blev det stadig den læsevante ungdom, der måtte foretrækkes, og skulle de, som en reserveofficer nu engang skal, ikke alene supplere, men også remplacere linieofficeren, måtte man sikre sig, at de »med hjemmefra« havde den størst mulige erstatning for de kundskaber i matematik, sprog, historie og samfundskundskab, som man betingelsesløst forlangte — og stadig forlanger — af en officer. Fag, som derfor også dominerede på officersskolen.

Var end under samtlige hærordninger kravet til den danske reserveofficer i denne henseende sat så lavt, at det mange gange var rene tilfældigheder, der afgjorde, om en mand fra rekrutskolen gik videre som officer eller underofficer af reserven, viste forskellige undersøgelser alligevel, at et betydeligt antal reserveofficerer havde deres hjem, uddannelse og virke i de større byer, først og fremmest hovedstaden, og at landbougdommen kun var svagt repræsenteret. Herfra undtagen de beredne våben, hvortil man bevidst udskrev en majoritet af hestevant ungdom. Da hovedstaden ydermere, indtil vor tid, næsten var det eneste sted i landet, hvor den højere uddannelse var opnåelig — i hvert fald efter 1864 — (Københavns Universitet, Danmarks Tekniske Højskole, Landbohøjskolen, Tandlæge- og Handelshøjskolen m. v.) bevirkede dette alene en vis tyngdedannelse i reserveofficersaspiranternes hjemsted. Det betød, at hovedstadsregimenterne gennem rekrutudskrivningen fik langt flere reserveofficers-emner i deres geled og provinsregimenterne tilsvarende mindre. De uheldige forhold, dette medførte, er lette at få øje på, og det kunne konstateres, at en betydelig mængde reserveofficerer i tilfælde af mobilisering måtte rejse fra landsdelene øst til landsdelen vest for Store Bælt, selv om 1909-loven krævede, at reserveofficerer, der indtog chefstillinger, skulle være bosat inden for deres enheds mobiliseringsrayon. Nu var der fra 1909—22 ingen reservestabsofficerer i de jysk-fynske styrker (se side 62), så det lettede jo lidt, og for den specielle ordning gjaldt det egenartede, og uheldige, at den var baseret på en betydelig overførsel af jysk-fynsk mandskab til Sjælland i tilfælde af mobilisering. Så i den periode trådte problemet ikke så stærkt frem — men både før 1909 og efter 1922 har det været et ømt punkt i alle danske forsvarsforberedelser.

Med sin specielle geografi med en hovedstad liggende på et i forhold til hovedlandet afsides punkt på en ø og dog med $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ af landets befolkning inden for sit område, har Danmark altid været vanskeligt stillet. Specielt efter at landet måtte give afkald på at hævde det maritime herredømme i de farvande, der skiller riget i to — eller snarere adskillige dele.

Som det er nævnt side 104 har det også altid vist sig vanskeligt at samle hjemsendte reserveofficerer til frivillig kursusvirksomhed uden for de pligtige indkaldelsesperioder andre steder end netop i hovedstadsområdet, det eneste, hvor der fandtes en rimelig mængde, som kunne retfærdiggøre sådanne, ofte krævende, arrangementer. Så me-

SIKRINGSSTYRKE-ROMANTIK 1915.

En kornet af Fæstningsartilleri-Regimentet på Christiansholms Batteri's »Vestre Voldlinie« bag en »Kvinde-kanon« (en af de otte Fæstningspiecer, der anskaffedes i 1882 for penge indsamlet blandt alle Danmarks kvinder). Kornetten er bevæbnet med den reglm. underofficerssabel M/1891 og er i to-radet blå uniform M/1889. Sergenten t.h. i samme uniform bærer dolk M/1910 for Stabssergenter. (Forf. foto).

get des større ære falder der på dem, der i provinsen tog kampen op med vanskelighederne og fik dem overvundet.

Hærens og reserveofficerskorpsets vækst i krigsårene 1914—1918

Da sikringsstyrken endeligt hjemsendtes 31. marts 1919, var Hærens reserveofficerskorps vokset kendeligt — fra 1180 til 2067 mand — det hidtil største tal i landets og korpsets historie, nøjagtigt 75⁰/₀'s vækst.

Dette havde været muligt i kraft af den side 74 omtalte bemyndigelseslov og skyldtes to årsager. Den ene var ønsket om at skaffe afløsning for ældre reserveofficerer, som på ubestemt tid var blevet indkaldt i august 1914, og hvoraf adskillige oplevede at være i trøjen 2—3 år uden mulighed for hjemsendelse. Det var en for alle reserveofficerer i virkeligheden paradoxal situation, denne, at opdage, at man var indkaldt til, hvad der i virkeligheden blev »fredstjeneste« på ubestemt tid — og uden linieofficerens tryghed (pension hhv. enkepension, og fast beskæftigelse). Større belastning kan man næppe lægge på reservebefalingsmænd, som i *den* situation jo er tilbøjelige til at glemme, at de dog er skånet for selve krigens rædsler.

Den anden årsag var, at der under krigen 1914—18 oprettedes et betydeligt antal hærenheder uden om lovens bogstav. Foruden de før omtalte depotbataljoner oprettedes 2 fæstningsartilleribataljoner, 11 maskingeværkompagnier ved infanteriet, en felthaubitzzgruppe på 12 senere 16 piecer, ligesom der formeredes særlige artilleri- og maskingeværkommandoer til forsvaret af Limfjorden og Roskildefjord i de dér forberedte stillinger. Dertil kom den i loven fastsatte oprettelse af en 3. Kystartilleribataljon (der formeredes i juli 1916) og forberedelsen af 2 divisionsstabes oprettelse ved mobilisering samt et 16. infanteriregiment. Mobiliseringsstyrken bragtes op fra 130.000 til 180.000 mand.

Da Hæren samtidig var interesseret i at afgive enkelte reserveofficerer til hvert frivilligt rekylskyttekorps, de cykleberedne lette maskingeværstyrker, der var oprettet over hele landet for private midler i et antal af 22, kan det ikke undre, at der var hårdt brug for en udvidelse af reserveofficerernes antal, så meget mere som det ikke lykkedes at bringe linieofficerskorpsets styrke som loven foreskrev til 754 op på mere end 730 (fra 684 i 1914).

KRIGSTRÆTHED — UDEN KRIG

Hovedkulds afvikling af alle forsvarsforanstaltninger

Da verdenskrigens sidste skud var faldet, og den våbenhvile, der kun skulle blive til 20 års fred, var indtrådt den 11/11 kl. 11, blev der bogstaveligt i samme time taget drastiske forholdsregler til en øjeblikkelig afvikling af de gigantiske forsvarsforberedelser, som i de sidste 4 år havde indebåret herhjemme.

Hjemsendelsen af sikringsstyrken fandt sted med en så voldsom pludselighed, at selv kostbart materiel på fæstningsfronterne ikke kunne nå at blive inddraget og magasineret, og man hjemsendte hurtigst muligt samtlige reserveofficerer, der på nogensomhelst måde kunne undværes, og overførte med øjeblikkelig virkning den midlertidige rådighedsreserve til krigsreserven.

For mangfoldige reservebefalingsmænd var denne hovedkulds hjemsendelse en betydelig belastning, men ministeriet drejede omgående om for lønningskassens lås. Små 500 Chr. X-millioner var medgået til sikringsstyrken, mod et normalt årligt budget på 27 millioner til Hær og Flåde! Disse beløb kan idag ganges med 10—15, hvis man vil danne sig en parallel til vor tids kroneværdi.

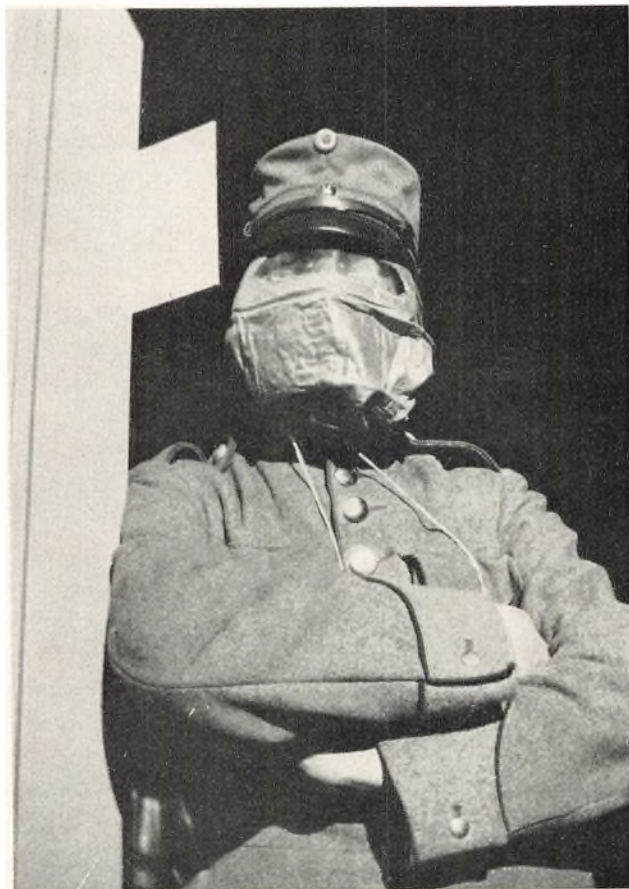
Allerede i foråret 1919 nedsattes en forsvarskommission, der skulle tage Hærens og Flådens fremtid under nærmere overvejelse — og da den fik dr. phil. P. Munch (Forsvarsminister 1913—20) til formand, var man jo hurtigt klar over, at nu gik værnene trange tider imøde.

Anelserne slog til. Kommissionens første præstation var at stryge genindkaldelser og samlede efterårsøvelser indtil videre og forberede Københavns landbefæstnings nedlæggelse og Fæstningsartilleri-Regimentets opløsning. Dette skulle efter 1909-loven have fundet sted i 1922, nu fik man denne beskæring af vort forsvar fremskyndet til 1920 — og rig anledning til senere at fortryde den voldsomhed, hvormed man var gået frem.

For reservens officerskorps betød denne nedskæring 277 reserveofficerers overflødiggørelse — et tal, der vidner lidt om fæstningsartilleriets omfattende vækst i dets sidste leveår (et fæstningsartillerikompagni var iøvrigt normalt på 400 mand).

Den »tunge artilleriafdeling«, der i h. t. 1909-loven skulle være oprettet af dette personel, undlod man at gøre noget ved, og en almindelig bekymring for Hærens fremtid bredte sig med føje omkring disse foranstaltninger. Det kan ikke overraske, at ansvarsbevid-

ste mænd her tog skridt til at danne en forening for reserveofficerer, med sigte på en snæver forbindelse til myndighederne (se side 155). Hidtil havde reserveofficersforeningen »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste« ikke varetaget andre opgaver end den,

RESERVEOFFICER MED GASMASKE M/1916

Af Hærens første 80.000 gasmasker findes der ikke et eneste eksemplar i nogen samling eller på noget museum. Ikke engang et billede — udover dette. Da reserveofficerskorpsets historie også er Hærens historie, gengives denne billedklenodie her.

iøvrigt meget væsentlige, at supplere reserveofficerernes militære viden med kursusvirksomhed i medlemmernes fritid. Nu dannedes en forening, der tilsigtede at være et egentligt »fagligt« mellemlid mellem myndighederne — i første række Krigsministeriet — og Hærens

reserveofficerskorps. Mange ting skulle jo finde sin form efter sikringsstyrkens erfaringer og en ny tids krav til — det måtte forudses — en ny hærordning, hvor man af økonomiske grunde ville benytte reserveofficerer i en hidtil ukendt udstrækning.

Her var det vigtigt med et anerkendt talerør, der kunne påpege, hvorledes reserveofficererne selv så på spørgsmål som uddannelse, indkaldelsesterminer i fredstid, anvendelse, uniformsproblemer og økonomi.

Genforening og ny-formationer

Af andre militære begivenheder i samme periode med berøring til reserveofficerskorpset skal nævnes ophævelse af alle de på side 84 omtalte nyformationer — og iøvrigt også af næsten samtlige rekylkorps uden for København. Begge dele betød omdesigning for et betydeligt antal reservebefalingsmænd. Som nyformation opstilledes — midlertidigt — i foråret 1920 »Sønderjyds Kommando« på 2 krigsstærke infanteribataljoner, 1 hestbåret maskingeværkompagni, 1 bereden eskadron, et feltradiodetachment og et — for en gangs skyld — talstærkt musikkorps bestående af to københavnske fodfolksregimenters musici, foruden rytterstyrkens musikkorps.

Disse tropper, der opstilledes på basis af frivillige fra hele landet, rykkede — i maj 1920 — mærkeligt nok den 5. — ind i det genvundne Nordslesvig under befolkningens endeløse jubel til afløsning af fransk »22. Bataillon Chasseurs Alpins« og engelsk »The Sherwood Foresters« 1. bataljon, som havde været besættelsestropper i landsdelen under afstemningen. I »Sønderjyds Kommando« indgik ialt 8 løjtnanter og sekondløjtnanter af reserven.

Kommandoet var uniformsmæssigt en sensation, idet det var den eneste gang i perioden 1906—1943, at en dansk styrke af bataljonsstørrelse var iklædt den på det tidspunkt reglementerede uniform (M/1915) både m.h.t. selvbeklædere og iklædt personel og med den til uniformen hørende kappe. Det siger lidt om det på side 77 omtalte uniformskaos i Hæren i dette århundrede.

Tidligere er omtalt de danske reserveofficerer, der gik i belgisk tjeneste. Til denne periode hører omtalen af den styrke af danske frivillige, der tog til randstaterne for at deltage i deres frihedskamp. Der deltog heri 4 reserveofficerer, hvoraf 1 faldt og 1 blev taget til fange.

Perioden var for Hæren som helhed stærkt optaget af bearbejdning af de erfaringer, der var gjort i verdenskrigen. Hvad der kom til at

influere på reserveofficerskorpset var, at man ubetinget måtte øge sekondløjtnantstallet i underafdelingerne fra gennemsnitlig 2—3 til 4.

Kampmetoderne havde for alle våbenarter krævet spredning, dette gjaldt ikke mindst i infanteriet, hvor kompagniet ikke mere kunne

MENIG KORNETELEV MED OFFICERSSABEL 1921

Det kneb for de fleste lande, der ikke havde været med i krigen 1914-18 at få officererne til at lægge det gamle værdighedssymbol: sablen, og endnu i 20'ernes begyndelse skulle en infanteri-kornetelev øves i at færdes med sabel, når han optrådte som delingsfører under fægtning! Sablen forsvandt fra infanteriofficeren allerede i 1914 i de fleste lande. Vi holdt ud til 1923, men bevarede den dog som bevæbning for beredne officerer lige til hesten forsvandt i 1943. Men, som det bittert måtte erkendes: mod kampvogne havde den ringe virkning.

råbes op af chefen, der kunne stole på en premierløjtnant, hvis han fik forfald, og premierløjtnanten igen på en af de 2—3 sekondløjtnanter, der mere havde fungeret som en slags kompagniførerreserve

end som delingsførere. Nu blev delingen — næsten — en selvstændig taktisk enhed, og delingsføreren skulle — det havde krigens krav understreget — være officer.

Som eksempel på hvordan officersbehovet var vokset med årene kan nævnes, at en infanteribataljon i 1864 havde 17, i 1914 22 og i 1939 34 officerer — på 75 år en fordobling med samme mandskabsstyrke.

Krigens lære viste endelig, at en uniform i gulbrun farve (»khaki«) kunne spare mange liv som den mest effektive slørende, og efter visse forsøg i Hæren udførtes en ny uniform — den 4. i løbet af 20 år! — kaldet »Uniform 1923«.

I forsvarskommissionen var man efterhånden ved vejs ende, efter voldsomme meningsudvekslinger om det rimelige i overhovedet at opretholde et militært forsvar i Danmark, og i august 1922 stadfæstedes de nye love for Hæren, Den kgl. Marie og — i en lov for sig — Kystartilleriet.

1922-LOVEN — DEN STORE NEDRUSTNING.

Kadrene slagtes

1922-loven var som 1909-loven partiet Venstres forsvarspolitiske ønsker udmøntet i 223 paragraffer. Den føltes i alle forsvarsinteresserede kredse som et lammende slag mod Hæren, som reduceredes til ukendelighed. Flåden slap tilsyneladende fra en tilsvarende åreladning — indtil det viste sig, at der ikke var økonomisk dækning for loven, hvorefter vor sømagt stiltfærdigt smuldrede bort.

Linieenhederne infanteriet og især i rytteriet og ingeniørtropperne reduceredes til henholdsvis $\frac{1}{3}$ og halvdelen af deres hidtidige antal med en beskeden øgning af reserven til erstatning. Linieofficerernes antal reduceredes fra 754 til 457 (man byttede blot om på første og sidste ciffer!) og linieunderofficerernes fra 1557 til 0! Sidstnævnte korps skulle delvis erstattes af en ny befalingsmandsgruppe, der skulle være ligestillet med subalternofficersgraderne og som man — uheldigvis igen — »misdøbte« til »officierer« uden dog at videreføre det hidtidige officiantkorps' status*). Endvidere ved en øgning af antallet af underofficerer af rådighedsreserven fra 475 til 695.

* Hærens officierer var kongeligt udnævnte ingeniører og teknikere, ligestillet med subalternklassens grader. De var nonkombatanter, hovedsageligt ansat ved Hærens tekniske Korps og Generalstaben.

Åreladningen blandt linieofficererne søgtes dæmpet ved en forøgelse af rådighedsreservens officerer fra 266 til 465.

Ordningen blev ofte sarkastisk omtalt som »en af de største, frivillige afrustninger, noget land nogensinde har foretaget«.

Det tilfredsstillede således hverken de forsvarsvenlige eller de forsvarsfjendtlige. Sidstnævnte krævede total ned- eller afrustning og benyttede sig ivrigt af, at 1922-lovene havde fået bedømmelsen »en anvendelig ordning« af Hærens chef, og at Venstre havde fået Det konservative Folkeparti til at stemme for loven.

Flugten fra Hæren

Den voldsomme reduktion af Hærens styrke — mobiliseringsstyrken gik ned fra 180.000 til 94.000, og de årlige udskrivninger sank fra 11.000 til små 7.000 — virkede lammende på Hærens folk — det faste officerskorps. »Flugten fra Hæren«, den tids militære slagord, som »Hullet i Nordfronten« havde været det og »Klimaet på den militære arbejdsplads« senere blev det, tog sin begyndelse.

Afskedsansøgninger strømmede ind i hundredevis — såre bekvemt for et ministerium, hvor antallet af tjenestemænd pludselig skulle reduceres med 40%.

Reserveofficerskorpset fik imidlertid en god tilgang af de mange afskedigede linieofficerer, der gerne ville gå »i nummer i reserven«, mens de tog fat på et civilt erhverv eller — for manges vedkommende — en civil uddannelse. Derved blev der intet besvær med at udfylde de ledige numre i rådighedsreserven. Krigsreservens tal bragte man nemt i vejret — dels ved en del af de endnu værnepligtige, afskedigede liniefolk, dels ved en øget udskrivning af kornetelever.

Officiantgruppen fyldte man op med tidligere linesergenter, oversergenter og stabssergenter, der udnævntes til officiant, overofficiant, stabsofficiant eller korpsofficiant med samme grad ligestillet med sekondløjtnant, løjtnant af reserven, premierløjtnant og kaptajn af reserven. Mens reservekaptajnen altid var senior til korpsofficianten, afhang senioriteten mellem de øvrige officiant- og officersgrader af, hvem af de 2, der var ældst i graden.

Officiant-ordningens virkninger

Denne ordning skulle få vidtrækkende følger for reserveofficerskorpset. At ideens fædre har villet en mangfoldighed af nedarvede urimeligheder i det militære dagligliv til livs er givet — og det er

let at se, at forudsætningen for et naturligt respektforhold mellem linieunderofficerskorpsets ældre medlemmer og reserveofficerernes yngste årgange med årene var smuldret bort. Det skyldtes dels, at linieunderofficererne i kundskabsmæssig og anden social henseende havde gennemlevet en kraftig udvikling gennem et par slægtled — og dels, at man ved reserveofficersrekrutteringen stillede så beskedne krav til kandidatens civile kundskaber og sociale baggrund, at linieunderofficererne med nogen føje kunne erklære, at man efterhånden rekrutterede de to befalingsmændsklasser fra samme — vi kan her bruge vore dages udtryk — socialgruppe, hvad der urimeliggjorde de helt divergerende tjenstlige vilkår.

1922-ordningen videreførte ikke 1909-lovens bestemmelse om 25-års-alderen som betingelse for sekondløjtnantsudnævnelse.

Det har muligvis været bestemmelsens uigennemførlighed, da »det virkelig gjaldt« (1914), der var årsag hertil — eller eventuelt troen på »ro om sagen«, nu da det tidligere linesergentkorpsets 2 øverste grader ubetinget var blevet ældre end sekondløjtnanten.

Al historieskrivning rummer jo risikoen for udfoldelse af bagklogskab. Det er nok lidt for let i dag at spørge, om der ikke havde været andre måder at komme en række meningsløse tjenstlige og sociale vilkår for det faste underofficerskorpsets til livs — måder, der havde ladet Hærens kommandostruktur intakt. Som det nu blev gjort, kunne forskellige vanskeligheder ikke undgås, og det var helt klart reserveofficerernes uddannelsesmuligheder i geledet, der blev prisen for de opnåede reformer.

Den faste officer i geledet, premierløjtnanten og kaptajnen mærkede ikke på egen krop, hvad virkningen af »ligestillingen« var, der gik jo ingen officianter af højere grad end overofficer i geledet — og de var alle yngre end premierløjtnanten.

Desværre blev der lagt grund til megen irritation parterne imellem ved denne ordning, og den holdtes kraftigt i live af »Officiantbladet«, som »Underofficersbladet« omdøbtes til i 1923.

I modsætning til reserveofficererne, der ingen fagpresse havde til at give eventuelle følelser af forurettelse luft i, kunne »Officiantbladet« regelmæssigt bringe udtryk for ærgrelser fra officianternes side, når reservens officerer, i streng eller mindre streng overensstemmelse med loven, kom til at føre kommando over dem. Og det blev med tiden til skrivelser, der vanskeliggjorde et naturligt og hjerteligt forhold mellem de to parter. Man ville med 1960'ernes terminologi sige »vanskeliggjorde klimaet på den militære arbejdsplads«.

Imidlertid viste det sig hurtigt, at officiantgruppens ligestilling med de subalterne officersgrader, som på papiret så meget enkel ud, i praksis indebar en række næppe forudsete minussider, som dels kunne give anledning til irritation, dels kunne, og også kom til at, blokere reservens løjtnantsgraders uddannelse.

Da man affattede bestemmelserne, havde man næppe gennemtænkt hvad virkning de ville have på de korttids-indkaldte sekondløjtnanter og løjtnanter, der, her citeres loven, »for deres uddannelses skyld« skulle gøre nogle få ugers tjeneste hvert år. — Eller møde sammen med deres genindkaldte årgang.

Da man gerne ville udnytte officiantgruppens meget veluddannede og rutinerede befalingsmænd i så centrale funktioner som skyde- og gymnastiklærere, kommandoofficianter og tilsv. former for tjeneste ved underafdelingerne, var der næsten alle steder officianter, der var ældre i graden end de (gen)indkaldte sekondløjtnanter og overofficianter, der var ældre end den tostjernede løjtnant af reserven. Det betød igen, at kommandorækkefølgen ikke forplantedes ned efter gennem underafdelingens officerer, men dels gennem officererne, dels gennem officianterne.

Således måtte en kommandoofficiant træde til som kompagni- eller batterikommandør, hvis chefen fik forfald og reserveløjtnanten, der var næstkommanderende, var yngre end kommandoofficianten.

Bortset fra at kommandoofficiantens tjeneste under sådanne »oprykninger« ikke kunne forrettes, fik løjtnanten ingen øvelse i den tjeneste, som han skulle beherske til hver en tid, og kun havde nogle få dages øvelse hvert år til at sætte sig ind i. Derved blev officiantordningen, dens gode og rimelige sider ufortalt, i virkeligheden et meget alvorligt problem for reservens løjtnantsgrader. Det skal dog her oplyses, at hovedparten af officiantgruppens medlemmer hurtigt opdagede denne vanskelighed, hvorefter man mand og mand imellem ordnede spørgsmålet til tjenestens tarvs fremme — men officielt var der ingen bemyndigelse til at vige uden om bestemmelserne, som ved enkelte lejligheder sås håndhævet med megen strengthed.

Det er heller ikke let at se, hvorledes systemet havde fungeret i tilfælde af krig, hvor der hurtigt ville været blevet stillet krav til et personerstatningssystem, der ikke lod nogen tvivl opstå, om hvem der havde kommandoen efterhånden som det tyndede ud i kadrene.

Atter og atter redegjordes der for, hvor lidt »militær« uddannelse en sekondløjtnant havde sammenholdt med officianten. Enhver kornet eller sekondløjtnant mærkede hurtigt, hvordan atmosfæren

holdtes permanent »forgiftet« omkring disse grader, der var udskreget som årsagen til en hel befalingsmandsgruppes utilfredsstillende tjenestevilkår. Man glemte, dels at de påståede skadevoldere var civile borgere, hvis flertal havde fået påtvunget den omhandlede værdighed, dels at det nu engang var den eneste løsning på krigsdelingsfører-problemet i en udskreven værnepligtshær. Som 20 år i forvejen kom der ingen saglige redegørelser fra officersside i debatten — eller rettere monologen — og noget forsøg på at løse problemet sås aldrig fremlagt fra de utilfredses side. Men dramaet havde

KORNETELEVER 1921

Reserveofficers-aspirant-kendetegnet, den sølv- eller guldstribede skulderklap, der dominerer billedet, overlevede samtlige uniformsændringer mellem 1864 og 2. verdenskrig. Her ses den på infanteriets 1915-model.

det til fælles med verdenshistoriens største: magnaternes styrker stødte sammen i grænseområder, hvis »befolkning« på ingen måde var part i sagen.

Der havde altid skullet en god portion idealisme til at være reserveofficer for at klare de mange belastninger, hvervet medførte. Belastningerne blev ikke mindre efter officiantordningens opfindelse.

Uniformering og udrustning

Der er to grunde til, at der i denne fremstilling ikke er brugt mange ord på reserveofficerernes økonomiske forhold op gennem tiderne.

Den løn, der har været udbetalt under tjenstgøring i fredstid har ofte været uden betydning for den indkaldte, da den normalt er gået til ajourføring af ekvipering, transportomkostninger og dækning af messeregningen. Hverken for den selvstændigt erhvervsdrivende eller for den i fast stilling ansatte har lønnen spillet nogen rolle. Normalt har dog en reserveofficer som statsansat fået en til hans løn i Hæren tilsvarende fratrækning i sin daglige løn under tjenstgøringen.

Den anden grund har været den, at skulle man have givet en læser i 1967 en opfattelse af reserveofficerernes aflønning, krævede det i hvert enkelt tilfælde en specificeret oplysning om pristallet og gennemsnitsarbejdslønnen det pågældende år, for at oplysningen overhovedet kunne have den mindste værdi. Og få enkeltheder har betydning så lidt som denne, når man tager korpsets historie fra ende til anden.

Anderledes med uniform og anden udrustning. Der har der været både vanskeligheder og ærgrelser.

Det er nævnt i afsnittet om sikringsstyrketiden, at uniformsændringerne i årene før og under verdenskrig I voldte alle selvbeklædere, men især reservens officerer, store besværligheder. Dette besvær blev ikke mindre efter krigen og fortsatte med tiltagende styrke helt op, til Hæren i 1943 »gik under jorden« og for en tid sagde farvel til uniformer af enhver art.

Uniformsændringer uden brugs-direktiver

I 1923 var der blevet vedtaget en gulbrun uniform for hele Hæren, for første gang i historien skulle alle våbenarter, regimenter og korps i samme uniform. Kun buksesnittet og fodtøjet for hhv. beredne og uberedne var forskelligt, hvortil kom, at der for officerer m.fl. tillodes uniformer af lettere stof end for iklædt personel og dertil en våbenfrakke i jakkefacon med revers. Endvidere en skyggehue til garnisonsbrug, hvor andre havde enten klaphue eller spidshue.

Til trods for, at det let kunne beregnes, at Hæren som helhed ikke kunne regne med at tage den nye uniform i brug før de meget store beholdninger af blå og gråt tøj (235.000 sæt), der lå på våbenkammerne i 1918, var opslidt omkring 20 år senere, tillod man straks selvbeklædere at anlægge den nye 1923-uniform og bruge den i geleddet, side om side med folk i blå og grå sager! Da Hæren sattes på en beskeden krigsfod i september 1939, var der endnu 16 år efter den grå og 24 år efter den blå uniforms afskaffelse ingen overensstemmelse mellem geleddet og selvbeklæderne. Dette kunne være blevet

en meget kostbar foranstaltning, om der straks havde været ladet med skarpt. Nogle enheder ikklædtes gulbrune uniformer med lysegrå knapper (der fandtes ingen gulbrune i beholdningerne), andre lysegrå uniformer med lysegrå eller sorte kapper, andre igen en blanding af khaki og lysegråt til uniform med en blanding af sort og lysegråt til kappe. Så godt som alle linie- og reserveofficerer mødte med khaki uniformer og khaki kapper. Enkelte steder udleverede man uniformer nøjagtigt svarende til mandskabets til alle selvbeklædere — en nådig handling, der ikke var ministeriel dækning for — og som iøvrigt blev optaget meget unådigt af de pågældende officerer, for hvem det lidt vage begreb »elegance« var at foretrække for snigskytte-sikkerhed — andre steder lod man stå til, hvad der kunne have ført til rene officersblodbad.

I 1920'erne og 30'erne havde man ganske undladt at orientere de nyudnævnte selvbeklædere om de forskellige terminer, til hvilke Hæren ville skifte uniformsfarve og kappefarve — og da udrustningshjælpen for selvbeklædere kun knapt rakte til det nødvendigeste,* var der en del bitterhed over, at man, da det hele skulle stå sin prøve, opdagede, at alle bestræbelser for at være uniformsmæssigt komplet havde været uden værdi. Afskedigede og aftjente officerer fra linie og reserve, der havde lovet alligevel at møde ved mobilisering kunne få uniformer udleveret fra regimentsdepotet — men ikke reservens i nummer værende officerer. De fik kun uniformer illegalt eller mod betaling.

De fleste uberedne officerer mødte — efter datidens reglement — med ridestøvler, hvad der også var uheldigt, da det uberedne geled bar kortskaftede støvler og lange bukser. Værre var det, at en selvbeklæder med respekt for sig selv kun rådede over et par tynde box-calf støvler, sikkert udmærkede til steple chase og dans, men helt uanvendelige i længere tids hårdt vejr i felten, hvad mange fik at føle ved vintermanøvrerne i december 1939. Her afsløredes også, hvilket handicap det var, at en selvbeklæder ikke havde nogen egentlig feltudrustning, pakmidler til toiletsager og sokker, spise- og koge-grejer, rastudstyr m. v., som først reglementeredes efter 2. verdenskrig.

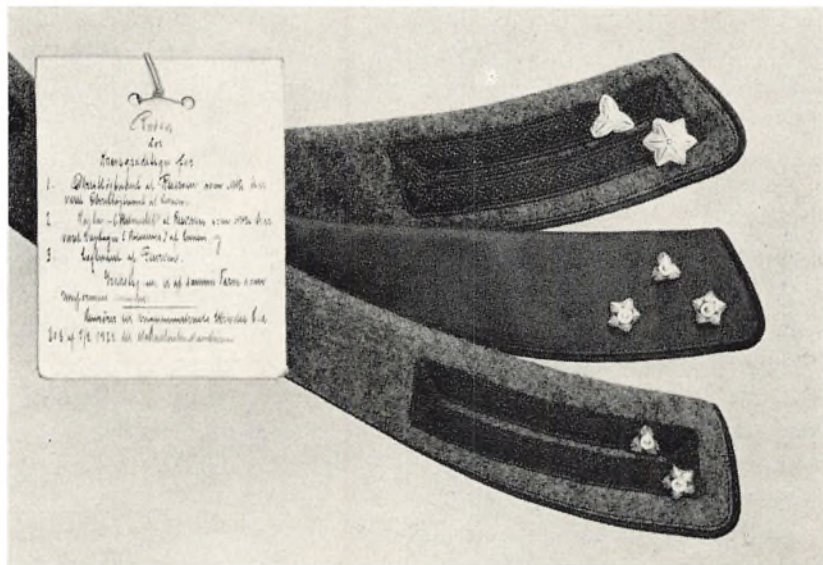
I så henseende var Hæren tydeligt præget af 75 års fredstilstand, hvor alle officerernes erfaringer fra de slesvigske krige var gået tabt.

* I mellemkrigsårene ydedes der en sekondløjtnant kr. 400,— i »udrustningshjælp« ved udnævnelsen. En uniform med hue, støvler, remtøj og kappe kostede imidlertid i hvertfald kr. 500,—.

Blot at få selvbeklæderne, der i hast indkaldtes natten til den 2. sept. 1939 gjort nogenlunde udrykningsklare kostede de fleste enheder langt, langt mere tid end at få mandskabet iklædt, udrustet og enkadreret.

Specielle reserveofficers-distinktioner

Mens sekondløjtnanter, forstærknings- og reserveløjtnanter alene i kraft af deres grad — det gjaldt dog for sekondløjtnanter først efter 1867 — tilkendegav, at de ikke tilhørte linien, og de øvrige re-

Reserveofficers-distinktioner M/1923.

Kort før 1923-uniformens indførelse approberedes disse distinktioner for reserveofficerer (oberstløjtnant, kaptajn og løjtnant), som de skulle bære på uniform 1910 og 1915. Da man få måneder efter indførte uniform 1923 sattes systemet (med de treoddede stjerner) for oberstløjtnanten og kaptajnens vedkommende ud af kraft, når det gjaldt 1923-uniformen, men bibeholdtes til 1925 for de andre uniformers vedkommende. (Tøjhusmuseet).

servegrader blandt officererne stort set var blevet besat med afgåede liniefolk, fremkom der i årene efter 1. verdenskrig et ønske om, at man skulle kunne skelne kaptajner og oberstløjtnanter af reserven fra de tilsvarende grader af linien, ved hjælp af deres distinktion.

I februar 1923, få måneder før den gulbrune 1923-uniform approberedes, indførtes således en treoddet stjerne, der skulle afløse den ene af reservekaptajnens 3 femoddede, og en større treoddet stjerne, der skulle afløse den ene af oberstløjtnantens to 6-oddede — forudsat

HÆRLOVEN 1842 OG KRIGEN 1848—50

Den første reserveofficersordning

Efter hærplanen 1842 omfattede fredsstyrken (linien) de 4 yngste årgange, der havde en første tjenestetid på 1½ år, hvorefter de var hjemsendt i 2½ år. 5. til 8. årgang udgjorde krigsreserven, hvoraf 5. årgang indgik i linieafdelingerne for at bringe dem op på fuld krigsstyrke, mens der af de resterende årgange for infanteriet påtænkte opstillet ½ reservebataillon pr. bataillon, og stort set tilsvarende ved de øvrige våben. Endeligt stod de værnepligtige 8 år i forstærkningen, hvis organisation dog ikke nærmere fastsattes.

Denne hær skulle i princippet føres af linieofficerer, idet det dog var tanken til krigsreserven og forstærkningen at anvende de ved Hærens reduktion afskedigede officerer, ialt over 200 officerer, suppleret med særligt egnede ældre underofficerer, og endeligt en ny kategori, frivillige *officerer af krigsreserven**. Som sådan kunne ansættes »unge mænd af almindelig dannelse«, der kunne dokumentere, at de havde midler til selv at betale deres udrustning (herunder for rytteriet egen hest) og til at underholde sig i den tid, de lå inde til uddannelse, idet de hverken fik gage eller nogensomhelst anden ydelse Uddannelsesstiden omfattede omkr. 6 måneder som menig volontær og underofficer, hvorefter volontæren kunne ansøge om at blive udnævnt til sekondløjtnant af krigsreserven. Hvis ansøgningen anbefalede af det pågældende regiments officerskorps, kunne volontæren vente at blive udnævnt. Det følgende år skulle han så gøre tjeneste som sekondløjtnant i en tilsvarende periode.

Krigsreserve-officerer skulle rangere under samtidige officerer i linien og kunne ikke avancere før deres liniekammerater. Iøvrigt krævedes i fredstid for avancement til premierløjtnant mindst to års stadig tjeneste ved en linieafdeling og derefter mindst to deltagelser i efterårsmanøvrer, til kaptajn derimod kun yderligere to manøvrer. Uanset grad forpligtedes krigsreserve-officeren til at møde ved Hærens overgang til krigsfod indenfor 16 år fra udnævnelser. Endeligt bestemtes det, at afskedigede linieofficerer kunne indtræde i nummer i krigsreserven og forstærkningen og der stadig nyde deres pension. For krigsforhold gjaldt, at »våbendåd« kvalificerede til avancement udenfor disse grænser.

En sådan ordning, hvor der krævedes så megen tjeneste, og uden at reserveofficeren fik nogensomhelst lønning eller anden økonomisk

* Om denne betegnelse se side 9.

støtte fra staten, havde på forhånd ikke mange muligheder for at lykkes. Folk som »Militairt Repertorium« redaktør, oberstløjtnant J. A. Fibiger og generalkommissær, oberstløjtnant J. Abrahamson fastslog da også strax, at så længe den almindelige værnepligt ikke var gennemført, ville der ikke være ret mange, der ville søge en sådan uddannelse.

Og de fik ret. I de følgende år indtil krigsudbruddet 1848 udnævntes kun ialt 12 officerer af krigsreserven, nemlig 8 af infanteriet og 4 af rytteriet, men ingen artillerister eller ingeniører. Een af disse 12 var en sekondløjtnant (linieofficer), der var blevet afskediget på grund af svagelighed, men som, da hans helbred bedredes, søgte overførsel til krigsreserven, hvor han udnævntes til premierløjtnant. Han faldt som kompagnikommandør i 1849. De øvrige var næsten alle sønner af godsejere eller velstående borgere, unge mennesker i 20-årsalderen, der havde udsigt til engang at arve en gård eller et firma, og derfor havde råd til at ofre et par år af deres ungdom i forsvarstjeneste. I løbet af krigen udnævntes de fleste af dem til premierløjtnant af krigsreserven.

Reserveofficerernes ilddåb

Ved krigsudbruddet 1848 var der som følge af denne ringe tilgang af reserveofficerer stor mangel på delingsførere. Krigsministeren besluttede derfor, at indtil en fjerdedel af de ubesatte sekondløjtnantsnumre efter afdelingernes indstilling skulle besættes med særlig due-lige underofficerer. Hertil kom så, at der strax meldte sig et betydeligt antal frivillige reserveofficersemner, som efter en kortere uddannelse blev udnævnt til sekondløjtnant. Efter afslutningen af felttoget 1848 sendtes de fleste på en kommandoskole og tilgik næste forår deres afdelinger, nu som fuldt brugelige subalternofficerer. Efter dette års felttog udnævntes godt et halvt hundrede af de bedste til premierløjtnanter. Ialt fandtes ved udgangen af 1849 238 officerer af krigsreserven. Herved og ved en øget tilgang af unge linie-sekondløjtnanter var man nået så vidt, at man hen på efteråret kunne erklære, at nu ville der ikke blive antaget flere skandinaviske frivillige officerer. Reserveofficersuddannelsen fortsatte vinteren over og næste forår, således at der i 1850 tilgik omkr. 100 nye sekondløjtnanter af krigsreserven, hvilket med forskellig afgang bragte det samlede antal reserveofficerer ved krigens afslutning op på godt 300. Heraf havde kun et fåtal tjent som kompagnikommandører, den overvejende part som delingsførere. Gennemgående synes de at have gjort god, nogle endda fortrinlig fyldest. Det fortjener også at nævnes,

Jeg holder det for min Pligt
at tilbyde Fædrelandet min Arm.
I Guds Navn Lad gaae.
Peter.

Sekondløjtnant fra Treårskrigen.

En ung kunstner, der ved efterretningen om krigens udbrud 1848 ilede hjem fra udlandet og meldte sig under fanerne. Citatet under billedet er slutningen på det brev, hvori han meddeler familien sin beslutning. I vinteren 1848—49 uddannedes han til sekondløjtnant, men faldt ved Isted 1850.

den studerende ungdom og unge kunstnere, der tegner sig for henvend halvdelen. Dertil kommer to lærere, et par forstmænd, nogle håndværkere og industridrivende, kontorfolk og handelsmedhjælpere. Af andre kan nævnes en kapelmusikus, en 40-årig hoboist (= militærmusiker) og en krigskommissær. Den ældste var en 44-årig kantor, mens den yngste kom lige ud af skolen, blev sekondløjtnant som 18-årig og faldt året efter.

Efter krigen

I årene efter krigen gik antallet af reserveofficerer hurtigt tilbage. En del af dem var allerede under krigen gået over i linien og fortsatte efter krigen deres karriere der. På den måde endte stud. theol. C. A. Thomsen som generalløjtnant og krigsminister, og handelskommis N. P. Jensen som oberst og krigshistorisk forfatter. En anden handelsmedhjælper, der efter krigen gik over i linien var den herhjemme mærkværdig ukendte senere kaptajn Johan Linnemann, opfinderen af den patenterede fodfolksspade, der i 1870 indførtes i den danske hær og derfra på få år vandt udbredelse i alverdens hære og gjorde sin opfinder til en rig mand.

Ifølge en lov fra marts 1852 måtte de reserveofficerer, der endnu var værnepligtige, aftjene resten af deres værnepligt, dog i den grad, de havde opnået. De øvrige kunne vælge, om de ville blive i krigsreserven eller afskediges. Blev de, fik de, så længe de var permitterede, halv gage. Disse bestemmelser gjaldt dog ikke for embedsmænd, der var reserveofficerer. De fik simpelthen ingenting. Resultatet blev, at af de 241 reserveofficerer, man havde i begyndelsen af 1852, afgik i løbet af sommeren de 44. Omtrent halvdelen af premierløjtnanterne fik ved denne lejlighed tillagt kaptajns karakter, d. v. s. blev titulært kaptajner. Og i de følgende år fortsatte afgangene,

Tilgangen fra neden faldt også strax tilbage til de samme usle tal som før krigen. I 1851 udnævntes 2 nye officerer af krigsreserven, det følgende år kun 1, og sammenlagt i tiden 1851-60 kun 24, deraf kun 5 af rytteriet og kun 1 af artilleriet. Årsager var ved siden af den almindelige reaktion ovenpå krigen først og fremmest, at de økonomiske vilkår var de samme som før krigen. Den tilskyndelse til at søge reserveofficersuddannelse, der kunne ligge i den nye værnepligtordning, blev heller ikke udnyttet. Nok blev de unge sønner »af den dannede klasse« nu udskrevet til soldat på lige vilkår med alle andre, men gennem stillingsvæsenet var der mulighed for at leje en anden udskrevet med frinummer til at tage tjenesten og udgiften var nok betydelig, men ikke uoverkommelig, omkr. 7-900 rdlr.

1848-ORDNINGEN TIL DEBAT

Meget forskellige synspunkter

Efter få års forløb var forholdet således, at man sad med et synkende antal brugbare krigsreserveofficerer og kun kunne forudse, at gruppen lidt ind i 1860'erne næsten helt ville være forsvundet. Det var således nødvendigt, at man søgte frem til en anden løsning af problemet.

En sådan fandt major A. B. Hoffmeyer i gennemførelsen af »sand almindelig værnepligt«, hvor alle våbendygtige unge mænd blev udskrevet. Dette ville antagelig føre til, at egnede frivillige ville melde sig som reserveofficersaspiranter. Af civil uddannelse skulle kun forlanges almindelig skoleuddannelse. Aspiranten skulle gennemgå den sædvanlige rekruttskole og blive ved bataljonen under manøvretiden. Efter denne skulle der aflægges en prøve i militære færdigheder, hvorefter aspiranterne skulle samles 8 måneder i en centralskole. Efter bestået afgangsprøve skulle de udnævnes til sekondløjtnant og gøre tjeneste ved deres bataljon som sådan i 6-7 måneder. Den samlede tjenestetid ville således blive 3-4 måneder længere end mandskabets.

En anden løsning var den, der fremsattes af oberstløjtnant Niels la Cour. Han havde i 1849 været chef for Central- og kommandoskolerne i København, hvor størsteparten af treårskrigen reserveofficerer havde fået deres uddannelse, og derved burde hans ord have en vis vægt. La Cours forslag gik ud på at lade studenternes borgervæbningsafdeling Kongens Livkorps omdanne til en reserveofficersskole,^{*} hvor den unge student ved øvelser i fritiden i løbet af 4 år skulle kunne opnå en uddannelse, der ville gøre ham til en krigsbrugbar sekondløjtnant. Øvelserne, der skulle ledes af professionelle officerer og underofficerer, beregnedes ialt de 2 første år at skulle tage omkr. 300 møder à 3 timer, lidt mindre de følgende 2 år, hvor det nærmest gjaldt at vedligeholde det lærte. Det 5. studieår, hvor studenten formodedes at læse til eksamen, var helt tjenestefrit.

Med gennemførelse af denne tjeneste skulle studenten anses at have aftjent sin værnepligt og var nu kun forpligtet til at møde i krigstid. Ville en student hellere aftjene værnepligten på almindelig måde, skulle dette dog være tilladt. Efter la Cours beregninger skulle der årligt kunne være en tilgang på omkr. 70 egnede. Ved krigsudbrud skulle 3., 4. og 5. årgang altså strax kunne rykke ud som løjtnanter, hvilket ville give omkr. 210 reserveofficerer. Skulle dette tal ikke

* Om den samme idé 100 år senere, se s. 112.

være tilstrækkeligt, kunne man måske tage »polyteknikere eller dannede unge mennesker« (underforstået = som ikke var studenter) ind i korpset.

Selvom der intet kom ud af la Cours plan, er den interessant ved at være det første eksempel på en »*studenterordning*«, hvor den militære uddannelse foregår som deltidsuddannelse samtidigt med studierne.

Imidlertid var en ny hærplan (dubleringssystemet) kommet under diskussion, og det ville igen betyde et øget behov af reserveofficerer. Allerede i foråret 1851 havde den senere krigsminister, oberst H. N. Thestrup fremsat tanken om, at infanteribataljonerne ved overgang til krigsfod skulle dubleres og altså opstille en bataljon til. En noget lignende forøgelse forudsås også for de andre våbenarter. Til de lavere officersposter skulle fortrinsvis anvendes reserveofficerer, og det fornødne antal tilvejebringes allerede i fredstid.

Thestrups planer behandledes af en kommission, hvis materiale kom til at danne grundlaget for et lovforslag, der under de komplicerede indenrigspolitiske forhold først blev fremsat i januar 1858 i det for hele monarkiet fælles rigsråd. I forslaget var der dog kun regnet med, at der i hæren på krigsfod skulle være een reserveofficer pr. kompagni o.s.v. Imidlertid ville der dels være nogen afgang af linieofficerer til stabe, og dels en hel del poster udenfor felthæren, hvorfor målet sattes til to nye reserveofficerer årligt pr. kompagni. Når rekrutterne mødte, skulle egnede reserveofficersemner, der ønskede det, udtages og samles på en skole i København, hvor de skulle have en uddannelse, der gjorde det muligt på krigsfod at anvende dem til »Peletonscommandeurer«, d. v. s. delingsførere. De skulle hjemsendes med deres samtidige og genindkaldes til to manøvreperioder, men først udnævnes til reserveofficerer ved mobilisering og kun for krigens varighed. Adgangskravene til reserveofficersskolen var ganske de samme fysiske, intellektuelle og moralske egenskaber, som fordredes af vordende linieofficerer. De examensmæssige krav var: adgangsprøve til Den kgl. militære højskole eller Militærskolen, eller studentereksamen og lignende, eller en optagelsesprøve. Hele ordningen tænktes i første omgang kun at skulle gælde infanteriet.

Politikernes syn på reserveofficersordningen

Diskussionen i rigsrådet om den nye hærlov drejedes snart hen på det senere gang på gang debatterede emne: Akademikere eller ikke-akademikere? En af de første talere i debatten var Tscherning. Han

vendte sig meget skarpt mod de høje examenskrav, der stilledes til reserveofficersaspiranterne. Dette ville føre til en hær under københavnsk kommando! Snarere burde man sigte på at få yngre mænd af mere velhavende forældre, »navnlig dem, der lever omkring på landet, hvis hele liv og måde at være på gør dem i høj grad beskikket til en sådan stilling, så skikkede dertil, at de langt hurtigere ville finde sig i at styre folk, end de unge mennesker fra en skole, netop fordi de er voxet op med at styre folk«. Iøvrigt kritiserede han, at man ikke gav dem den fjer i hatten at få deres officersudnævnelse i fredstid. Gjorde man det ville noget sådant måske få nogle af dem til at søge over i linien.

Et ganske ejendommeligt forslag fremsattes af den nationalliberale overlæge og finansminister C. E. Fenger. Han tænkte sig alle officersaspiranter, altså både folk, der ville gøre officersgerningen til deres livsgerning og de, der blot ville være reserveofficerer, men som havde et civilt livssigte, samledes på en fælles skole af 2 års varighed. Efter afgangsprøven herfra skulle de bedst beståede kunne blive linieofficerer, mens resten udnævntes til reserveofficerer. Sådanne reserveofficerer ville dermed have fået en god uddannelse, og man kunne ikke sige, at de to år ville være spildt, da de på en sådan skole ville have fået »kundskaber, som de i enhver livsstilling ville have megen nytte af«. Hvis denne reserveofficersordning også kom til at gælde andre våbenarter end infanteriet, ville dette nyttesynspunkt i endnu højere grad komme til at gøre sig gældende, ikke mindst for reserveofficerer af ingeniørkorpset, hvis militære uddannelse i høj grad ville gavne dem i deres civile stillinger.

Fengers forslag afvistes af general M. Lüttichau, der forudså, at det ville føre til svigtende tilgang af linieofficersemner. Hvem ville underkaste sig så langvarig en uddannelse, hvis han ikke var sikker på, når han bestod sin examen, da at blive udnævnt til linieofficer? Og for dem, der blev tvunget til igen at forlade hæren, fordi de ikke kom i linien, var uddannelsen civilt set værdiløs. Forøvrigt anså han, at reserveofficerer med kun 1 års uddannelse, som man havde det nu, efter hjemsendelsen ikke ville være krigsbrugbare ved mobilisering, men først efter nogen tids tjeneste.

Debatten afsluttedes med, at forslaget sendtes i udvalg, men snart blev det af politiske grunde, bl. a. hensynet til den tyske forbundsdag, midlertidigt opgivet. Tanken om at finde frem til en tidssvarende reserveofficersordning var imidlertid ikke opgivet, og i dec. 1858 udsendtes et krigsministerielt cirkulære om en prisopgave: »På hvilken

måde kan der forskaffes reserven og forstærkningen et tilstrækkeligt antal brugbare officerer i krigstid, uden at disse i fredstid forvolder staten for store bekostninger?»

Prisopgaverne

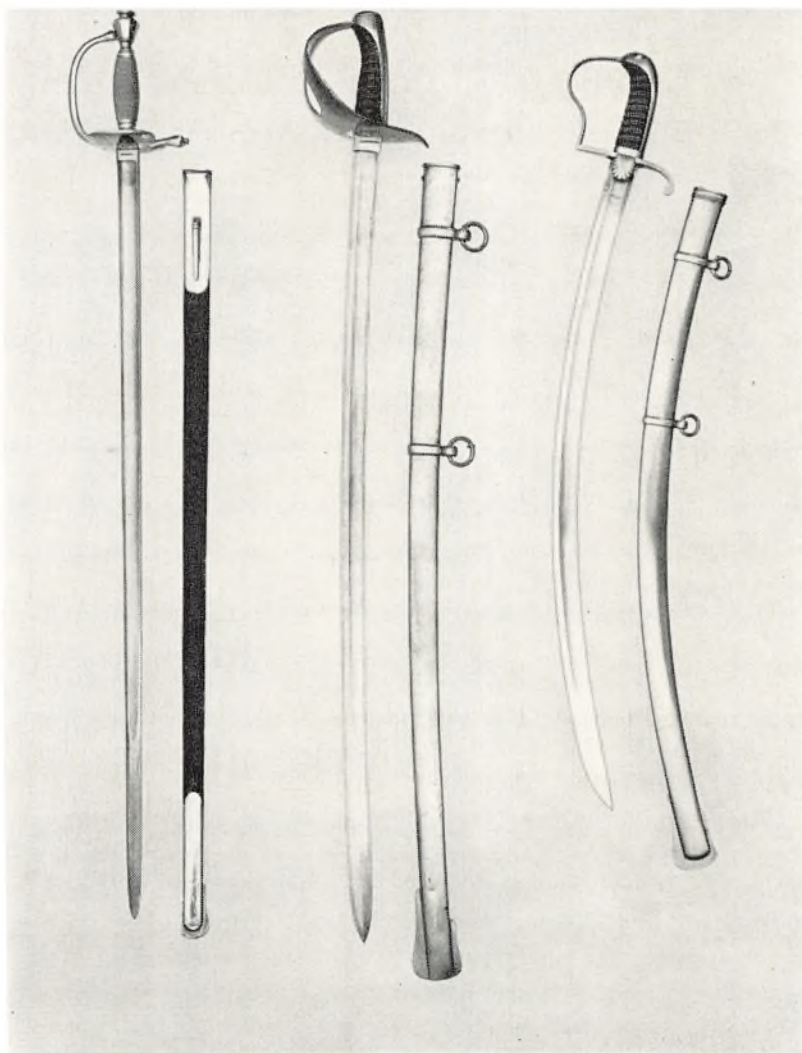
Blandt de indkomne besvarelser præmieredes to, af premierløjtnanterne Chr. Secher og Th. Sørensen.

Sechers forslag gik ud på blandt de værnepligtige med almindelig dannelse (hvilket i de tider næppe ville sige mindre end realexamen eller lign.) at udtage frivillige egnede til uddannelse til reserveofficerer, imod at disse aspiranter forpligtede sig til at stå til disposition for hæren i 8 år og møde i fredstid så ofte de indkaldtes. Uddannelsen skulle foregå ved afdelingerne, med rekrutskole, specialkurser og underofficerstjeneste i tilsammen henved 1 år, hvorefter aspiranterne udnævntes til løjtnant og tjente 1 år med samme løn som løjtnanter af linien. Derefter hjemsendtes de, men skulle i løbet af rådighedstiden have mindst 1 genindkaldelse. Ved udnævnelserne til officer fik de en rimelig munderingsgodtgørelse, men var så forpligtede til at holde sig med uniform i de 8 år, rådighedspligten varede.

I fredstid skulle disse løjtnanter ikke kunne avancere, mens de i krigstid skulle kunne blive premierløjtnanter eller efter omstændighederne endog mere, uden derfor at indtræde i linienummer. Og efter krigstjeneste var de berettiget til samme pension som linieofficerer, ligesom de havde adgang til de civile embeder, der ellers var forbeholdt (linie-)officersstanden.

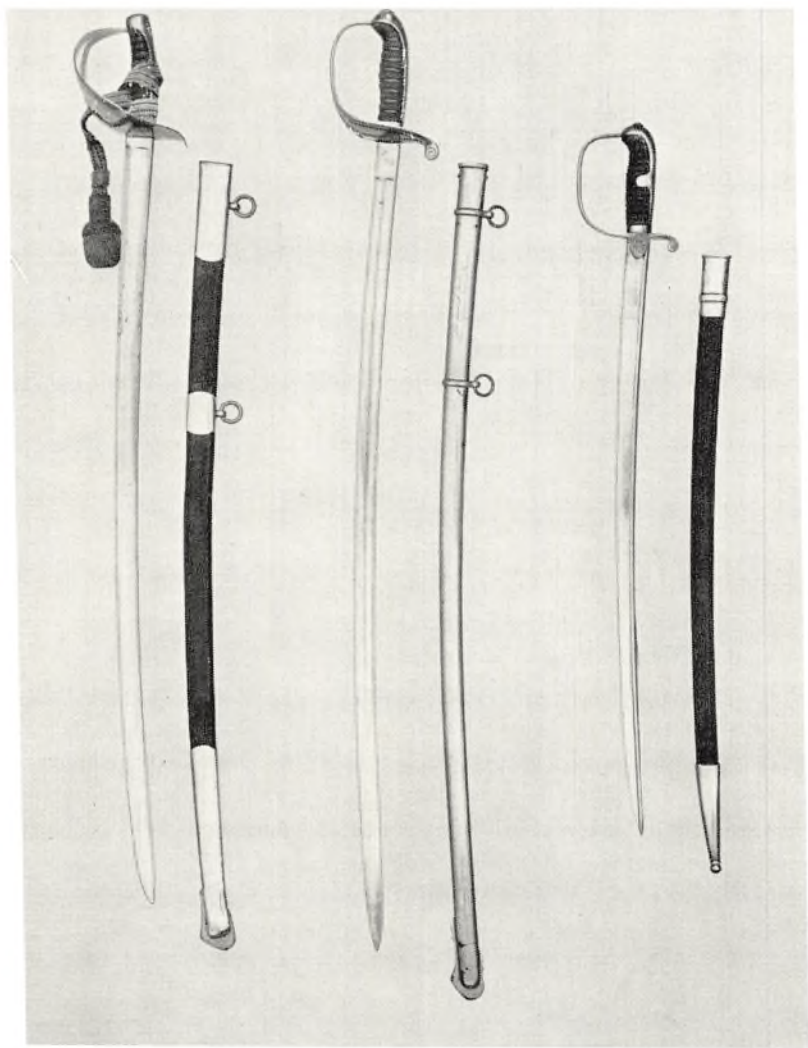
Halvdelen af alle Hærens sekondløjtnantspladser skulle besættes af disse nye (reserve-)løjtnanter, og efterhånden skulle den professionelle sekondløjtnant helt bortfalde, således at adgang til Den kgl. militære Højskole og anden egentlig officersuddannelse kun skulle stå åben for aspiranter, der havde opnået sekondløjtnantsgraden. Derved skulle denne grads anseelse øges. Det var nemlig vigtigt, hævdede Secher, »at den stilling, aspiranten har udsigt til at få, både i sig selv er tiltrækkende og ikke udsættes for at blive agtet ringe, hverken i eller udenfor armeen. Af denne grund ønsker vi at undgå benævnelserne »linie-« og »reserve-officerer«, som let i det almindelige omdømme kunne foranledige en adskillelse, der kaster skygge på de midlertidige officerers klasse«.

C. Th. Sørensen, der havde skrevet den anden præmierede afhandling om reserveofficersproblemet, havde de særlige forudsætninger for at udtale sig herom, at han oprindeligt havde været underofficer i

OFFICERS-SIDEVÅBEN I TREÅRSKRIGEN

I Treårskrigen var infanteriets officerer egentlig reglementeret med en kårde M/1838 med læderskede (t. v.), men af praktiske grunde anskaffede og bar de fleste en sabel, hyppigst jægerofficerssabelen M/1845 (t. h.). Denne sabel havde et fladt stålfæste, ret krum klinge og stålskede med 2 bæreringe. For rytteriets og artilleriets officerer var reglementeret en lidt spinklere model af den berømte ryttersabel M/1843 (i midten). Den havde poleret stålfæste for ryttere og messing- eller forgyldt fæste for artillerister.

OFFICERS-SIDEVÅBEN I 1864 OG SENERE

Først sent i 1850'erne opgav man officielt kården som officersvåben og indførte i stedet en sabel M/1858 for infanteri- og ingeniørofficerer (i midten). Sabelen havde fæste af nysølv og stålskede med 2 bæringene. Fra 1910 blev denne sabel, med »hvidt« fæste for infanteriet og »gult« fæste for artilleri og ingeniører, hærens almindelige officerssabel, brugt helt op til 1950. 1910-skeden havde dog kun 1 bæring.

Den kgl. Livgarde fik før 1852 en variant af 1843-sabelen, med fæste af nysølv og sort læderskede med 2 bæringene (t. v.). Denne model bruges endnu. Sabelen t. h., med forgyldt stålfæste med lille rigsvåben og brun læderskede, er officerssabel M/1904, hørende til den året før indførte grågrønne uniform. Sabelen blev aldrig populær og afskaffedes igen i 1910.

studenterkorpset, frivillig ved krigsudbruddet i 1848, snart efter sekondløjtnant af krigsreserven og i 1849 overgået til linien. Hans forslag til uddannelse af vordende reserveofficerer adskilte sig ikke væsentligt fra premierløjtnant Sechers. Dog lod det uddannelsen efter rekrut- og manøvretid foregå på Centralskoler og være af lidt kortere varighed end Sechers, hvorved hele tjenestetidens længde kun blev et par måneder længere end det værnepligtige mandskabs. Til gengæld skulle reserveofficeren kun stå til rådighed i 5 år efter hjemsendelsen. Også Sørensen regnede med at rekruttere linieofficerskorpset fortrinsvis gennem reserveofficerer, der særlig anbefalede af deres foresatte til optagelse i linien, mens der dog forbeholdtes et antal pladser for aspiranter, der havde gennemgået de højere militære skoler.

Ud over disse to skitser til en reserveofficersuddannelse kunne der være grund til at omtale nogle ret vidtløftige »Betragtninger over armeens reorganisation«, som fremsattes af kaptajn H. Daue i Tidskrift for Krigsvæsen 1861. Daue begyndte med at præcisere, at officeren skulle være den selvstændige fører, mens underofficeren skulle være den perfekte soldat, forbilledet for de menige og deres lærer i exercits og indre tjeneste. Han var derfor meget mod planen om ved dubleringen at klare officersunderskuddet ved at udnævne løjtnanter fra underofficerskorpset. Mod de røster, der havde fremhævet, at sådan gjorde man i Frankrig, replicerede han, at den franske infanteribataljon var langt bedre enkadreret end den danske, med 26 faste officerer mod kun 10 i Danmark. Derimod hævdede han med støtte i erfaringerne fra sidste krig, at reserveofficerer med en rimelig udvælgelse og uddannelse sikkert kunne være af »uberegnelig værdi« for hæren. Et gennemgående træk ved Daues system, der i ikke ringe grad var påvirket af det prøjsiske landstormssystem, var den faste forbindelse mellem reserveofficeren og hans regiment. Både den første uddannelse og den umiddelbare derpå følgende tjeneste som løjtnant skulle foregå ved regimentet og helst således, at løjtnanten videre frem skulle følge den årgang, han var uddannet som fører for. Ved siden af en kundskabsprøve skulle reserveofficersudnævnelsen være afhængig af regimentets linieofficerskorps' godkendelse, men til gengæld skulle den unge reserveofficer optages i linieofficerernes kreds og også omgås dem som hjemsendt. Kaptajn Daues forslag er interessant ved dets understregning af værdien af disse stærke bånd mellem et regiment og dets reserveofficer, et forhold, som først vandt videre udbredelse langt senere. I samtiden kom hans indlæg ikke til at spille nogen rolle.

DUBLERINGSSYSTEMET OG KRIGEN 1864

Et reserveofficerssystem indføres administrativt

I dec. 1859 blev Thestrup krigsminister, og fik således mulighed for at føre dubleringstanken ud i livet. Da bevillingsmyndighederne ikke ville forøge linieofficerernes antal, blev det derfor nødvendigt med en hurtig løsning af reserveofficersspørgsmålet, og det fornødne finansielle grundlag fik Thestrup ved at afskaffe underkorporalernes²² sidste tjenesteår og derved spare lønninger m. v. Som forklaring angav man, at det extra år, underkorporalerne havde i forhold til det øvrige mandskab, i høj grad vanskeliggjorde tilgangen af de bedste elementer. Endvidere nedlagdes Landkadetakademiet, uden at der oprettedes en anden tilsvarende militærskole.

For de derved sparede midler gennemførtes ad administrativ vej en reserveofficersordning. En kgl. resolution af 29. sept. 1860 om »Bestemmelser ang. tilvejebringelsen af reserveofficerer ved infanteriet« indførte en reserveofficersskole med 8 måneders uddannelse, hvorefter bestående elever ville blive udnævnt til reserveofficerer og hjemsendt for blot to gange senere indenfor værnepligtstiden at blive genindkaldt til manøvrer. Ansøgerne skulle være fyldt 17 år og fremlægge vidnesbyrd for bl. a. dannelsestrin. Ved genindkaldelse ville de blive lønnet som linieofficerer, med hvem de også i krigstid ville dele avancementsvilkår. Endvidere skulle de have samme fortrinsadgang til en række civile embeder som deres kolleger af linien. Det drejede sig om ialt godt 700 embeder under postvæsenet, telegrafvæsenet og toldvæsenet, og hertil kom en række embeder under krigsministeriet, først og fremmest intendantposter ved afdelingerne. Endeligt fandtes i bestemmelserne et punkt om, at man på en påtænkt linieofficersskole kun ville optage reserveofficerer.

Da der strax meldte sig et større antal elever end de 50, man havde regnet med, besluttedes det at oprette to sideløbende skoler. Den 8. marts 1861 mødte 95 aspiranter på Landkadetakademiet i Bredgade i København og 81 på Kronborg. Som distinktion fik de på den mørkeblå våbenfrakke røde skulderklapper med bred sølvkant. Denne distinktion kom til at leve videre som kendemærke for Officersskolens yngste klasse (der som det senere skal ses, oprindeligt var sekondløjtnantselever) helt op til 2. verdenskrig. Tre måneder senere opret-

²² Indtil 1951 aspirantgrad til den laveste underofficersgrad, korporal, og tillige anvendt som »udmærkelsesgrad« for »flinke menige«. Underkorporalen var, indtil 1922, den eneste i Hæren, der hverken var menig, underofficer eller officer, men udelukkende »befalingsmand«.

tedes en tredje skole med 90 aspiranter på Frederiksberg slot, der hermed for første gang blev hjemsted for en officersskole.

Disse skoler var udelukkende beregnet på at give infanteriet reserveofficerer. For de andre våbens vedkommende åbnedes der imidlertid også efterhånden for en tilsvarende uddannelse, dog på lidt andre vilkår. Ved en kundgørelse af 11. marts 1861 bemyndigedes således artilleriet til at antage 30 »dertil skikkede« unge mænd til

SEKONDLØJTNANT AF INFANTERIET I ALMINDELIG
TJENESTEDRAGT

Mens buen var ens for alle officerer, markeredes hans grad af feltdistinktionen på skulderen. Sabelen (en privatmodel, variant af M/1858) bæres i sort lakgehæng. Mærkværdigvis har den ingen portepe. Efter krigen blev denne unge løjtnant cand. med. og siden gennem mere end et halvt århundrede en af danske teaters mest feterede navne, kgl. skuespiller Peter Jerndorff.

uddannelse til reserveofficerer, således at de efter udnævnelsen kunne gøre tjeneste som løjtnanter på faste batterier samt ved arsenaler, laboratorier (= ammunitionsarsenaler), parker m. m. Uddannelsen skulle vare et år, nemlig 9 måneder på skole og 3 måneder i praktisk tjeneste, mens al indkaldelse til senere tjeneste i fredstid bortfaldt. Året efter ændredes disse bestemmelser derhen, at der årligt måtte

antages 6 artilleraspiranter, der skulle gå på skole 1 år og efter udnævnelse gøre tjeneste i 4 måneder samt genindkaldes to gange til manøvrer. Hensigten med forlængelsen af uddannelsestiden var, at de nu også skulle kunne gøre løjtnantstjeneste ved feltartilleriet.

Resultatet af denne løjtnantsskole må formodentligt have været meget tilfredsstillende, idet 16 af de 27 sekondløjtnanter af reserven året efter udnævntes til premierløjtnant, samtidigt med at et nyt hold aspiranter blev taget ind.

RESERVEOFFICERSASPIRANT AF RYTTERIET 1864

Uniform og lædertøj som for menige dragoner, mens huen er en officershue. På skuldrene har han aspirantdistinktionen, en karmoisin skulderklap kantet med en bred sølvtræse. Fotografiet viser aspiranten i almindelig tjenestedragt. I felten brugtes lange støvler og spændesporer.

Også rytteriet fik bemyndigelse til at antage 6 aspiranter årligt. De skulle i eet år skiftevis på skole og i geleddet, hvorefter fulgte udnævnelsen til sekondløjtnant, og i denne grad skulle de yderligere gøre tjeneste i 4 måneder og siden genindkaldes to gange. Svarende til infanteriets aspirantdistinktioner anlagdes ved artilleriet og in-

geniørerne mørkeblå skulderklap med guldtrøse og for rytteriet kar-moisin skulderklap med sølvtrøse.

Ved rigsrådets budgetdebat i jan. 1862 kom flere af talerne ind på den nye reserveofficersuddannelse. Tscherning hævdede bl. a., at de antagne aspiranter gennemgående var for unge, og kom igen ind på, at der burde være adgang til reserveofficersposterne for egnede under-officerer, der f. ex. burde besætte $\frac{1}{3}$ af pladserne. Flere andre hæv-dede, at uddannelsen var for ringe, og understregede værdien af, at de nyudnævnte sekondløjtnanter også fik lejlighed til at gøre tjene-ste som sådan inden hjemsendelsen. En anden betragtning, der brag-tes ind i diskussionen af departementschefen i krigsministeriet, major Stephan Ankjær, var spørgsmålet om reserveofficerernes anvendelses-og ansættelsesmuligheder ude i det civile liv. Ingen ville tage en re-serveofficer i sin tjeneste, »der er en usikker person, man ved aldrig, hvor man har dem«. Således havde man i selve finansministeriet sagt: »Her bliver ingen reserveofficerer antaget«. Ankjær bad derfor fi-nansministeren påtale noget sådant overfor sine embedsmænd. Finans-ministereren svarede, at det stod hans embedsmænd frit for, hvem de ville antage til private medhjælpere, men benægtede iøvrigt, at noget kontor under finansministeriet havde nægtet at ansætte reserveoffi-cerer.

Atter ved næste års budgetdebat kom reserveofficersspørgsmålet frem. Kaptajn W. O. W. Lehmann, som var ivrig forsvarsven, mente stadig ikke, at man fik tilstrækkeligt dygtige officerer ad denne vej. De manglede bl. a. »vanen til at føle sig som berettigede befalings-mænd overfor underofficererne, der er deres fødte modstandere«. Det var dog en forbedring, at krigsministeren (på dette tidspunkt oberst Lundbye) havde erklæret, at de nye løjtnanter burde have i det mindste 4 måneders tjeneste i geledet. Også den gang tog Tscherning til orde, idet han hævdede, at der var for meget skole og for lidt praktisk tjeneste. »Det at leve blandt tropperne, og daglig gøre tjeneste imellem dem som underofficerer eller selv som menig, lærer de noget ganske andet af end ved at gå hver dag og exercere og mønstre og engang imellem tage ud for at kommandere deres jævnlige; dette er en urigtig måde at opdrage dem på«. Det menige mandskab burde kunne avancere til underofficerer og så få håb om at kunne blive officerer. De officerer, man ville få på den måde, ville i underordnede officersstillinger i krig være langt mere brugbare »end de mest lærd dannede, som i en håndvending bringes ind i rækkerne; hvad de sidste duer til ved man ikke, før man har prøvet dem!«

For at vise sin velvilje mod 30'ernes 17-måneders tjenende reservebefalingsmænd affattede ministeriet nogle strenge bestemmelser om, at man først skulle udtage de frivillige, der meldte sig til skolerne, for så vidt de var egnede, og bagefter de egnede, selv om de ikke havde meldt sig frivilligt. Det er svært at se, hvori forskellen lå fra den hidtil gældende praksis, hvor man havde udtaget det antal egnede, man skulle udtage, og det var stadig fikseret, og selvfølgelig først og fremmest blandt dem, der gerne ville selv. Det var en forordning, der brugtes megen tryksværte på i aviserne og mange ord på ved de politiske møder på den tid, uden at det ændrede en tøddel ved de ofte meget begrænsede muligheder, som især provinsregimenterne havde for at opfylde det talmæssige krav om elever til skolerne.

1937-LOVEN

Den døde slås ihjel igen

Ellers betød 1937-lovene for Forsvaret kun fornyet »tilpasning«, yderligere nedskæring af tjenestetiden, et par små-omorganiseringer eller blot omdøbninger af gamle begreber med nye navne, og krigsreservens pligtige genindkaldelser halveret fra to gange 25 dage til en gang 20 dage!

Da loven vedtoges den 7. maj 1937, var man nået så langt ned i »frivillig afrustning« til vands, til lands og i luften, at det var svært at tale om, at landet i det hele taget havde et forsvar. Trods de yderst beskedne styrkekrav til reserveofficerskorpset viste en opgørelse i efteråret 1937, at der ved mobilisering ville være et udækket behov for ca. 400 løjtnanter og små 1000 underofficerer af rådighedsreserven.

I denne tilstand gik Danmark de skæbnetunge år 1938, 1939 og 1940 imøde. Landet var faktisk blevet et militært tomrum. Nogen udenrigspolitik kunne ikke mere føres, enhver trussel, ethvert »ønske« udefra måtte vi bøje os for.

Værnenes personel var blevet reduceret til vogtere af en tradition uden indhold, men trods alt en tradition, der formåede at holde troen oppe hos de stærkeste. De fandtes. Dem skylder det danske folk megen tak.

Når den nye reduktion af Forsvarets kraft ikke formåede at slå tro og tjenesteglæde helt ned, må forholdet i hvert fald for Hærens vedkommende søges i, at det daglige liv, der levedes i kompagnier,

batterier, eskadroner og eskadriller (Hæren havde stadig, som Den kgl. Marine, sit eget Flyvevåben), ikke prægedes iøjnefaldende af »saneringerne«.

Derimod mærkedes reduktionerne stærkt for reserveofficerernes vedkommende, muligheden for at få styrker til øvelse i genindkaldelsesmånederne var blevet alvorligt forringet — i nøgne tal var *genindkaldelserne blevet reduceret til 40% af, hvad de var efter 1932-ordningen!*

Det var under den sidste af disse skrabede genindkaldelser, at Danmark, som andre lande, fik en forsmag på, hvad den kommende tid ville bringe: Münchenkrisen i september 1938 udspillede, medens Hæren endnu en gang prøvede at få lidt realistisk uddannelse ud af det helt udsultede efterårsmanøvre-apparat, som loven muliggjorde.

1. Beredskabsstyrke

Krisen blev, som bekendt »bemestret« — og det første offer for stormagtspolitikken, som altid en småstat, betalte for »freden«. Der gik et halvt år, og Czechoslovakiet kom igen i brændpunktet, nye overgreb mod en magt, som en stormagt — stadig Tyskland — risikøst kunne underlægge sig. For første gang siden 1914 gik en dansk regering — modstræbende ganske vist — med til nogle begrænsede militære foranstaltninger. Det kunne ikke skjules, at mens hele verden med tilbageholdt åndedræt »tog ladegreb«, fandtes der dårligt nok en uddannet soldat under fanerne i Danmark. Det var i april 1939.

Først til maj ventedes årets rekrutskoler etableret, så der ville gå måneder, før der fandtes en udrykningsklar enhed i hele riget. Under omstændelige forklaringer og løfter om, at den nu annoncerede ekstraordinære »forøgelse af fredsstyrken« ville komme den pågældende årgang til gode i form af en strøget genindkaldelse det følgende år, befaledes den i oktober 1938 og april 1939 hjemsendte årgang 1938 genindkaldt med møde den 8. maj 1939. Der var forlods lovet den hjemsendelse den 15. juli s. å., »når forårets rekrutter var så veluddannede, at de kunne overtage beredskabstjenesten«. I godt 2 måneder kom Danmark således for første gang siden sikringsstyrkens hjemsendelse til at råde over en 7—8 tusinde uddannede soldater, klar til egentlige militære opgaver.

Rådighedsreserven indkaldtes straks i denne forbindelse og af krigsreserven årgang 1937. Alligevel kneb det med enkadringen, og mangfoldige underafdelinger fik hverken en premierløjtnant eller

en tostjernet løjtnant af reserven, men havde sekondløjtnanter som næstkommanderende. Kommandoinfiltrationen (se side ??) var straks igang igen.

Man søgte gennem hvervning til frivillig tjeneste at få nogle sekondløjtnanter og kornetter til at påtage sig nogle ugers tjenstgøring i denne, senere kaldet »1. beredskabsstyrke«. Det lykkedes i nogen grad at få tag i en del ældre sekondløjtnanter og kornetter. Af sidstnævnte kategori henvendte man sig dog kun til dem, der havde kvalificeret sig til den officersudnævnelse, de strøgne genindkaldelser de sidste 10—15 år havde udelukket dem fra.

De gamle kornetter kommer ind

Disse ældre løjtnanter gjorde gennemgående fortrinlig fyldest. Alder og modenhed sammenholdt med den respekt, de nød, også blandt officianterne, velplacerede i en civil karriere, som mange af dem var, spillede her ind. Det var igen en følge af, at der var mange at tage af, så regimenterne kunne rette direkte opfordringer til dem, de skønnede havde den bedste civile baggrund for at blive indkaldt til officerstjenestens omfattende krav.

Det kunne i adskillige tilfælde med en vis tilfredshed konstateres, at mange, der ikke havde gjort tjeneste i op til 10—11 år, flere op til 15 år, takket være de tre reserveofficersforeninger og disses kursvirkosomhed ikke stod helt famlende over for det meget nye stof, de blev konfronteret med.

Mange år senere skulle »Hærens Brevskole« sætte en tyk streg under den forbløffende mængde militære kundskaber, en civil mand kunne tilegne uden at være i nærheden af en militær enhed.

Denne »første beredskabsstyrke« blev uniformsmæssigt en sensation: hovedparten af de genindkaldte styrker fik ved ikklædningen som bedste sæt en gulbrun (khaki) uniform M/1923 til alarmering og udgangsbrug. For første gang i 25 år sås (uden for Den kgl. Livgarde og Rytteriet) officerer og mandskab i uniformer af samme farve — ved visse lejligheder. Til daglig tjeneste brugtes stadigt lysegråt/grågrønt/lyseblåt.

Sommeren 1939 blev udenrigspolitisk truende og urolig. Men det forhindrede ikke regeringen i at hjemsende beredskabsstyrken den 15. juli. For rådighedsreserven havde indkaldelsen bragt et spørgsmål om berettigelsen af at holde rådighedsreserven inde frem i dagslyset. Forpligtelsen lød på 30 dages tjeneste årligt — og når

»Hærens overgang til krigsfød« nødvendiggjorde kadrenes øgning. Men hvad var denne »forøgelse af fredsstyrken«? Sagen skulle i den følgende tid komme yderligere i rampelyset og afsløre, hvor vanskeligt det er at give love for en militær rådighedsreserve.

I august holdtes det første nordiske reserveofficersstævne, som Danmark var vært ved, i København. Efter en vellykket feltkonkurrence i omegnen af Slagelse kunne gæster og værter skilles med et »på gensyn — næste år«, et farvel, der virkede lige så trykkende som den lumre augustluft i de dage. Der skulle gå fem år, inden man atter kunne mødes. Men da var der gabende huller i rækkerne — størst i de finske.

2. VERDENSKRIGS UDBRUD

2. Beredskabsstyrke

Natten til den 2. september blev hele rådighedsreserven atter indkaldt — og natten efter krigsreserven af menige fra 1934—38, for officerer og underofficerers vedkommende yderligere årgangene 1932—33. Det frimodige løfte til 1938'erne om ikke at komme igen kunne således ikke holdes. Men fra regeringens side skyndte man sig at love årgangen, at det hele kun drejede sig om en »kortvarig mønstring«! Det var et løfte, der øjeblikkeligt indicerede, at der var tale om en militær foranstaltning, der ikke skulle tages for alvorlig, og at indkaldelserne — i modsætning til 1914 — nærmest skulle opfattes som en vedkenden sig af en vis forpligtelse til at træffe lidt militære foranstaltninger, når der nu engang var udbrudt en verdenskrig. Det kunne jo afstedkomme en traditionel indignation, at regeringen intet ville foretage sig, mens krigsfaklerne tændtes en for en rundt om os.

Det viste sig senere med al tydelighed, at det også var formålet med indkaldelserne, som hverken blev ført til bunds eller til tops, og som ikke gav Forsvaret nogensomhelst »form«. Hele apparaturet skulle kun tjene til, at man kunne sige, at man som en konsekvens af de alvorlige forhold naturligt havde foretaget militære indkaldelser! At disse var helt uden samlet plan kunne kun ses indefra — ikke udefra. Det var hverken »Sikringsstyrke« eller mobilisering, og de militære myndigheder kunne umuligt vide, hvilke forholdsregler, der skulle træffes. Alene spørgsmålet om tilvejebringelse af køretøjer og heste måtte afgøres helt uden om de forelagte bestemmelser.

Nogensomhelst taktisk placering af styrkerne — endsige sam-

mendragning — fandt ikke sted i almindelighed. Det hele bar præg af blot at være en indrepolitisk foranstaltning, for at få fred for »de militær-ivrige« partiers spørgen på Rigsdagen.

De små 35.000 mand, som Hæren bragtes op på, blev da også, uden hensyntagen til begivenhederne ude i verden, i efterårets og vinterens løb hjemsendt så hurtigt, det var muligt. Da dommens dag kom, havde Danmark een uddannet årgang under fanerne. Der blev letforståeligt ikke tale om egentlig militær indsats fra dansk side udover enkelt, ikke koordinerede småfægtninger*.

Tro på tværs af håbløshed

Som nævnt side 96 kom selvbeklæder-uniformeringen straks i september 1939 i søgelyset, og ved mange enheder tog det op til 14 dage, før samtlige officerer var udrykningsklare m.h.t. uniformering og udrustning! Det var på samme tidspunkt, som man hjemsendte årgang 1938 og slog hul i de i forvejen svage styrker. Dette skete samtidig med, at opsynsmanden på det ubemandede (!) Borgsted Batteri ved indsejlingen til Grønsund kunne høre drønene fra den dødedans, der slettede Polen af rigernes tal — knust af de allierede tyske og russiske hære.

Der blev fra regeringens side gjort, hvad der kunne gøres for at fratage hærledelsen troen på, at Hærens existens og tjeneste var af mindste interesse for landet. Alligevel lykkedes det ikke at slukke gnisten i dens ansvarliges rækker, hvor man ufortrødent satte ind på at prøve på at få lukket de mange huller i vort landforsvars spinkle gærde med forskellige foranstaltninger. Om disse kan man læse i Danmarkshistorien, men her skal nævnes indsatsen for at øge tilgangen til rådighedsreserven fra krigsreservens rækker. Manglen på premier- og reserveløjtnanter ville, om Hæren alligevel blev sat på krigsfod, være katastrofal, hvorfor man i vinteren 1939—40 opfordrede et antal sekondløjtnanter ved alle våben, tjenstgørende som hjemsendte, til at forberede sig til en eksamen, der skulle muliggøre deres udnævnelse til løjtnanter af reserven — altså rådighedsreserven. Forberedelsen skulle ske gennem privat manuduktion, som for de tjenstgørendes vedkommende blev arrangeret ved regi-

* Den faktisk modstandslose overgivelse var i nøje pagt med regeringen Stauning—Munchs udenrigs- og forsvarspolitik. At den i den frie verden mange steder efterlod indtrykket af, at Danmark var i ledtog med Nazi-Tyskland er forståeligt. Det var i hvert fald en begunstigelse af demokratiernes fjender og vanskelig at forklare som »neutralitetspolitik«.

menterne af frivillige linieofficerer. For de hjemsendtes vedkommende overlod man til de sekondløjtnanter, der fik opfordringen, selv at finde manuduktører, hvad der for dem, der boede i de større garnisonsbyer var relativt let.

Det tjener adskillige linieofficerer til ære, at overalt, hvor opfordringen rettedes, var beredvilligheden til stede, og i marts 1940 kunne hæren på sine forskellige løjtnantsskoler udexaminere 100 kandidater, der nåede at blive udnævnt — — 2 dage efter, at landet var blevet besat!

Det står i dag som mere end gådefuldt, at så megen idealisme kunne mobiliseres inden for en hær, hvis kår havde været og var af en sådan art, at man næppe fatter, at nogen ville påtage sig en sådan fritidspræstation — men i Danmark synes militære idealister at være sejere end andetsteds, og sejere end andre idealister.

Nye mistænkeliggørelser af reservens officerer

Idéen bag denne foranstaltning — hjemmestudier, der satte folk i besiddelse af tilstrækkeligt med kundskaber til at kunne klare en avancementseksamen, var blevet prøvet i årene før. Den alvorlige svigten af såvel kvalitativ som kvantitativ tilgang til »løjtnantsskolerne« havde i 1937 og 1938 ført til, at man, hvad man senere ville kalde: på brevis, tillod sekondløjtnanter, der nok kunne tegne sig for rådighedspligt, men ikke være borte fra erhverv og hjem i et halvt eller helt år, at læse privat og indstille sig til løjtnantsskolernes eksamen side om side med »kostgængerne«. Idéen havde medført, at en ny type reserveløjtnanter var dukket op: folk med alder og dermed modenhed, samt — hvad der ikke var mindre vigtigt — en afsluttet civiluddannelse, der muliggjorde, at de kunne overse deres livsplan og regne ud, at de godt kunne påtage sig rådighedspligt i Hæren. At man i 1930'erne måtte regne med, at det var ensbetydende med, at sommerferien »røg«, skal nævnes i forbifarten. Dengang var det almindeligt, at folk først giftede sig, efter at de mod tyvernes slutning eller tredivernes begyndelse var kommet i vej med embede eller bedrift — så der var ikke — normalt — nogen nystartet familie at tage hensyn til.

Systemet blev straks udsat for en sønderlemmende kritik i »Of-ficiantbladet«, der skrev hadefuldt mod idéen. Nu var det galt igen med disse »unge sekondløjtnanter«, der nu skulle, som det udtryktes, »ligestilles med overofficerer« og »uden egentlig uddan-

nelse« springe samtlige officianter forbi. Det var skammeligt, at disse monotone udfald, der forgiftede luften for de nyudnævnte, ikke blev imødegået straks fra kompetent side. Det kunne have været gjort yderst nemt med et enkelt spørgsmål: Hvordan skal Hæren ellers fylde sine ledige numre i rådighedsreserven? Man var igen kørt op med, at det burde være officianterne, der blev løjtnanter af reserven — men stadig uden redegørelse for, hvad *de* så skulle, når Hæren gik på fredsfod, eller hvem der skulle udføre officianternes tjeneste, for der var i forvejen for få officianter.

BESÆTTelsesÅRENE 1940—45

Kampen om sjælene begynder

Reserveofficerskorpsets tilværelse under besættelsesårene vil selv den omhyggeligste historiker aldrig kunne samle en sammenhængende fremstilling af.

Ingen journaler eller krigsdagbøger kan hentes frem som kilder, og de få øjeblikke, hvor uniformerede danske hærstyrker stod i kamp over for tyske, indskrænker sig til morgentimerne den 9. april 1940 og nattetimerne den 28.—29. august 1943.

Tablisterne er forståeligt nok små fra disse korte episoder, 2 reserveofficerer faldt den 9. april 1940 på Værløse flyveplads, men adskillige fik deres ilddåb den morgen*.

Det lykkedes i de nærmest følgende døgn enkelte at komme over isen til Sverige og nå de norske styrker, med hvilke de deltog i felt-

* En ung reserveofficer, der som så mange lige var blevet hjemsendt, mens det trak op til det store drama, havde den 9. april en oplevelse, som ikke er blevet omtalt noget steds.

Den kan da passende bringes som en fodnote i denne fremstilling, men også kun som sådan. Han vækkedes på sin bopæl i umiddelbar nærhed af Amalienborg Slot ved lyden af den ild, som Den kgl. Livgardes vagtstyrke åbnede mod de tyskere, der rykkede frem gennem Bredgade. Med en klar fornemmelse af, at »nu havde Kongen brug for sine mænd«, iførte han sig i hast sin nyligt af-lagte feltuniform, greb sin pistol og styrtede ned på gaden, op mod slottet, hvis skildvagter var trukket over til gadehjørnerne for at deltage i kampen. Uantastet løb han derfor direkte ind i residenspalæet og befandt sig pludselig i ordets bogstavelige forstand »for tronens fod«. Med huen under armen meldte han sig til den omkringstående kongelige familie, og til de tilstedeværende ministres almindelige forbløffelse direkte til tjeneste hos Hans Majestæt.

Situationens alvor var tydelig at aflæse i den fortvivlede monarks ansigt. Han oplevede i de samme minutter at se hele sin kongegerning splintret og riget langt i lænker. Man har lov at gætte på, at den unge selv-mobiliserede reserveofficers uventede tilsynkomst i det øjeblik har virket som en troksaberklæring fra en kampberedt undersåt.

»Tak,« var Kongens svar, »De kan melde Dem til den jourhavende adjutant...« Et øjeblik efter slettedes landet af de selvstændige nationers tal.

toget, indtil Norge bukkede under i juni. Under den finske vinterkrig havde et antal reserveofficerer ladet sig hverve til Finlands hær. Der nåede kun enkelte at komme i kamp, og blandt disse faldt tre. Det samlede danske kontingent nåede ikke til fronten, før freden var sluttet i marts, men inden korpset var nået hjem til Danmark, var det tyske angreb på Danmark og Norge en kendsgerning. Enkelte reserveofficerer nåede fra Finland til de kæmpende styrke i Norge.

Danske patrioters almindelige fortvivlelse over landets skæbne, som følte med særlig styrke af de faste officerer, var selvfølgelig også følelig blandt reservens officerer, på hvem hele officerskorpsets åndelige holdning tydeligt afsmittedes.

Det var med en prisværdig sans for et officerskorps fornemste pligter, at adskillige danske regimentschefer straks gik i gang med at samle og påvirke officerskorpset som helhed. Det befandt sig i en form for ydmygende krigsfangenskab, hvori al tænkelig moralsk støtte var fornøden. Her blev reservens officerer ikke glemt, og megen tro og vilje overlevede i denne mørke tid takket være det, der blev gjort for at holde sammen på stumperne og holde troen oppe.

Sådanne foranstaltninger, hvor en regimentschef drog sine linie- og reserveofficerer til sig gennem regelmæssige møder og diskussion henholdsvis foredrag, var også tilskyndet af det forsøg, der fra besættelsesmagtens side straks sattes igang for at hverve danske officerer og reserveofficerer for »den tyske tanke« ...

De første provokationer

Besættelsestropperne ligefrem arrangerede »sessioner« med opfordring til danske soldater, særlig befalingsmænd, om at give møde og få et officielt stempel som værdige til at blive sendt til Tyskland og gennemgå en nazificeringsproces, der kunne gøre dem til nazismens apostle, nu da alt skulle samles i et stortysk rige! I den forbindelse spekulerede tyskerne kraftigt i et håb om, at den harme, man mente den danske regerings udenrigspolitik (eller mangel på samme) kunne have udløst i dem, der havde viet deres liv til et militært forsvar af vort land — den kunne omsættes til et åndeligt oprør mod »systemet«, som tyskerne så kunne inkassere gevinsten af.

Denne tyske virksomhed satte ind umiddelbart efter, at landet var blevet besat og blev et letfatteligt varsel om, hvad der var i vente.

Det tjener derfor »Generalkommandoen«* til virkelig ære, at den — skønt også krigsfange og levende på besættelsesmagtens uønskede »nåde« — øjeblikkeligt reagerede mod denne slet tilslørede nazifiseringsproces og usmagelige spekulation i formodede modsætningsforhold i et besat folk, ved at udsende en klar advarsel til alle militære enheder mod, hvad her var arrangeret.

Det var en modig, fornem reaktion, som forblev ubekendt for of-

EN MINDEPLADE FRA 1940—45 PÅ EN RESERVEOFFICERSSKOLE

Navnene rummer også adskillige linieofficerer samt en enkelt officiant og en underofficer, der virkede som lærer på skolen. (Forfatterens foto).

fentligheden, der kun blev præsenteret for de tyske »resultater« — og heller aldrig er blevet omtalt i besættelsestidens historie, hvor den med rette hører hjemme. Man kan undre sig over, at hærledelsens mandige optræden — dokumentet er faktisk side 1 i Danmarks modstandsbevægelses historie — ikke udløste tyske represalier mod dets klare spro, der ikke lod nogen tvivl om et dansk officerskorps første og sidste forpligtelse. Og i så henseende kan ingen grænse trækkes mellem linie og reserve.

* Hærkommandoens betegnelse 1922-1951.

Enkelte quislinge, men talløse frihedskæmpere

Alligevel lykkedes det her som overalt, hvor besættelsens svøbe var gået over Europa, at lokke svage sjæle ud i det utilgivelige landsforræderi, og såvel linien som reserven fik sine quislinge, der kastede skam og skændsel over deres korps.

Men det var dråber i havet, omend det var dem, der herhjemme som i andre besatte lande pådrog sig mest opmærksomhed.

Som krigen skred frem, voksede modstanden, og her blev det især den ene af de tre førømtalte foreninger, der blev det åndelige ståsted for reserveofficerernes deltagelse i modstandsbevægelsen.

Dens medlemmer kom da efterhånden også i søgelyset kulminerende med en almindelig arrestation af samtlige bestyrelsesmedlemmer og nøglepersoner natten til den 29. august 1943.

Stikkere slap man ikke for. En blev afsløret på en ligefrem fornøjelig måde. I sommeren 1943 havde man, ejendommeligt nok uden indsigelse fra tysk side, etableret en weekendlejr for reserveofficerer på Akademisk Skytteforenings ejendom »Høje Sandbjerg« i Nordsjælland under F.L.K.'s ledelse. Dennes formand var en initiativrig, fantasifuld og handlekraftig person, der gerne ville lægge lidt farve ind i de ellers så tamme øvelser, man i den tid kunne tillade sig. Om natten alarmerede han derfor lejren — godt 100 mand — og meddelte, at der var udbrudt opstand i København og kommet telefonisk ordre fra »Generalkommandoen« om, at lejrens officerer øjeblikkeligt skulle sætte sig i march mod Sorgenfri Slot og der, ved hjælp af våben, som lå på et nærmere angivet sted, befri det af tyskerne under bevogtning værende kongehus! Han tilføjede: »Mange af os vil i nat segne for tyske kugler — men se til, at I sælger jeres liv så dyrt som muligt!«

Ikke uden en vis alvor tørnedes der ud i den mørke augustaften, og man satte sig i march mod residensen i Kgs. Lyngby. *Det* var for meget for sekondløjtnant S. At blive tvunget til at kæmpe mod dem, han havde lovet troskab og oplysning om »de engelskvenlige reserveofficerers« gøren og laden — og som tak måske selv måtte bide i græsset Under endeløs jubel trådte han frem og bad for sit liv! — I samme øjeblik gik der et lys op for adskillige; pludselig stod forskellige af løjtnant S.'s ord og handlinger i et forklaret skær. Kort efter afblæstes øvelsen — og foreningen var et medlem fattigere.

Det var ikke den eneste lejr, der i den periode blev holdt af re-

PARADE FOR HÆRCHEFEN I 1942.

Man kan ved synet af dette billede, 25 år efter det blev taget, med føje spørge: hvornår var dummet, reserveofficererne eller besættelsesmagten? De tre reserveofficersforeninger gjorde, hvad der stod i deres magt for at stabilisere den patriotiske moral i 1940—45, bl. a. ved undertiden at samle medlemmerne til forskellig øvelsesvirksomhed, der afholdtes i weekend'er o. tilsv. At tyskerne, som hurtigt fik et godt øje til disse foreninger, ikke slog til ved disse lejligheder, er ubegribeligt.

serveofficerer på Høje Sandbjerg — en af dem gik over i historien, som den første gang, hvor uniformeret kvindeligt personel af »Danske Kvinders Beredskab« — »Danmarks Lottekorps« forløber — var indsat i feltmæssige opgaver side om side med soldater. Det skulle ikke blive den sidste, men selv i det lammede og besatte Danmark kunne der altså i de få år føjes nye træk til Forsvarets historie og udvikling.

Krig og modstandskamp

Ud fra den klassiske sætning: bevar kadre og depoter*, hvor meget nedskæring der ellers er nødvendig, havde Generalkommandoen taget fat på at finde midler til at ride den storm af, som enhver kunne se ville være af midlertidig karakter. Ydmygende, kvælende, men midlertidig.

Hvert af årene 1941, 1942 og 1943 — til den 29. august det sidstnævnte år satte en endelig stopper for alt uniformeret militært virke, oprettedes kornet- og løjtnantsskoler, kursus for brevskoleløjtnanter og vedligeholdelseskursus for reserveofficerer. De besynderligste tilstande herskede. Således kunne man på de større øvelsespladser se danske tropper øve sig i den ene og tyske i den anden ende af samme område!

Fundamentalt lå der jo en dræbende foragt fra tysk side for, hvad Danmarks hær kunne præstere, og de 2200 mand, der tillodes opretholdt indtil 1943 var — omend morderens kanarieflugt — så dog et ydre tegn på den uskadelighed, man tillagde den danske soldat. Få mennesker vidste iøvrigt, at tyskerne også tillod den græske hær at bestå med en symbolsk styrke — og den havde dog nået at give dem råt for usødet.

For adskillige var disse tilstande utålelige. Et stigende antal søgte via Sverige at komme til England. Det lykkedes kun for et fåtal — men danske reserveofficerer nåede dog at gøre felttoget med i »The Buffs«, og fra udlandsdanskernes rækker gik alle, for hvem landets ære ikke var et tomt bogstav, ind i de allierede styrker. Andre nåede kun til »De frie danske« i Sverige, der storladent tillod danske og norske flygtninge at opstille og uddanne henholdsvis 5000 og 12000 mand, som blev ekviperet fra svenske depoter. Mangfoldige reserveofficerer indgik i disse styrkers kadre, adskillige efter en ikke ubetydelig indsats i modstandskampen hjemme — men til sidst stillet over for valget: Sverige eller fangenskab.

* Jfr. den britiske (territorial)hærs overlevelse 1919-1939.

Tallet på dem, der satte livet til i frihedskampen, voksede støt, og mange andre faldt i fangenskab med et koncentrationslejrophold som resultat.

Det var ikke tilfældigt. Officerer og officianter og reserveofficerer var en efterspurgt »vare« under frihedskampen selv i det militær-fjendtlige Danmark. Alene kendskabet til våben og elementær taktik var nok til at gøre dem efterspurgte. Det kunne også konstateres, at den uddannelse, reservens officerer havde gennemgået, havde sat sit præg på den enkelte. En pligtopfyldelsens, fædrelandskærlig of-fervilje var et generelt træk, og utallige er de reserveofficerer og kornetter, der sammen med reservens underofficerer og de faste officerer og officianter satte livet ind på en nødvendig, men risikofyldt opgaves løsning, uden at nogen, udover de, der gav ordren, nogen-sinde fik det ringeste kendskab dertil. Kun de, der faldt eller fan-gedes, fik navnet frem — og så de enkelte, der blev forundt at del-tage i de *helt* store inter-allierede foretagender. Men det er ingen utilbørlig overdrivelse at tale om »den ukendte soldat« i denne sammenhæng. Det må også gerne blive nævnt. Vilkårene for reserve-officerernes modstandsarbejde var jo helt anderledes komplicerede end for linieofficerernes.

Reservens særlige forhold i modstandskampen

Liniens officerer var nu engang krigere af profession, og landet var, i hvert fald efter almindelige æresbegreber, i krig med Tyskland, hvis nedkæmpning var forudsætningen for Danmarks fortsatte beståen. Linieofficererne var ansat i en hær, som i materiel forstand ikke eksisterede, og de kunne bekvemt gå under jorden. Ingen sav-nede deres tjeneste — undtagen modstandsbevægelsen, og der mod-toges de med åbne arme. De havde ingen bedrift eller anden civil håndtering »at se til«. De kunne helt hellige sig kampen for fædre-landet. Der skulle ikke tjenes til føden — lønningen faldt på dato — og faldt officeren eller officianten, var der en enkepension til de efterladte.

Reservens officerer og underofficerer var vanskeligere stillet. De var ulønnede, og skulle familien eksistere, måtte de — foruden som modstandsfolk — virke i deres daglige, civile gerning. Det var dels belastende for kræfterne, dette at føre krig om natten og for-retning om dagen, men det var først og fremmest risikofyldt, fordi bedrift eller embede var en adresse, hvor man før eller siden -- hvis man var tysker — kunne få fisken i nettet.

Der kom ingen check »til den første« fra finanshovedkassen til den modstandskæmpende reserveofficer, -sergent eller -korporal — så han måtte tage mange risici for samtidig at opretholde livet. Adskillige mistede det på den konto! Og der var ingen pension til de efterladte, når den faldne var »af reserven«.

Men linie og reserve mødtes iøvrigt i fælles vilje og fælles foragt for de — tidligere — kammerater, der gik fjendens ærinde. Ejenommeligt nok var det folk, der havde givet mest udtryk for harme over regeringens udenrigs- og forsvarspolitik. Besynderligt at disse landsforrædere, der råbte op om regeringens forræderi ved at lukke fjenden ind i landet uden sværdslag, meldte sig til tjeneste *hos samme fjende!* Det havde været mere konsekvent, om de havde meldt sig til tjeneste hos dem, der bekæmpede de styrker, som de var så forargede over, ikke var blevet bekæmpet i invasionstimen. Nu havde de ved deres knæfald gjort fælles sag med dem, hvis knæfald for den samme magt kort forinden havde forarget dem så stærkt.

Dette skrift er ikke rammen om modstandsbevægelsens historie, ej heller om den enkelte frihedskæmper, der havde reserveofficersgrad. Det skal blot konstateres, at reserveofficererne på uangribelig måde som korps levede op til, hvad korpset havde ydet, da fjenden sidst hærgede landet. »Cotton-coat-officeren« kan uden at skamme sig se sin blåklædte, sabelbærende forgænger fra Fredericia. Isted, Dybbøl og Arnkildsøre lige i øjnene.

Og da klokkerne kimedede freden ind den 5. maj 1945, hængte han lige så stille maskinpistolen ind i skabet og tog fredens gerning op, lige så stille som hans bedstefar havde hængt sabelen op over plyssofaen for at tage fat på at vinde det indad, som udad var gået tabt.

Begge parter i dyb ærbødighed for de kammerater, der ikke fik lov at opleve fredens og sejrens frugter, og som havde betalt med deres liv til — nøjagtigt den samme fjende.

HÆREN GENOPBYGGES

Totalmobilisering af rådighedsreserven

Af det omfattende historiske stof, der rummer beretningen om det danske forsvars genopståen i sommeren 1945, kan kun nogle få enkeltheder fremdrages, der berører reserveofficerskorpsets tilværelse i disse — også meget bevægede — år.

Det er næppe for meget sagt, at året eller årene umiddelbart efter

besættelsens ophør, landets første tid med den genvundne frihed, hører til de vanskeligste for hovedparten af reserveofficerskorpsets folk.

Ved Hærens officielle reetablering den 10. juni 1945 blev der genindkaldt en enkelt årgang — 1943—44 med tilhørende krigsreserveofficerer og underofficerer. Men samtidig blev samtlige rådighedsofficerer, der ikke var tjenstgørende i »Den danske (Sverige)-Brigade«, hvis enheder var fordelt over hele landet med tyngden i Slesvig, indkaldt på ubestemt tid.

Mange var dog tjenstgørende i allierede styrker i udlandet eller endnu så engageret i modstandsstyrkerne, som langt fra var afviklede, at kun et mindre antal mødte den 10. juni ved Hæren.

Ved de første nye rekrutskoler, der oprettedes samme efterår ved samtlige regimenter og som stillede Hæren over for sin hidtidigt største enkadreringsbesvær, blev dog alt, hvad der kunne skræbes sammen af rådighedsofficerer, befalet til tjeneste.

Om »lovligheden« af denne foranstaltning blev der selvsagt ikke snakket meget — enhver følte en dyb taknemmelighed over, at det atter var danske tropper, der befolkede kaserner og lejre, og sammenlignet med, hvad der havde været ydet af tjeneste af reserveofficerer i vore allierede styrker, der havde nedkæmpet den forhadte besættelsesmagt, kunne ingen mand af ære give udtryk for besværing.

Alligevel blev — igen den økonomiske — belastning et overvældende problem, som den havde været det under modstandskampen, for en betydelig del af reserveofficerskorpset.

En streng efter-regering

Næsten alle med egen bedrift, i landbrug, industri, handel eller immatriel virksomhed, stod overfor en genopbygningsproces af egen næringsvej. De fleste var jo rystet af den almindelige mangel på alt, og af de afbrudte forbindelser til alle sider. Og for reserveofficererne kom dertil indehaverens måned- eller årelange fravær, mange vendte hjem til et virke, der faktisk lå i ruin — for umiddelbart derefter at blive indkaldt til tjeneste ved Hæren, nu da krigen var forbi! Det var undskyldeligt, at flere reserveofficerer, og det *var* jo dem, der udgjorde den ældste gruppe af de indkaldte og tilmed den med de fleste »selvstændige«, følte det strengt, NU at skulle indfri så krævende forpligtelser.

Tilmed lød indkaldelserne på »indtil videre, formentlig med hjemsendelse i foråret 1947«!!

Det incitament, der ved alle andre lejligheder, hvor reserven var blevet indkaldt, lå i, at fjenden truede landet eller stod i det, var borte. Reserveofficeren måtte se at finde sin »tjeneste-moral« i anden forbindelse, og der var ingen anden stabilisator end taknemmelighed mod de allierede styrker og konstateringen af, at disses reserveofficerer jo heller ikke »kom hjem« i sådan en overvældende fart, og normalt havde op til 5—6 års aktiv krig bag sig.

Der var opgaver nok for samtlige Hærens kadrer: Danske militære styrker var indsat på grænsebevogtning, bevogtning af fange- og flygtningelejre, af materiel-depoter, af minefeller og befæstningsanlæg, en besættelsesstyrke skulle sendes til Tyskland, der skulle uddannes titusinder af nyindkaldte rekrutter, modstandsbevægelsens folk, der ønskede at indtræde som officerer eller officianter i Hæren skulle uddannes, officianter, der ønskede at blive officerer, skulle på skole, det skulle reserveofficerer, der ønskede at blive linieofficerer, også. Stabene skulle genopbygges, og de skulle igen genopbygge hele Hæren med utallige uafklarede spørgsmål, ikke mindst hvilke materieltyper opbygningen skulle baseres på.

I besættelsesårene havde produktionen af befalingsmænd som helhed af gode grunde været abnormt lille. — Der var gabende huller i de i forvejen yderst spinkle kadrer.

Almindelig ordinær uddannelse af officerer, reserveofficerer, officianter og underofficerer skulle nu igang for fuldt tryk, kommissioner og udvalg skulle behandle talløse spørgsmål af personelfaglig eller materiel art.

Tilmed tillodes der en vis hvervning af frivillige til den britiske hær — en form for taksigelse for befrielsen.

Sekondløjtnants-gradens devaluering

Officielt skete alt i rammen af 1937-loven, hvis lilleputformat ikke havde meget tilfælles med befrielsesårenes travle militære virksomhed, et egenartet kapitel i Hærens historie.

Reserveofficerskorpset fik i de år tilgang dels fra de normale — unormalt store — skoler, dels fra folk, der efter god tjeneste i modstandsstyrkerne ønskede en officersbestalling i reserven, ligesom de, der ønskede en i linien også fik den — på »lempelige vilkår«.

Nogen form for »normtal« drøftedes ikke.

Man masseproducerede især sekondløjtnanter — og desværre ud fra en opfattelse eller administrativ mulighed, som aldrig burde have

været anvendt, som den blev. Tjenestetiden* blev sat til 15, senere 18 måneder for menige. Blandt dem kunne der udtages korporalselever, der efter 4—5 måneders rekruttid sendtes på korporalskole og blev korporaler ca. 12 måneder efter mødet som rekrut. Derpå tjente de 6 måneder som korporaler — og hjemsendtes sammen med deres rekruthold. Korneteleven derimod kunne man beholde inde i ialt 24 måneder, dels som kornet, dels som sekondløjtnant. D. v. s. at regimenterne havde 6 måneders mere gavntjeneste af kornetten end korporalen. Resultat: man sendte rub og stub på kornetskolerne for på den måde at få dækket det betydelige behov for folk til underofficerstjeneste i geledet, et behov, som ikke kunne dækkes ved en rimelig tilgang til sergentskolerne, som stadig virkede afskrækkende på hovedmassen af korporaler.

Det er indlysende, at man derved slog ind på en vej — en genvej, der som alle havde en regning, der senere skulle betales.

For det første kunne man ikke dække manglen på sergenter, d.v.s. korporalernes læremester, den indre tjenestes ekspert, den rutinerede instruktør og specialisten i tilsyn med mandskab og materiel, med kornetter af 2. årgang sluppet løs på første. Her var forudsætningen igen den ikke mere eksisterende liniesergent, i hvert fald rådighedssergenten, som manglede. Men bedre blev det ikke, ved at man 6 måneder senere gjorde kornetten til sekondløjtnant og lod ham fortsætte med sergenttjenesten — hvad der ikke var ualmindeligt. Således oplevede man sekondløjtnanter som gruppe- og korporalskabsførere, en devaluering af Hærens laveste officersgrad, som på den tristeste måde tog al form af betegnelsen sekondløjtnant. Og det var en grad, der ikke mindst i 1864 havde indskrevet sit navn i Hærens historie på smukkeste vis.

Man kan ikke fortænke officiantgruppens medlemmer i, at de stod hovedrystende over for denne personalepolitik, der bl. a. indbar det meget beklagelige, at de mest oplagte »korporalsemner«, der skulle danne rekrutteringsmassen for sergent-officiant-uddannelsen, gik tabt ved at komme på kornetskole og blive hjemsendt efter 6 måneders officerstjeneste, som de i alt for mange tilfælde ikke havde den civile forudsætning for, eller var alt for umodne til at klare.

* »Tjenestetiden« er i en værnepligtshær det åremål, pligten til at møde under fanerne i krig varer — herhjemme for menige ca. 20. år. Nutildags bruges udtrykket sædvanligvis om den første sammenhængende tjenestegøring under fanerne, begyndende med rekruttiden, fortsættende med »tjeneste i dækningsstyrken«.

Kvalitetsbetegnelse: SERGENT skifter indhold

Alt dette blev ensbetydende med, at »kornetidéen«, i forvejen belastet med visse mangler, der skulle fremgå af, hvad der er berettet andetsteds i denne bog, nu faktisk var gået i opløsning.

En meget ønskværdig revision af systemet blev, som så ofte i vort folks historie, når der er noget, der ikke virker, som det skal, ikke taget op, hvorimod »man afskaffede det hele«.

Således også her. Man ophævede ved personelloven i 1951 kornetskolerne og sendte de mulige reserveofficersemner på sergentskolerne sammen med de korporaler, der ønskede at gå videre til officiant, en betegnelse der nu omdøbtes til fenrik. Samtidig ophævede man rådhedsreserven for sergenternes vedkommende således, at man kun fik sergenter af krigsreserven. Da disse rekrutteredes direkte fra rekrutskolerne, det gjaldt både dem, der ansås for emner til reserveofficersskolerne og andre egnede, blev sergentbegrebet devalueret til ukendelighed. Bitre folk sagde: en rekrut blev oprindeligt udnævnt til underkorporal, når han havde gennemgået een befalingsmandsskole på 6—8 måneder — nu bliver han sergent, hvad der oprindeligt tog to til tre år.

Reserveofficersaspiranten skulle nu først gennemgå en underofficersskole og derpå gøre underofficerstjeneste minimum 4 måneder, hvorefter han — på ansøgning — kunne indtræde på en reserveofficersskole og normalt efter 4—6 måneder opnå graden »løjtnant af reserven«*. I denne grad kunne han så, og det var det nye, søge ansættelse i rådighedsreserven, eller med den opnåede grad undlade eller udskyde dette, hvorved han forblev i krigsreserven og blot skulle gøre een à to genindkaldelser med.

Hele denne uddannelse kunne klares på 24 måneder, deri inkluderet ca. 4 måneders egentlig officerstjeneste, der nu fik en hel anden valeur, ved at løjtnanten kom til tjeneste ved en dækningsenhed —

* Sekondløjtnantsbetegnelse afskaffelse i reserven var et beklageligt farvel til en dansk hærtradition, så meget mere som graden havde en *ualmindelig* smuk klang fra vore slesvigske krige. Det var uheldigt at erstatte den med *en betegnelse, der hidtil havde dækket den næste grad*, hvis tidligere indehavere nu blev historisk forkert placeret. Det havde også været rimeligere at man *her* havde synkroniseret systemet med England-U.S.A. og til en vis grad med Sverige-Norge, istedet for som nu med Tyskland. Hvis vort gradssystem partout skulle have været genstand for »omlaveri« burde man have afskaffet »premier«-betegnelse i løjtnantsklassen, da hovedparten af Hærens personel ikke kan få udtalt denne grad med andet end det evindelige: præmjær-løjtnant. Besynderligt, at man, da man i 1891 fordanskede alle vore fransktavede gradsbetegnelser, for »premierlieutnanten«s vedkommende begyndte bagfra og standsede på halvvejen.

altså en uddannet enhed, hvor han udelukkende skulle beskæftiges med officerens taktiske og krigspædagogiske tjeneste.

Ordningens mangel var, at uddannelsen skulle gå over to skoler med mellemliggende underofficerstjeneste og den dermed klare risiko for slagtning af oplagte officersemner, der, som det ofte er tilfældet, ikke brillerer i underofficerstjenesten. Uheldigt ville det også være, at ordningen ikke kunne »holde« i tilfælde af krig med pres på officers-erstatningsproduktionen. Der kunne man ikke tillade sig en så omstændelig uddannelsesprocedure for at gøre en velbegavet ung mand til løjtnant. Endelig måtte man befrygte, at 24 måneder, hvis menigtjenestetiden reduceredes væsentligt under 18 måneder, ville virke afskrækkende på de traditionelt oplagte reserveofficers-emner, så de ulemper, alle danske reserveofficersordninger hidtil havde afsløret, nu kunne blive gentaget.

Der syntes dog ingen fare at være opstået efter reduktionen til 16 måneder. Om den nu gennemførte nedgang til 14 måneder vil give dårlige resultater, er vanskeligt at udtale sig om, da den »ordning«, hvor denne reduktion trådte i kraft, på ganske anderledes dramatisk måde har omkalfatret grundlaget for reserveofficerskorpsets fremtid. (Se side 139).

Almindelig civil kvalitetsforbedring

Den hurtigt erkendbare kvalitetsforbedring af reserveofficers-elev-materialet — skolerne fik efterhånden en acceptabel repræsentation af elever med en rimelig civil baggrund, derunder en hel del akademikere — kunne nu også tilskrives, at de økonomiske forhold ændredes opsigtsvækkende samtidig med, at man foretog en kraftig ansigtsløftning af liniens traditionsbundne sultelønninger.

Man mærkede pludselig et stykke reelt personalepolitik, der kom til udtryk i kroner og ører. Fra politisk side havde man indset, at ville man opbygge forsvarlige kadre og gøre officersgerningen tillokkende for landets gode hjerner som nok vidste, hvad penge var værd, måtte man betale. Ville man have del i den gode del af ungdommen til reserveofficerskorpset, måtte aflønningen være rimelig — lutter idealisme og forsvarsbejstring kunne man ikke køre en konstant og stabil tilgang på. Det fik væsentlig betydning, at det på universiteterne og de højere læreanstalter rygtedes, at det var en god forretning at blive soldat, søge reserveofficersskole, få rådighedskontrakt og nyde godt af dennes vederlag i studietiden, hvor den lange sommerferie kunne bruges til den årlige genindkaldelse.

Uniformsspørgsmålet i heldigt spor

Til dette kom, at der efter 1945 var kommet rimelig balance i uniforms- og udrustningsforpligtelserne sammenholdt med ydelserne hertil.

Den 10. juni 1945 blev en mærkedag i Hærens uniformshistorie, idet al forskel fra denne dag forsvandt mellem den uniform en officer, en underofficer og med disse ligestillede grader, og menige bar i geledet.

Den første verdenskrigs bitre lære om, hvad det kostede at have officerer uniformeret og oppakket anderledes end geledet, havde man, herhjemme som de fleste andre steder, hurtigst muligt fået til at gå i glemmebogen. Man genindførte snart en vis uniformsmæssig elegance for officererne — og mange lande havde betalt en urimelig høj bod derfor ved 2. verdenskrigs udbrud.

Ved Hærens genopbygning blev der fra første dag brudt afgørende med det gamle princip. Alle fik samme tøj, samme fodtøj, samme remtøj, samme buksesnit, kun nogle ikke-iøjnefaldende distinktioner skilte officer fra menig. Officeren fik samme oppakning som den menige — krigen havde ikke alene afsløret dette som sløringsmæssigt nødvendigt, men også som en forudsætning for officerens overlevelsesmulighed.

Efter forskellige normer for lån af udrustning, som i stigende grad øgedes for til slut at ende med, at en officer fik hele sin geled-uniform og al sin feltudrustning udlånt af Hærens beholdninger, kom man fra starten ind i den bekvemme skure, at officeren til daglig i al tjeneste bar den alm. »menig-uniform«, der blot nu blev standardiseret geled-uniform. Den masseproduceredes og kunne leveres for en lav pris. Til tjeneste uden for geledet bibeholdtes en modificeret udgave af den gamle 1923-model for officerer m. fl. — men her dækkede udrustningshjælpen udgifterne. Den indtil 1910 som felt-uniform anvendte blå toradede til »garnisonsuniform« omdøbte fest-påklædning bibeholdtes for officerer o. l., nu nybenævnt »gallauniform«, der »tillodes« for reserveofficerer. Men da netop reservens officerer ikke kunne tvinges til at anskaffe den, mistede den sin værdi som galadragt, da et officerskorps aldrig kunne optræde samlet i den, og det var i flere tilfælde tørre tårer, der ledsagede den til graven, da den officielt afskaffedes i 1964. I lange tider havde den kun været til glæde for officershjemmenes møl. Kun Hærens generalitet og de to garderegimenter beholdt deres gala — men uden pligt for reservens officerer til at anlægge den.

1937-LOVEN AFLØSES ENDELIG I 1951

Enkelte fordele i den nye ordning

1951-ordningen var ikke gennemarbejdet, da den blev gjort til lov og måtte hurtigt revideres. Sekondløjtnantsgraden afskaffedes i reserven, men genindførtes i linien, og reserveofficersaspiranten avancerede derfor direkte fra sergent til to-stjernet løjtnant, hvorefter han kunne forfremmes til — og det var noget nyt — kaptajnløjtnant af reserven. Systemet var således påfaldende ude af trit med liniens, og i 1955 måtte det da også synkroniseres således, at der endelig blev harmoni mellem de to søjler. Det skete ved, at der midlertidigt indførtes en eenstjernet liniegrad, der hed »løjtnant«, og samtidig reduceredes »løjtnant af reserven« til eenstjernet grad med senioritet lige efter linie­løjtnanten. Dermed havde man i virkeligheden sekondløjtnanten tilbage i reserven (÷ sekund-)! Kort efter forsvandt graden »løjtnant af linien« igen.

Samtidig indførte man »premierløjtnant af reserven«, hvortil løjtnanten af reserven kunne avancere uden at skulle på nogen skole — blot ved at gå i reserven. Derpå gik det efter bestået advancementsprøver videre til kaptajnløjtnant og kaptajn af reserven, fra 1962 omdøbt til henholdsvis »kaptajn« og »major«*. Teoretisk kunne en major (kaptajn) opnå udnævnelsen til reserveoberstløjtnant, og i 1950'erne foretog man flere sådanne udnævnelser blandt reserveofficerer, der ikke havde været linieofficerer. Det gav anledning til megen kritik blandt liniens officerer — og den praksis synes i de senere år helt indstillet.

Spøgelset flyttede med

1951-loven afklarede ikke kommandoforholdet mellem løjtnanten og officiantens afløser: fenrikken. Infiltrationen vedblev og gav anledning til megen utilfredshed i begge lejre, desværre også meget skriveri i »Værnet« — »Officiantbladet«s afløser, der holdt gang i den traditionelle antagonistiske indstilling fra fenrikkerne til reserveofficererne. Endelig i 1963 blev det fastslået, at løjtnanten og fenrikken tjenstligt bevægede sig ad to parallelle men forskellige kanaler og ikke skulle infiltrere i hinandens tjeneste. Løjtnanten skulle

* Devalueringen af majorgraden fra stabsofficersklassen til subalternklassen blev genstand for kritik. At man havde fulgt England brugtes som begrundelse. Men vi havde haft mere brug for en stabsofficer i vore bataljoner med grad over kompagnicheferne og under bataljonschefen, den funktion, som graden havde, da den afskaffedes i 1867.

»føre kommando« — fenrikken bestride underafdelingens administrative og faglige, indre tjeneste, i garnison som i felt. Denne ordning kom 40 år for sent — set med reserveofficerens øjne.

Om det spøgelse, som har forfulgt reserveofficersordningen de sidste 75 år, er manet i jorden, vil fremtiden vise. De samme 75 år synes klart at påpege, og det er nævnt i mange sammenhæng i denne fremstilling, at der altid vil være spænding mellem den til uddannelse værende krigsdelingsfører og den fastansatte, gennemrutinerede delingsfører, hvad man så end vil kalde ham, og hvilken »placering« man end vil give ham.

Vil han ikke indse nødvendigheden af at træde tilbage for at give krigsreservisten den størst mulige øvelse i tjenesten, mens der endnu er fred, kan ingen »ordning« bringe ro i billedet.

Og det synes åbenbart, her kan en historisk skildring som denne være til direkte nytte for fremtidens »organisatorer«, at den til denne forståelse nødvendige respekt for reserveofficeren *kun* kan skabes, hvis det drejer sig om en mand på et højt civilt uddannelsesstrin, hvad der på jævnt dansk betyder: med en respektabel civil faguddannelse og eksamen.

Sær-ordninger og forfremmelseskriterier

Her var et svagt punkt, der omsider blev fjernet. Et nyt opstod. I 1951 fik man etableret en særordning for civilingeniører og teknikumingeniører, der uddannedes i særlige »tekniker-liner«. Det var folk, der oprindeligt ingen geleddtjeneste forrettede, men efter en hurtigt opnået reserveofficersgrad i vid udstrækning oplugtes af Hærens mangfoldige »tekniske tjenester«. Derved unddrog man geledet, især artilleriet, ingeniør- og telegraftropperne en hårdt ønsket og naturlig tilgang til deres fører-uddannede reserveofficerskorps af en civil elite, der hurtigt opdagede denne særordnings bekvemmelighed og »tjans«. Det er et alvorligt tilbageslag for de kræfter, der ufortrødent havde virket for en kvalitetsforbedring af reserveofficerskorpsen, at se dette hul i fronten opstå, og de mange egnede forsvinde fra geledet, hvor de måtte erstattes af folk uden samme civile baggrund og naturlige anlæg for officerstjenesten.

Det vakte også mishag, at visse generalinspektorater stadig indstillede reserveofficerer, der nok opfyldte de formelle militære krav, men ikke de nødvendige civile, til at beklæde chefsstillinger i Hæren — altså forfremmede dem til underafdelingschefer i reserven. Det var svært at gøre visse myndigheder begribeligt, at en mand, der un-

der genindkaldelse og krig skulle virke som chef for andre officerer og flere hundrede underofficerer og menige, ikke kunne hentes fra en hvilken som helst civil håndtering. Dels vidste folkene altid fra den første dag, hvad »skipperen« lavede civilt, og de ville helst kunne respektere ham i så henseende, *dels kunne man ikke fortænke de faste officerer og officianter/fenrikker, der kunne komme til tjeneste under ham i, at de også gerne ville have et grundlag for deres naturlige respekt.*

Reserveofficersforeningen henlede gang på gang myndighedernes opmærksomhed på forholdet — men først efter en halvt pinlig, havlt komisk oplevelse, hvor en reserve-premierløjtnant, der med sin embedseksamen beklædte et betroet embede i en civiletat, fik en underordnet tjenestemand fra sit eget departement, som han lige havde haft en disciplinærsag mod, til underafdelingschef ved en genindkaldelse, gik det op for myndighederne, at man måtte tage civile forhold med i forfremmelseskriterierne for reserveofficerer. Heri støttedes reserveofficererne kraftigt af fenrikgruppen (specialofficererne). At reserve-underafdelingschefen også skulle udfærdige forfremmelsesbedømmelser for faste officerer og officianter/specialofficerer, gjorde den kritikløse udnævnelse af disse reserveofficerer endnu mere gådefuld.

Blandt de mange forbedringer, 1951- og 1951/55-ordningen bragte reserveofficerskorpset i Hæren, manglede imidlertid stadig et rimeligt civilt eksamenskrav for udtagelse til reserveofficerselev. De samme kræfter, som betingelsesløst krævede både matematisk og sproglig studentereksamen plus en flerårig uddannelse i humanistiske og civile fag og en grundig elementær geledtjeneste for enhver, som skulle være linieofficer — de samme kræfter stod helt uforstående overfor, at reserveofficerseleven, der *kun* fik en kortvarig elementær træning, *måtte* have hovedparten af de civile kundskaber med sig hjemmefra.

Fortsat forvirring om udtagelses-kriteriet

Man fandt stadig, at en til mellemskoleeksamen svarende prøve var tilstrækkelig for de folk, der i vid udstrækning skulle supplere eller erstatte linieofficererne! Ønsket om mindst studentereksamen for at blive reserveofficer stillede man sig helt uforstående overfor med den besynderlige begrundelse, at man ikke årligt kunne finde 2—300 mand blandt 4000 mandlige studenter (en studenterårgang), der kunne være egnede til reserveofficerer!

Kun modvilligt gik man med til et realeksamenskrav og overså helt, hvor uendelig vanskeligt man stillede reserveofficerskorpset såvel i forholdet til linien som til specialofficersgruppen. Sidstnævnte fik nu en noget højere civil eksamensstatus, hvad der igen forplumrede en klar og retfærdig afgørelse af kommandooprykningens problemer. Nogle underlige, tågede forestillinger om, at en mand med en høj, civil uddannelse ikke kunne være egnet til geleddofficer, beherskede stadig visse sindelag — »det skulle være egnetheden« (!) sagde man, ikke »eksaminer«. Men de kundskaber, disse eksaminer var en garanti for, var dog netop et tyngdepunkt i »egnheden«, hvad officersskolens undervisningsprogram jo tilkendegav med al tydelighed. Og ingen ytrede ønsket om, at man af den grund skulle slå af på de øvrige (fysiske og moralske) krav til manden.

Nye belastninger

Al denne forkludring accentueredes yderligere ved, at man efter 1945 antog reserveofficerer til »fuld, vedvarende tjeneste«. Der ved opstod den barokke situation, at man kunne ansættes som fast officer med pension uden anden uddannelse end en mellemskoleeksamen og en reserveløjtnantsskole med udnævnelse til officer 18—20 måneder efter 1. dag som rekrut. Intet under, at folk spurgte, hvad idéen var med at skulle læse 1—2 år, muligvis 5—7 år, hvis Forsvarets Gymnasium først skulle passeres på Hærens Officersskole, for — bortset fra prædikatet »Tjenestemand« — at opnå i virkeligheden den samme tjenestestilling.

Tilsvarende belastede denne ordning balancen mellem reserveofficerer og officiantgruppens folk, fra 1951 kaldet fenrik-gruppen og specialofficerskorpset. Fra 1961 gik første gruppe dog op i sidste.

Havde man haft svært ved at opfatte, at man kunne udnævne folk til officerer med så ringe civil og militær uddannelse, som man i mange tilfælde havde praktiseret for reservens vedkommende siden 1909 — så kunne man dog »trøste« sig med, at det jo kun var den »kanonføde«, der skulle rykke ud i krigstid og intet havde at gøre i Hæren i fred, bortset fra korte uddannelsesperioder. Men nu, da den samme summariske militære og ofte civilt helt ubetydelige uddannelse førte til fast ansættelse — så kunne man med rette spørge, om der var hoved og hale på hele systemet.

Dertil kom, at hovedparten af de bedste emner, som specialofficerskorpset (officiantgruppen) havde kunnet regne med, ikke søgte ind i denne gruppe, men skød genvej til en hurtig officersudnævnelse

via løjtnantsskole + fast ansættelse. Her viste manglen på et civilt eksamenskriterium af rimelig højde en ny og for Hærens virke ødelæggende følge. Men det var stadig ikke muligt at få rokket ved denne lave grænse, skønt kravene steg og steg såvel til linieofficererne som til specialofficererne i eksamensmæssig henseende, og antallet af mandlige studenter alene i årene 1924—65 øgedes fra 700 til 4000.

De fastansatte reserveofficerers problem

At de til fuld vedvarende tjeneste antagne reserveofficerer blev en belastning for forholdet mellem linie og reserve og reserve og specialgruppe fremgik af en mængde udtalelser og meningsudvekslinger. *Men det må retfærdigvis anføres, at de implicerede — de antagne — kunne man i hvert fald ikke klandre for tilstandene. De havde fået stillingerne på et tidspunkt, hvor Hæren manglede officerer og ikke havde anden rekrutteringsmåde end at prøve på at få fat i et antal reserveofficerer mod at love dem fast ansættelse med mulighed for forfremmelse til stabsofficer.* Mange forlod en tryk, civil stilling, optændt af ideal stræben efter at tage et personligt tag med i det forsømte danske forsvars genopbygning i en verden, der var alt andet end fredfyldt. Andre, mindre stabile, så måske en chance i at ombytte en farveløs, civil, uinteressant rutinepost med et måske lidt mere anset officersjob, uden at skulle den lange vej om officersskolen. Men hvad motiverne end var, Hæren havde brug for dem og fik dem stort set, men kunne altså ikke i det lange løb oprettholde den fornødne respekt om deres placering. En naturlig jalousi var ofte mærkbar — og betegnelsen »officer af reserven« fik i den sammenhæng en reducerende klang. Dette gik igen ud over korpset i almindelighed og tyngede ubevidst i flere sammenhæng det gode forhold mellem linie og reserve.

Hærens Brevskoles oprettelse

I een henseende havde 1951-ordningen sat noget for reserveofficerskorpsets videreuddannelse epokegørende igang:

Mens man tidligere for at avancere fra løjtnant til kaptajn skulle på en tremåneders skole, som ingen kunne tillade sig at gå på, hvis de da havde en civil stilling, der optog dem i alle årets måneder, blev nu Hærens Brevskole oprettet (1952), og på den kunne løjtnanter og premierløjtnanter forberede sig til, uden afbrydelse af civil gerning eller uddannelse, at tage den kaptajnseksamen, som krævedes for yderligere advancement.

Det blev en velgørende foranstaltning, der i høj grad bidrog til at lokke de i forvejen mest egnede på vej til civile chefsstillinger til at interessere sig for en militær chefsstilling, mens det, som flere gange nævnt i det foregående, førhen ofte havde været folk, der sad i alt andet end ansvarsfulde stillinger, der kunne tillade sig at koble ud i 3 måneder.

Hærens Brevskole blev fra den første dag en succes for mangfoldige områder af Hærens uddannelsesarbejde — men for reservens officerer blev den noget helt afgørende.

I 1955, 1959 og 1963 samlede Brevskolen sine kaptajns elever til eksamen og afslutning på øvelsesterrainet ved Oksbøl i Jylland og benyttede der lejligheden til nogle kampdemonstrationer, der efter danske forhold var rent ud gigantiske og gennem få timers indlæring gennem øjet berigede tilskuerne — kursuseleverne + mange andre indbudte — mere end talløse læsetimer af reglementer havde kunnet præstere.

Derudover har reserveofficerer kunnet gennemgå uddannelse i adskillige militære specialer ved brevskolen, hvis samlede betydning for den nonprofessionelle kriger næppe kan overvurderes.

Så meget mere som at kursus-eleverne, når de indkaldtes til praktisk tjeneste, viste sig særdeles veluddannede.

Ordningen, der var tilpasset reserveofficerens civile tilværelse

Hele denne uddannelsesmåde sammenholdt med, at det var blevet langt lettere at gå fra krigsreserven til rådighedsreserven og vice versa, alt efter hvilke muligheder for tjeneste der viste sig for en reserveofficer i livets forskellige afsnit, var det store gode, 1950'erne bragte ordningen.

Det viste sig da også, at mange efter den første udnævnelse ikke gik i rådighedsreserven, men ventede til civil eksamen eller uddannelse var afsluttet, eventuelt etablering af egen virksomhed hhv. opnåelse af en stilling, hvor en vurdering af muligheden for at påtage sig tjeneste 3 uger om året var mulig. En reduktion af årlig pligtig tjeneste fra 30 til 21 dage viste sig også at have en meget gunstig indflydelse på den kvalificerede tilgang til rådighedsreserven, så meget mere som den kom på et tidspunkt, hvor 3-ugers-ferie blev almindelig i alle civile stillinger, der ikke havde »skoleferier«.

Korpsets sociale status afgørende forbedret.

Da der stadig efter 2. verdenskrig fra officiant- senere specialgruppens side blev hævdet, at reserveofficerskorpset optog en betydelig mængde »befalingsmænd«, som retteligen hørte hjemme blandt de faste underofficerer og derfra burde viderebefordres til specialofficerer, foretog en premierløjtnant af reserven ved Sjællandske Telegrafregiment en meget omfattende undersøgelse af reserveofficerskorpsets civile baggrund i året 1964.

Undersøgelsen, som støttedes af Hærkommandoen og Forsvarsministeriet, afdækkede en række interessante kendsgerninger om korpsets sociale sammensætning.

I et 58 sideres værk blev undersøgelsens samlede resultat offentliggjort, og den er et af de interessanteste og mest nyttige, dokumenter, der overhovedet er affattet i korpsets historie.

Her skal kun et enkelt tal fremdrages. Som tidligere anført viste en undersøgelse i 1932 af reserveofficerskorpset ved et jysk infanteriregiment, blandt de reserveofficerer, der er udnævnt ved regimentet i årene 1922—32 (1922-lovens virketid), (1 kaptajn, 7 løjtnanter og 25 sekondløjtnanter), at der kun fandtes 2 (!) officerer med studentereksamen og (deraf) 1 med en embedseksamen. De øvrige havde udelukkende mellemskole-, real- og præliminæreksamen som civil baggrund for deres reserveofficersvirke. Studenten og akademikerne fandtes i sekondløjtnantsgruppen (altså krigsreserven), mens der blandt rådighedsreserven (kaptajnen og de 7 tostjernede løjtnanter) ikke var een, der havde mere end mellemskoleeksamen, eller den ved kornetskolen aflagte prøve i dansk, regning og skrivning, som også lod folk med folkeskoleuddannelse optage på skolen.

Her i disse — meget små, men meget karakteristiske — tal ligger jo hele nøglen til »uroen i befalingsmandskorpset«, og det er set med vore dages øjne vanskeligt at fatte, at Hærens myndigheder dengang interesserede sig så lidt for fænomenet.

Undersøgelsen i 1964 viser ved en betragtning, ikke af det samme regiment, men af infanteriets reserveofficerer som helhed, at 43% af infanteriets reserveofficerer nu har studentereksamen, 10% embedseksamen fra et universitet, og 49% derudover har real(præliminær)eksamen, ialt 92% med studenter- eller realeksamen.

At dette skyldes mange årsager er givet. Først og sidst den før nævnte kendte tendens hos »de hurtige hjerner« til at søge »på skole«, når rekruttiden er forbi, fremfor at gå som basse i »sikrings/beredskabs/dæknings-styrken«, når de alligevel ikke kunne komme

hjem. Den almindelige patriotiske velvilje, som tjenesten i Hæren kunne drage fordel af længe efter besættelsens ophør, medførte jo også, at akademikermiljøet tædede lidt op over for en personlig ydelse i værnene.

Der kan læses megen »hærhistorie« af disse tal, og en sammenligning mellem årene omkring århundredskiftet og situationen under sikringsstyrken 1914—18 kunne understrege den ofte her omtalte rytme i rekrutteringen.

Ud fra ethvert synspunkt kan Hæren notere de afdækkede tal med tilfredshed; jo mindre kundskabsmæssig kløft mellem linie og reserve, des bedre, jo mere og målsætningsfast civil baggrund hos reserveofficererne, jo mere respekt hos special- og underofficerer — og dermed tjenestero i Hæren. Og endelig — jo flere reserveofficerer i toneangivende civile stillinger, jo bedre kår for Forsvaret.

»Normale« tilstande og et lammende slag.

Efter de abnorme »fredsmæssige« tilstande i årene umiddelbart efter 2. verdenskrigs ophør var klinget af, og Hæren havde fået fast grund under fødderne i personel og materiel henseende, blev der i året 1951 for første gang foretaget egentlige genindkaldelser i efteråret med fuld anvendelse af reservens officerer.

Denne første genindkaldelse var forøvrigt stærkt præget af den generelle omskoling til det nye armé-gevær M/50 — identisk med det amerikanske Garand-gevær M/1936. For første gang i Hærens historie fik alle våben, regimenter og korps samme individuelle våben — ovenikøbet et, der var fuldt på højde med tidens ypperste.

Omskolingerne fortsattes de følgende år, hvorefter der kom et stop i genindkaldelserne, der dog atter kom i fast gænge fra midten af 50'erne.

Det virkede derfor som et lammende slag på reservens officerer, da et politisk forlig i 1966, med fuld tilslutning af landets forsvarslandets forsvars-positive partier fra den ene dag til den anden afskaffede genindkaldelserne som princip — og overlod til reservens officerer selv at finde ud af, hvad man derefter ville give dem af mulighed for at kunne få tilstrækkelig øvelse i at føre militære styrker under feltforhold.

Reserveofficerskorpset atter i støbeskeen

Denne beslutning er uden sidestykke i Hærens historie og stiller det, i mange henseende prøvede, reserveofficerskorps over for en

KOMPAGNICHEFEN ARBEJDER.

At holde angrebsretningen er mere krævende for infanteri-kompagnichefen end folk i almindelighed forestiller sig. Rutinemæssig, sikker betjening af feltkompasset er en forudsætning for, at det kan lade sig gøre. Men der skal også en mere feltmæssig erfaring til. F. ex. skal man huske at tage hjelmen af. Ellers kan man nemt gå 10—15° forkert, og miste en tilsvarende % af folkenes tillid. Øvelsesdagene under genindkaldelserne er kostbare stunder for reserveofficeren.

fremtid, der må få enhver, med kendskab til Hærens og krigens historie og krav, til at spørge om det herefter vil være muligt at få vore mobiliseringsstyrker enkadreret. Selvfølgelig kan de formelt opstilles således — men vil reserveofficerskorpset være noget værd?

Den væsentligste forudsætning for dets uddannelse — udover den elementære og indledende — er med et slag forsvundet. Virkningen er den samme, som den ville være, om man tog øvelsesflyvning fra pilotaspiranter eller sejlads fra styrmandselever.

En god ordning er pludselig forsvundet. En ordning, der var mange slægtleds tradition for, og som atter og atter havde bevist, at man for relativt få penge kunne holde Hærens ikke til dagligt tjenstgørende reserver, krigsduelige.

En ordning, som ikke alene var grundstammen i reservekadrenes uddannelse, men også i hele »den militære mekanisme«s forudsætning for at kunne virke, når kravet pludseligt kom. Stabenes og forsyningstjenestens egentlige feltmæssige uddannelsesperiode.

Og dertil populær! Det er en kendt sag, alle reserveofficerer kan vidne her, at for hovedparten af de genindkaldte er fornøjelsen ved at komme ind igen nogle få uger, på et tidspunkt, hvor »rekruttklynkeriet« forlængst er forstummet, komme ind og møde de gamle kammerater, det, der helt optager sindet. Selvsagt ikke for alle, men for hovedparten, selv om de ikke siger det. At enkelte utilfredse stemmer altid må rejse sig, er givet. Men man tager meget fejl, hvis man ud fra sådanne enkeltes ytringer bedømmer helheden. Den tavse, men helt tilfredse helhed. 3 uforpligtende uger, i kammeratskabets og friluftstiltværelsens ramme. Man hører hyppigere folk udtrykke ærgrelse over at blive snydt for det, end ærgrelse over en kort tur i trøjen. Her er et interessant, hidtil uopdyrket, område for vore militærpsykologer.

Men for reserveofficererne har sagen et alvorligere perspektiv.

Aldrig har det militære kampinstrument helt ned på underafdelingsplanet været så kompliceret og så kundskabskrævende som i vor tid. Aldrig har kravet til reserveofficererne været så store, som de er i 1967, og aldrig har behov for regelmæssig øvelse, genopfriskning og ajourføring af militær viden været så skarpt som i korpsets jubilæumsår.

Da man i 1909 anså det for påkrævet, at give alle to- og trestjernede reserveofficerer mindst 4 ugers øvelse om året, tog man ingen chancer. Idag, hvor det faglige, pædagogiske, sproglige og matematiske krav til de samme officerer er ti-doblet er det vanskeligt at

se, hvorledes de 4 uger, der senere blev til tre, nu helt kan undværes. Kurser og »lån« af andres tropper har altid været en anvendeligt *supplement* til den egentlige kommandoføring under eget ansvar med egne folk, men erstatte denne, kan sådanne foranstaltninger aldrig.

I så henseende har korpsets 125-årige historie et budskab til alle. Til militære og politiske myndigheder — og til reserveofficererne selv.

125 års historie afsluttet.

Vil man på 125-årsdagen sammenfatte korpsets her skildrede historie, springer nogle iøjnefaldende træk én i øjnene — træk, som går igen i alle perioder.

Hver gang den initiale tjenestetid, der krævedes for at opnå officersbestalling i reserven, ikke overskred den gældende tjenestetid for menige med mere end det dobbelte, var det muligt at få rimelig og kvalificeret tilgang. Blev denne grænse overskredet, trykkede den del af ungdommen, der naturligt hørte hjemme som førere i krig sig — ofte med alle kræfter sat ind for helt at undgå tjeneste i Hæren. ne på »markedet«, har ikke fået dem frem.

Der har — i modsætning til så mange andre hære — altid blandt danske udskrevne værnepligtige været tilstrækkeligt med emner til reserveofficerer, men uheldige ordninger, uden afvejning af tilstandene på »markedet« har ikke fået dem frem.

De perioder, hvor en egnet soldat kunne tvinges til at blive reserveofficer (1880—1951) har givet en værdifuld kvalitativ tilgang. I et land, hvor militær virksomhed ikke er højt estimeret, har det også været bekvemt for gode reserveofficersemner, at kunne erklære i deres civile miljø: Jeg blev tvunget, for jeg er ikke »militær-begejstret«.

I et samfund som det danske, hvor kun dygtighed spiller nogen rolle i vurderingen af en borger, og hvor »eksaminer« spiller en meget stor rolle i samme bedømmelse, er det nødvendigt at tage meget store hensyn til en korttidsuddannet reserveofficers civile baggrund — rent bortset fra, hvad der taler herfor i ren faglig sammenhæng (kendskab til matematik, sprog o.s.v.). Negligeres dette, skabes der straks et konfliktstof mellem Forsvarets faste, langtidstjenende personel, selv om dettes uddannelse ikke sigter mod egentlig taktisk virksomhed eller mod de rent åndelige føreropgaver, som er uløseligt knyttet til officersfunktionen.

Samtidig skabes også en disharmoni mellem den grundigt skolede linieofficer og den tilsvarende, summarisk (militært) skolede reserve-

officer, med en belastende kompleks-dannelse hos sidstnævnte til følge.

Udover, hvad der i almindelighed må kræves af ansvarsglæde hos en (reserve)officer, synes det at være et uomgængeligt krav til en mand, der skal beklæde en chefstilling i reserven, at hans daglige civile virke er præget af ansvarsbetonet arbejde, der gør det naturligt for ham hurtigt at tage — og kunne tage — et ansvar, sådan som dette begreb uophørligt indgår i al militær chefsvirke.

Det må anses for givet, at havde man i tide erkendt disse kravs uomgængelighed, havde Danmarks Hær undgået de mareridt af utilfredshed, uro og gensidig surhed, som i dette århundrede har hærget Hæren, og som har resulteret i en kommandoinfiltration, som har besværliggjort reserveofficerernes uddannelse.

Disse bedrøveligheder har alle haft rod i vore reserveofficersordninger, hvis virkning burde have kunnet beregnes forlods.

Det er af lige så stor betydning for enheder, der må enkadres af reservebefalingsmænd, at de vigtigere underofficersposter besættes med reserveunderofficerer med en vis rutine, altså med underofficerer af rådighedsreserven. Et reserveofficerskorps uden et tilsvarende reserveunderofficerskorps bliver let til et korps af »reservebefalingsmænd«, der skal kunne alt — og ikke når at få bund i nogen form for kunnen eller rutine.*

Reserveofficerskorpsen — først og sidst: danske soldater.

Det danske reserveofficerskorps' historie er fuld af eksempler på forsyndelser mod disse iagttagelser. Som oftest fordi myndighederne ikke har haft tilstrækkeligt kendskab til fænomenets detaljer. Det har vel derfor været rigtigt, at der altid har været en forening af

* Som et fælles træk ved samtlige reserveofficers-ordninger fra 1842 til dato har spørgsmålet om aspiranternes underofficersuddannelse og -tjeneste været fremme og har voldt ret store vanskeligheder. I modsætning til linieofficersaspiranten er »reservisten« initialt uddannelsesperiode dramatisk kort. Det vil derfor normalt ikke være muligt at give »reservisten« mere end en »smagsprøve« på underofficerstjenesten, specielt i vor tid, hvor de taktiske, tekniske og pædagogiske krav til officeren er vokset ud over alle bredder. De vanskeligheder, Hæren her har været ude for siden 1922, hvor reserveofficersaspiranten (kornetten) måtte *erstatte* den faste underofficer ved at forrette længere tids tjeneste som gruppe- og korporalskabsfører, længere end han nogensinde fik lejlighed til at gøre officerstjeneste, skulle snart være forbi, efterhånden som antallet af faste korporaler, sergenter og oversergenter vokser. Men at R.-O.-aspiranten må kende den tjeneste, han skal kontrollere og trække på, er en anden sag. En løsning kan utvivlsomt findes, som man til søs har set det praktiseret mellem navigatører og maskinfolk. Særlig glæde ville de vække, hvis risikoen for at gode R.-O.-emner ikke »slagedes« på grund af manglende evner for den indre tjeneste samtidig mindskedes, eventuelt ved militærpsykologernes hjælp.

reservens officerer, der har kunnet råde myndighederne — forudsat at denne forening havde en ledelse, der havde fat om problemernes rod.

Men når det danske reserveofficerskorps på mange felter er blevet taget som mønster for andre lande, ligger der jo en indirekte anerkendelse af, at de fundamentale ideer bag opbygningen har været rigtige, hvor meget de så end er gået af sporet i mellemliggende perioder.

Det må ikke glemmes, at ret beset er et reserveofficerskorps en »spareforanstaltning« — et udtryk for ønsket om at komme billigt til noget, man ikke vil betale fuld pris for. Eller magter at betale, sådan som forsvarsforanstaltningerne i små lande som de skandinaviske nu engang har måttet udformes i de forløbne 125 år.

Men lidt uforudsete værdier har også kunnet trækkes ud af systemet: Det har ikke været nogen dårlig forbindelse mellem folk og hær, at denne ude i civilbefolkningen har haft folk i borgerligt virke, men udtaget og uddannet til at indtræde i officerspladser, om landet kom i fare. Disse folk — reserveofficererne og reserveunderofficererne — har ofte kunnet slå bro i kraft af en vis viden og indsigt i problemer, der ellers blev bedømt på en for Hæren ugunstig måde og dermed åbnede kløften mellem folk og hær.

Her må det gentages: ikke blot som en reserve af førere har korpset prøvet at leve op til de krav, Hæren stillede til det og måtte stille til det i tilfælde af krig. Også som en pligtrosskabens, viljens og udholdenhedens reserve har Hærens reserveofficerskorps kunnet virke og, det er dog ved lejligheder kommet til udtryk, faktisk vist sin værdi. Som en åndelig reserve for Hærens førere, både under krigens strabadser og under fredens hyppigt stærkt belastede slidperioder. Et korps, hvis bedste folk har kunnet stænke elan og entusiasme, sejrsvilje og improvisationsevne ind over dem, der også måtte stå som reglementernes og anordningernes strenge vogtere. Her har gennem 125 år — på trods af alle bryderier — været et lykkeligt sammentilspil til stede — og reservens folk ved, at de har været værdsat.

Skulle man på en af de sidste af denne bogs sider opstille spørgsmålet om det danske reserveofficerskorps rolle og betydning målt med Folkets og Hærens historiske alen, kan det vel ikke benægtes, at det, alle mangler til trods, godt kan træde rankrygget frem for sin dommer.

Dets værd i de slesvigske krige kan ikke bestrides. En af de skarpeste og mest kritiske hærhistorikere, vor tid har mønstret, Jens Johansen, anfører i »Hæren ved Danevirke«, udgivet af »General-

staben« i 1938: »...reserveofficererne gjorde gennemgående fortrinlig, enkelte fremragende, fyldest...« Denne vurdering falder smukt sammen med, hvad der fra anden side er blevet udtalt i samme sag og forfatterens soberhed garanterer for, at der ikke er brugt for stærke ord.

Men også under andre forhold har Hæren, og dermed det danske folk, vidst at gøre brug af korpset. Sikringsstyrken 1914—19 bød korpset på opgaver, ingen havde forudset, ville blive lagt på dets skuldre. Også i disse år ydedes der, hvad landet havde brug for, stille men stærkt — og uden taksigelser, som vanen nu engang er blandt soldater.

At korpset overlevede de håbløse tjenstvilkår, der gaves det mellem de to krige, vidner om en vis sejlivethed i dets natur. Hvad der skete under 2. verdenskrig vil aldrig blive fremdraget — og dermed næppe nogensinde bedømt.

Det skal ikke udtales, om Hæren har haft glæde af sine reserveofficerer, det kan kun læses i den enkelte mands »papirer«. Som helhed har »reserven« ikke kunnet undgå at mærke visse former for jalousi og modvilje, smukt holdt i ave og kun undtagelsesvis gået til overfladen, men vel på den anden side — ganske naturligt. At disse følelser ikke er kommet mere til udtryk tjener omvendt liniekammeraterne til megen ære. Men det ville være urimeligt i en historisk skildring som denne at fortie, at især lønningen under indkommanderingen har stundom givet anledning til surhed blandt de faste. Ingen gammel reserveofficer kender ikke udtrykket: »De dobbeltlønnede officerer«, hvormed hentydes til formodningen om såvel militær som civil lønning i indkaldelsesperioderne. Det var ikke alle, der tænkte på, hvad der var igen, når skatten var trukket fra, ejheller, hvor megen reduktion de fastlønnede, først og fremmest i stats- eller kommunal tjeneste fik i den civile løn ligesom selvstændige erhvervsdrivendes fravær fra landbrug, industri, handel eller sagførervirksomhed ofte betød store risici eller tab, som ingen månedsløn for en subalternofficer kunne ækvalere.

Hertil kom uniformsvedligeholdelsen, som var langt mere tyngende for reserveofficeren, der aldrig så sine uniformer nedslidt, men kasseret p. g. af de hyppige ændringer.

Reserveofficerstjenesten har for sin udøver ofte været en byrde, der lå nær brudgrænsen. Bekymringen for det civile virke under fredstidens tjenesteperioder har for mange været en ekstra oppakning, som ingen linieofficer kunne kende trykket af. »Tonen i Hæ-

ren« har heller ikke altid givet reserveofficerer lutter fagre minder med hjem.

Men een ting har til gengæld farvet hans erindring: folkenes hengivenhed. Det må håbes og kan vel også uden overdrivelse formodes, at hovedparten af vore reserveofficerer har oplevet, hvad kun den, der har haft betroet kommandoen over soldater kommer ud for: den til dyb sindsbevægelse grænsende vemod, når der for sidste

»FORSTÆRKNINGSFOLK« — M/1960

I mange generationer var betegnelsen mand og mand imellem for de »gamle« genindkaldte årgange »Forstærkningsfolk« — altså folk af ældre årgang end 8. Sådanne forekom hyppigt under genindkaldelserne i 1950'erne og 60'erne. De bekræftede erfaringerne fra de slesvigske krige: at de udgjorde Hærens bedste soldater, fri for enhver rekrut-selvmedlidenhed og andre nykker. Blot de behandlede som voksne mennesker med ubegrænset tillid. Den svigtede de til gengæld aldrig. Det fremgår også af disse ansigter, taget efter en streng manøvre-dag. Det var folk af denne type, som det især blev betroet reservens officerer at føre i de 125 forgangne år.

gang trådtes an — i civil — geledderne »åbnedes« og disse blev afskridtede med et »farvel 99« besvaret med et »farvel hr. løjtnant« efterfulgt af et hårdt håndtryk med tilføjelsen: »og tak for denne gang«.

I disse ord lå en kontant afregning, der opvejede alle savn, alt besvær, alle strabadser, al fare og nød og efterlod en malmfyldt klang:

bevidstheden om dansk ungdoms pligttroskab, offervilje og blinde tillid til enhver fører — han være sig streng og absolut i sine krav — blot han mødte sine folk med kærlighed, med forståelse og med respekt — men først og sidst med kærlighed.

Kærligheden til vort land — møntet ud på de borgere, det blev ham forundt at føre i krig som i fred. Kærligheden til den frie danske mand — under våben. Den danske soldat.

Et jubilæumsskrift får aldrig jubilæet med! Men skulle de planer om et jubilæumsstævne i sommeren 1967 på Dybbøl banke i Sundevad, som danske reserveofficerer gerne vil markere deres korps' 125 års beståen med, blive virkeliggjort, er der grund til at være taknemmelig.

Dette så meget mere som at 100-året ikke levnede nogen mulighed for selv den beskedneste højtid.

Hærens reserveofficerskorps var ikke nået at blive seks år, før den første fjendtlige kugle affyredes mod danske tropper i »det sundevedske«, og senere skulle hovedparten af korpsets faldne give deres liv for Danmark netop i det område af Slesvigs jord.

Danske reserveofficerer var med i arrièregarden, da vore tropper kæmpende måtte se den sidste stump af Sønderjyllands jord fravristet os af en overlegen modstander den 30. juni 1864. Men reserveofficererne var også med, da de første danske tropper, Sønderjydsk Kommando, den 5. maj 1920 i fast marchtakt atter drog op over Dybbøl banke, mens digteren og veteranen Carsten Hauchs mandige hymne og hyldest til vort land løftede sig som med een stemme fra snorlige rækker af feltklædte danske soldater.

Den hymne, hvis sidste vers skal sætte punktum for denne saga, som en troskabserklæring, der, om nøden atter skulle komme over vort land, vil samle alle grader i alle værn i fremtid som i fortid i et ubrydeligt broderskab på tværs af alle skillelinier, uddannelsesmæssige og aldersmæssige, til vands, til lands og i luften.

Forudsætningen for al indsats som skjoldet for vort land.

Nej, vi vil vort hjem ej bytte
bort for nogen pris.
Her vi virke vil og leve
på de danskes vis.
Stærke som vor oldtids minder,
fuld af kraft mod Danmarks fjender
tro som guld mod Drot og rige,
dem vi aldrig svige.

RESERVEOFFICERSKORPSETS PARALLELLER.

Non-kombattant-kammeraterne.

Det danske reserveofficerskorps' historie kan ikke søges sammenfattet, uden at de af Hærens folk, der har virket og virker i funktioner, der har mange fælles træk med officersreservens, bliver nævnt.

Det drejer sig i første række om de faglige korps' nonkombattanter, der som læger, dyrlæger, tandlæger, intendantter, teknikere og feltpræster har trukket i uniformen i ny og næ, men derudover røgtet en civil gerning, fra tid til anden afbrudt af en kortere indkaldelse til uddannelse hhv. vedligeholdelse af en uddannelse.

Disse kammerater har haft mange tjenstlige vilkår fælles med reservens officerer, først og fremmest har det været civile borgere med grad i Hæren i krigstid, eller under forberedelse til krig, men også med distinktioner, der tilkendegav disse folks ligestilling med reservens officerer — fraset feltpræsten med sin gradløse status.

De har haft deres egne benævnelser — for hovedpartens vedkommende ovenikøbet med betegnelsen »reserve« — som en del af titulaturen (reservelæge, reservedyrlæge, reservetandlæge, reserveintendant), sidstnævnte betegnelse dog fra 1951 ændret til »løjtnant af reserven i Forsvarets Intendanturkorps (Hæren)«.

Den her nævnte stillingsbetegnelse har symboliseret en udvikling, der næppe er slut: udviskningen af det klassiske skel mellem kombattanter og nonkombattanter, der har været mærkbar bl. a. gennem et stigende krav til *alle med grad* til at kunne føre, eller blot disponere, rent taktisk.

Denne sammensmeltningstendens, fra 1910 begyndende med distinktionerne, der indtil det år var helt afvigende fra reserveofficerernes (og linieofficerernes) og fortsættende i 1951 med kombattantbetegnelser til intendantterne, har i reserveofficerskorpset 125. år nu ikke udvisket skellet mellem de to virkefelter, og er bl. a. gennem lægekorpsets energiske modstand mod kombattantbetegnelser, som bruges i mange andre lande, stadig trukket klart op. Men udviskningen er i gang, og er yderligere blevet understreget ved teknikerliniernes reserveofficerer, der også har kombattantgrad, men ikke alle fører kommando over kæmpende tropper.

Disse kammeraters historie hører retteligen hjemme i de pågældende faglige korps' livsskildringer.

Men dette skrift skal inkludere en tak for det helhjertede kammeratskab, reservens officerer altid har mødt hos deres »ligestillede«

i de faglige korps, og for den trofasthed, mange har vist ved at benytte deres medlemsret i de bestående reserveofficers-foreninger til at dyrke kammeratskab og idræt. Enkelte har kastet glans og ære over disse foreninger ved fremragende idrætspræstationer i ind- og udlandet, andre nåede i besættelsesårene at øve en dåd, der spredte lys i nederlagets og fangenskabets mørke og understregede, at mod og uforfærdet optræden ikke kender til skillelinier mellem kombattanter og nonkombattanter.

Hjemmeværns-officeren — en kammerat med dybe rødder i historien.

Danmarks hær har som alle landkrigsmagter gennem tiderne haft »en slags reserveofficerer« i de lokal-forsvarsheder, såsom kystmilitis, borgervæbninger og andre »væbninger« samt i de *ikke* territorialt anvendte korps af frivillige, som dannedes under angreb på landet eller trusel om sådanne angreb.

I de indledende kapitler i denne bog er flere af disse styrker omtalt. Deres officerer blev i mange henseender en slags forløber til de reserveofficerer, som har udgjort den egentlige officers-reserve for Hærens troppeled og til brug i disse. De andre har ikke været »af Hæren«, men knyttet til styrker, der kunne anvendes side om side med Hæren.

Med reservens officerer har de haft det tilfælles, at de ikke var professionskrigere, og kun trak i »tøjet« i tilfælde af krig, eller når forberedelse til krig nødvendiggjorde det. I modsætning til reservens officerer har de udover til få dages kursusvirksomhed ikke været »indkaldt« til en første sammenhængende længere uddannelse, hvorunder civilt virke helt har været standset — og de har hverken i forbindelse med deres første uddannelse eller senere tjenstgøring ved de styrker, de skulle føre, været kasernerede, men har, populært sagt, »boet hjemme«.

Så sent som ved 1. verdenskrigs udbrud blev det fastslået, at de officerer, der skulle føre den tids frivillige enheder — de såkaldte rekylkorps, datidens hjemmeværn — ved mobilisering ligestilledes med reservens officerer, alt efter deres grad, men hverken de eller disse korps' underofficerer og menige underkastedes de militære respektlove, omend lydighedspligten gjaldt ubetinget efter korpsenes indtræden i Hæren (Armédagsbefaling nr. 6 af 8. august 1914).

Kun få af disse korps og formationer, der ikke har været del af Hæren i fredstid, har nået at få nogen krigshistorie, Kongens Livjægerkorps deltog dog i krigen mod England 1807—14 og »Herre-

Fra halvkompagnifører til premierløjtnant (H).

Denne status beholdtes dog ikke, da korpset i 1911 genoptog sin virksomhed efter en periode på små tyve år, hvor det havde ligget stille, for i 1937 atter at indstille virksomheden i h. t. hærlovens bestemmelser. I samme periode anvendtes heller ikke mere de alm. officersgrader, men derimod de betegnelser, der fra Kronprinsens Livcorps, fra 1808 Kongens Livcorps (1801—1864) via Akademisk Skyttekorps (1866—1937) blev taget i brug overalt i landet ved de i perioden 1908—1914 oprettede rekyl-korps (cykleberedne hjemmевærnsformationer med lette maskingeværer). Disses gradsbenævnelser, delingsfører, halvkompagnifører og kompagnifører (-chef) toges sammen med tilsvarende underofficersgrader senere (delvis) i brug i Hjemmевærnet for fra 1961 at blive suppleret med de dertil svarende traditionelle, militære betegnelser (sekond)løjtnant, premierløjtnant, kaptajn.

Med det hjemmевærn, der oprettedes efter 2. verdenskrig, holdt således en fornyet og kraftig fortsættelse af »borgervæbnings-officeren« sit indtog i vort militære forsvar.

Kraftig, fordi der her var tale om en revolutionerende udbygning af de hidtidige meget spredte territorialstyrker, Danmark i tidens løb har rådet over. Fra at være styrker knyttet til de større byer, blev der nu styrker til lokalt forsvar over hele landet. Fornyet, fordi staten selv tog sagen i sin hånd og sørgede for ensartet, planmæssig uddannelse, enkadrering, udrustning og indpasning i landets samlede forsvarsplan.

Hjemmевærns-officeren fik dermed en betydning, tidligere tiders væbnings- og rekylkorps-officerer ikke havde kunnet forestille sig — og hans uddannelse blev derefter.

Ud af disse hjemmeboende, civile »territorial«-officerer er så atter rekrutteret en fastansat stamme, som har sagt den non-professionelle status farvel og er gået over i de fastansatte officerers rækker. Dog uden anden uddannelse end, hvad Hjemmевærnet har givet dem, med en infanteri-reserve-officersskole som grundlag for hele karriéren. Her spinder der sig altså en tråd mellem reservens officerskorps og hjemmевærns-officerens fastansatte kammerat.

Endelig har Hjemmевærnet en tredje kategori: de fra Hæren tilkommende linieofficerer, der besætter visse nøglestillinger — bl. a. chefen for Hjemmевærnet.

Hjemmeværnsofficerer 1917.

En korpssfører (kaptajn) og 2 delingsførere (sekondløjtnant) af Aarhus Amts Rejlykorp. Lysegrå uniform M/1915, distinktionsstjerner på underærmet. De havde adskilligt flere timers tjeneste i geledet pr. år end en officer af rådighedsreserven har i dag. (Foto: Korpssfører E. Törring).

gårdsskytterne« i felttoget i 1848, førstnævnte med så megen hæder, at dettes officerer fik rang med Hærens og således har dannet en første gruppe af civile borgere, der gaves officersrang i Hæren med fuld bibeholdelse af borgerlig metier.

Tidligere smykkerne — nu livet.

Man kan undre sig over, hvad kammeraten fra de slesvigske krige ville sige, om man tog ham ved hånden i dag og gik med ham ind på et militært tjenestested. Han kunne muligvis se en vis lighed mellem en perkussionsriffel og et Garand-gevær — mellem hesten og jeep'en ville det straks blive lidt vanskeligere, men det største chok ventede ham sikkert ved synet af en khakiklædt figur, der begyndende med et par dameben og via nogle distraherende kurver, øverst viste nogle lyse krøller, der bruste ud under en uniforms-kasket. Dertil et par premierløjtnantsstjerner på skulderklapperne!

Den, der nævner den danske reserveofficer, nævner gerne den danske hjemmeværns-officer, og den, der nævner den kammerat, må straks tilføje, at begrebet forekommer i to udgaver: den egentlige HJV-officer og lotte-officeren.

Med en energi og tro, som danske mænd kunne lære meget af, har danske kvinder siden 2. verdenskrig bygget et behov op for kvindelig indsats i alle værnsgrene — og bagefter udfyldt det. Med samme selvfølghed, som vi har kvindelige dommere, læger, sagførere, præster og lærere, har vi kvindelige løjtnanter, premierløjtnanter, kaptajner og majorer — og i Hæren een oberst. For de andre værn tilsvarende grader.

De deler tjenstlige og økonomiske kår med hjemmeværns-officeren — og dermed med reserveofficeren i en vis udstrækning. Et særligt bånd knytter denne del af Hærens personel til reserveofficerskorpset: det var som nævnt side på reserveofficerernes initiativ, at danske lotter under 2. verdenskrig, endnu før »lotte«-betegnelsen var blevet godkendt, deltog i en militær øvelse i uniform, bogstaveligt »indtrådte i geleddet«.

Som for det øvrige hjemmeværn er der af DLK's officersgruppe med reserveofficersstatus, udskilt en gruppe faste lotteofficerer, ansat som tjenestemænd. Danmarks Lottekorps danner således beviset for, at Danmarks kvinder ikke mere blot er henvist til »at give deres smykker« (1807, 1848, 1882, 1913), når landet er i nød og fare, men selv kan trække i trøjen og »spænde bælte«.

Stjerner, der binder.

Har den danske reserveofficer på sin »jubilæumsdag« et håndslag til kammeraterne af samme grad og status i de faglige korps, har de til den anden side et ikke mindre hjerteligt til hjemmeværns-

officeren, løjtnanten, premierløjtnanten eller kaptajnen, der week-end efter week-end siger hjemmet farvel for at passe sin dont blandt sognets lokale forsvarere, og hvis samlede tjenestetid i uniform ofte overskrider, hvad der forlanges og ydes af officeren af rådighedsreserven. Er end uddannelse og tjenestevilkår væsentligt forskellig, kan begge parter vedkende sig et åndeligt slægtsskab. Hvad enten de håndterer plov eller pen i fredens dage — begge parter er klar til, i farens stund med timers varsel, at iføre sig den klædning på hvis skulderklapper de samme stjerner fortæller, at de får betroet at føre mænd i kamp, om det skulle blive krævet.

I kamp for vort folks pligt og ret til at være herre i eget hus.

Reserveofficerskammerater — uden stjerner.

Såvel vort senior-værn, Den kongelige Marine, som benjaminen i værnfamilien Flyvevåbnet har reserveofficerer, hvis historie ikke kan og ikke skal berettes her. Men de linier, der fører ud til disse korps' tilværelse fra Hærens reserveofficerer, skal dog nævnes. På side 77 er omtalt, at Flyvevåbnets reserveofficerskorps i sin tid fik sin stamme fra Hærens Flyvertropper, der sloges sammen med det tilsvarende korps fra Marinens Flyvevåsen.

Efter svensk mønster optog Reserveofficersforeningen i Danmark ved Flyvevåbnets oprettelse i 1950 dette værns reserveofficerer, og dette bånd befæstedes yderligere, da de reserveofficerer, der tilhørte luftværnsregimenternes raketenheder i 1962 overførtes til Flyvevåbnet sammen med jord-til-luft-forsvaret.

Til reserve-søofficererne har der derimod ikke været nogen særlig livlig forbindelse. Korpset har, med sin særegne, meget homogene struktur, kammerater med en tjeneste, der på afgørende måde afviger fra Hærens, at sø-reserveofficeren kun blev lidet kendt blandt Hærens folk. Var han indkaldt, var han ude at sejle — og som hjemsendt var han også til søs. Korpset rekrutteres udelukkende blandt koffardimarinens navigatører. Dette betød igen, at det blev adskillige af dem, der den 9. april 1940 sejlede på de store have, forundt at tage aktiv del i kampen mod Danmarks fjender, for hovedpartens vedkommende under et allieret flag, enkelte heldige under Danmarks orlogsflag.

Men der var ikke megen forbindelse mellem de to værns (reserve)-officerer i den periode, der rummes i dette skrift. Selv en øvelse mellem et landplaceret kystværk og en hærenhed var en sjældenhed.

Amfibieoperationer i øvelsesprogrammerne kendtes faktisk ikke før i 1950'erne.

Hær-kammerater, der stod til søs.

Som foran omtalt medførte 1932-loven, at kystartilleriet (atter) skiftede værnsgren. Det medførte, at samtlige linieofficerer og officerer udskiltes af dette våben, og inden for Hærens rammer anvendtes til oprettelsen af den første, mobile luftværnsenhed, som fik den ejendommelige betegnelse »10. Artilleri-Afdeling« i arv fra en ved samme lov nedlagte københavnske reserve-feltartilleri-enhed.

For reservens officerers vedkommende foretog man en skønsom fordeling, mens de yngre, foruden de yngste kornetårgange, overførtes til Den kongelige Marine, under betegnelsen »Kystofficerer af reserven«, mens kornetter sattes i nummer som »kystkadetter« (se side 58 bemærkningen om de to betegnelser).

Da der ikke i Søværnet fandtes nogen kystofficer af linien, omend »Kystartilleriet« under sit nye navn, »Kystdefensionen«, fik visse liniesøofficerer tilkommanderet, kan man som et historisk kuriosum notere, at man her stod over for et amfibie-regiment, i egentlig forstand *helt enkadreret af reserveofficerer*, uden tilsvarende bestallinger i linien.

Kystofficerernes historie falder uden for denne fremstilling, hvor fristende det end havde været at indføje denne brogede reserveofficers-saga i, hvad her er samlet. Det skal blot nævnes, at korpset senere indsmeltedes i Søofficerskorpset, mens væsentlige dele af kystartillerianlæggene overførtes til Flyvevåbnet. De pågældende værker kom således inden for en periode af ca. 30 år til at skifte værnsgren to gange, og gøre tjeneste under alle tre værn.

Den skæbne, som blev Kystartilleri-Regimentet til del, hører til de tristeste kapitler i vore værns historie. Sjældent har der såvel fra politisk som fra militær side været handlet så ilde med en, man fristes til at sige, værnsgren. Og det var ikke alene det gamle, smukke regiments reserveofficerer, det her gik ud over.

FORENINGER FOR RESERVEOFFICERER.

En gennemgang af den danske hærs reserveofficerskorps' historie kan ikke foretages, uden at reserveofficersforeningernes opståen og virke nævnes.

Vort land er jo bekendt for at være et »foreningsland«, men det må indrømmes, at en forening, der har kunnet samle landets reserveofficerer, altid har haft flere indlysende formål.

Der har bestandigt været brug for en samlende kraft, hvorfra den hjemsendte reserveofficer har kunnet få sin, ofte alt for sparsomme, militære viden ajourført og vedligeholdt, udover hvad han var lovmæssigt eller kontraktligt bundet til. Og der har altid været brug for et organ, der har kunnet vejlede myndighederne, hver gang reserveofficerernes uddannelses- og tjenestevilkår har været under debat. En repræsentation, der har kunnet klarlægge for lovgivende og administrerende myndigheder, hhv. kommandomyndighederne, hvad der ville være mest rigtigt at indrette sig på, med de muligheder, der nu en gang kunne udnyttes, henset til, at man her stod med en gruppe borgere, hvem der var pålagt en »udvidet værnepligt«, men som alligevel først og sidst — i fredstid — måtte tilgodese deres civile gerning og uddannelse.

Ser man i året 1967 tilbage på den side af virksomheden, må man indrømme, at lovgivningen, der har fastlagt bestemmelserne for reserveofficerernes uddannelse og tjenstgøring, i mange tilfælde har taget let på spørgsmålet, om der var nogen mulighed for at skaffe forbindelse mellem lovens bogstav og virkeligheden. Omvendt har der ofte været tilbudt foreningerne »forhandlinger« med myndighederne, som strengt taget havde kunnet afgøres med en ordre — men som vel har været et udslag af samfundets udvikling med deri indbefattet respekt for »organisationerne«. Dog har foreningen været indbudt til »forhandlinger« om forhold, der før mødet var afgjort og beslutningen sat i værk!

Hvis hovedopgave fastsloges som militær kursusvirksomhed for krigsreservens (forstærkningens) officerer. Disse fik udover 2 à 3 indkaldelser ingen mulighed for at »følge med« i den militære verden, omend de stod til Hærens rådighed i op til 20 år. Det var almindeligt, at afskedigede linieofficerer sluttede sig til foreningen, hvis kursusvirksomhed, med ministeriets støtte, var meget omfattende.

Foreningen af Officerer uden for aktiv tjeneste.

Tre foreninger har i årenes løb virket blandt reserveofficererne. Den første af disse startedes i 1891, under den alt andet end ordfattige betegnelse »Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste«*, og meget alsidig, især før og under 1. verdenskrig. Foreningen fik kredse i hele landet og havde — og har — altid fhv. linieofficerer af generals- eller stabsofficersklassen til formand. I årene 1891 til 1903 inkl. udgav den et 14-dages-skrift »Militær Tidende«, som må betegnes som et sjældent lødigt og velredigeret militært fagtidsskrift, hvis — hyppigt anonyme — penne med stor dygtighed tog del i dagens debat. Det var dette tidsskrift som i 1892, elegant camoufleret, rettede det kraftigste angreb, der endnu er forekommet på en militær beslutning her til lands: valget af Krag-Jørgensen geværet i 1889 som dansk armégevær.

Det var også dette — trods alt civile — medlemsblad, der tog spørgsmålet om cyklens udnyttelse i forsvaret op til dens første og næsten eneste faglige debat, der 40(!) år senere dog førte til et resultat.

Indtil 1920 da »Foreningen af Reservens faste Officerer« dannedes var »Inaktive«, som foreningen til daglig kaldtes, den eneste reserveofficersforening i landet. Den tog sig — det gør den stadig — meget af pistolskydning, men drev efter 1. verdenskrig ikke egentlig kursusvirksomhed, udover at den i sine kredse i vinterhalvåret afholder medlemsmøder med foredrag om militære emner.

Foreningen lever stadig og dyrkes med kærlighed og fortrinsvis af reservens allerældste årgange, der forlængst er slettet af Hærens rulle.

Foreningen af Reservens faste Officerer

senere

Reserveofficersforeningen

senere

Reserveofficersforeningen i Danmark.

Rådighedsreservens udbygning efter 1909-loven og dens kraftige vækst under sikringsstyrketiden 1914—19 førte til en særlig forening for dennes officerer. De mente, at de var knyttet med så kraftige bånd til Hæren gennem deres årlige 30-dages tjenestepligt, at de havde

* Danmarks krigsmagt har en brændende kærlighed til lange, ubekvemme navne og til ordrige sætninger, hvor andre havde brugt en enkelt gløse. Rekorden indehaves sikkert af følgende institution: »Kommissionen til afholdelse af forsøg med anvendelse af motorkøretøjer som trækraft for svært skyts«, som nedsattes i 1917.

brug for et særligt talerør, der kunne »forhandle« om tjeneste-, lønnings-, advancements- og tilsv. forhold, som krigsreserven ingen andel havde i, og som krigsreserven næppe kunne vælge folk til at gå ind for. Starten fandt sted i 1920.

Foreningens eksistensberettigelse blev hurtigt fastslået, da 1922-ordningen flyttede tyngden af Hærens kadrer over på rådighedsreserven. Derved udløstes talløse problemer, som foreningen med stor energi og behændighed tog op til drøftelse med ministeriet.

Som anført andetsteds i denne fremstilling tog foreningen i 30'erne hele spørgsmålet om reservens kvalitativt utilfredsstillende tilgang op til behandling, og der må tilskrives den en del af æren for, at myndighederne efterhånden fik øjnene op for problemerne og bl. a. gennem »polytekniker-ordningen« søgte at bøde lidt på urimelighederne, der hvor skoen klemte hårdest.

Foreningen blev i samme periode iinitiativtageren til det nordiske, stærkt idrætsbetonede samarbejde, med tilsv. foreninger i Sverige, Norge og Finland, der i de sidste 30 år har sat mærkbare spor i de danske reserveofficerers tilværelse som hjemsendte.

Derigennem blev det foreningen, der, ganske vist ved rent fysisk hjælp fra »Foreningen af Løjtnanter og Kornetter«, fik hentet orienteringsidrættens (orienteringsløbet og den stationære kortlæsning) hjem til Danmark fra Sverige under sin deltagelse i feltkonkurrencer dér og i de andre nordiske lande.

Den dag orienteringsidrættens og feltsportens blad skal føjes ind i dansk idræts historiebog, kan man ikke komme uden om »Reserveofficersforeningen i Danmark« — det navn, der efterhånden afløste betegnelsen »Foreningen af Reservens faste Officerer«. Denne betegnelse forekom alle som en anomali, idet folk i almindelighed opfattede en reserveofficer *modsatningsvis* til en fast officer. Dets opståen skyldes, at man først senere fik betegnelsen »rådigheds-« til at skelne fra den reserve (krigsreserven), som ikke gennem fast, årlig tjenesteperiode havde nogen regelmæssig tilknytning til Hæren.

Foreningen var oprindeligt en ren københavnsk forening, der ikke påtog sig nogen kursusvirksomhed, men støttede den, der fandtes (se side 157). I de senere år har den oprettet kredse over hele landet og er i korpsets jubilæumsår den forening inden for Forsvarets personalgrupper (ikke regimenter), der har det største medlemstal: 3256 pr. 1/4 1967. Foreningen har siden 1951 udgivet sit egen blad (»Reserveofficeren«) og fået Hans Majestæt Kongens tilladelse til at ind-

stifte og uddele et »Hæderstegn«, der er anerkendt som officiel dansk dekoration. Det er til dato (1. april 1967) uddelt i ialt 82 tilfælde.

Foreningen af Løjtnanter og Kornetter.

Som omtalt side 109 dannedes i 1928 i Fredericia »Foreningen af Løjtnanter og Kornetter«, hvis virke er omtalt i det pågældende afsnit i forbindelse med den frivillige efteruddannelse som hjemsendt.

At denne forening havde sin store mission, indtil den i 1951 indsmeltedes i Reserveofficersforeningen i Danmark, er givet. Dels bjærgede den et stort antal kornetter fra »militær udtørring«, dels lagde den krop til den militære orienteringsidræt og de skandinaviske feltkonkurrencer og blev således i samarbejde med Reserveofficersforeningen »fadder« til »Terrainsporten«, som senere optoges overalt i Hæren som en militær idrætsform.

Endelig blev den arnestedet for en meget positiv og uforsagt modstandsånd under besættelsen, og mangfoldige halsbrækkende bedrifter udførtes, ofte med opsigtsvækkende »resultater«, der kunne aflæses i form af tyske tab af personel, materiel og moral. For ikke at tale om tryghed. Det var unge, behændige folk, der kunne »tænke militært« og forestille sig de tyske reaktioner. Og der kunne så igen tages forholdsregler mod disse reaktioner. Dertil kom, at det normalt drejede sig om mænd, der havde mere end almindelig militær rutine i at skyde med pistol. Denne forenings medlemmer blev sikkert sammen med »Inaktive«s flittige pistolskytter de eneste civile borgere i Danmark, der nåede helt at blive fortrolige med Hærens pistol M/1910 — den alt andet end populære Bayard-Pistol.

Foreningen udgav allerede fra 1928 et lille primitivt skrift, der med tiden blev et smukt blad. I 1932 oprettede den kredse i København, Odense og Ålborg.

Dens ophør var naturlig, da kornetinstitutionen ophævedes — og Reserveofficersforeningen samtidig havde fået kredse i hele landet.

Fælles kurser.

Som andetsteds omtalt dannedes der i 1920'erne et særligt udvalg efterhånden med repræsentanter fra samtlige tre foreninger, med den opgave at koordinere al kursusvirksomhed for reserveofficerer uden for de »legale« tjenesteperioder.

I hovedstaden nåede disse kruser op på over 100 deltagere, der ikke alene kom fra de tre foreninger, men også fra de endnu eksisterende frivillige »rekyllkorps«. Med prisværdig energi arrangeredes

krigsspil, terrainrecognoseringer, skydninger og demonstrationer af ikke ubetydelig lødighed.

Hvert år afholdtes en kammeratlig sammenkomst i hovedstaden, med indbudte højere autoriteter, deriblandt »Chefen for Generalkommandoen«, datidens betegnelse for Hærens chef.

Det var ved en af disse afslutningsfester i marts 1938 at Hærens sparsomme poesibog pludselig øgedes med et digt af betydelig lød og længde*, som forfatteren, en sekondløjtnant ved »2. (Infanteri)-Bataillon« (idag »Kongens jyske Fodregiment«) på egen tilskyndelse deklamerede for den ganske overrumplede hærchef i 150 linie- og reserveofficerers påhør.

Man skal have oplevet atmosfæren i slutningen af 1930'erne for at fatte, hvilken forløsning for sindets tryk dette i mange retninger helt enestående »kvad« gav sine tilhørere.

Uanset, hvad man i dag kan mene om dets værdi, så var og blev det en hymne til ånden og hverdagen i den forsømte og nedkuede hær, fornemmet af en reserveofficer. Oprinet gjorde et dybt indtryk på alle.

»Mit gamle geled« blev måske ikke nogen »Lille Hornblæser«, ikke nogen »Sommersol og blæst« eller »Ret ryggen dreng«, men i et land, hvor kunsten altid er veget uden om det militære miljø, bortset fra de slesvigske kriges bataljemalere, bør dette lille arbejde ikke forblive uomtalt.

Retfærdigvis bør i denne sammenhæng, hvor digtere, der har hentet inspiration i Hærens virke, nævnes, vor verdensberømte »Tapre landsoldat« ikke forbliver uomtalt. Ligeledes bør Chr. Richardts digtning til Hæren og Flåden i 1864 anføres.

* »Mit gamle geled« er stadig i handelen (Skt. Ansgars Forlag, København).

